

הערכת התרומה והאפקטיביות של המחקר בתמיכת קרן שלם

חוקרת ראשית: רונה רפאלי-הירש

המחקר נערך בסיועה של : שרון גנות, מנהלת ידע ושותפויות, קרן שלם

הוגש במרץ 2018

מק"ט 232/קרן שלם

תוכן עניינים

4	תמצית
5	תקציר מנהלים
10	רקע ומטרה
11	שלב א': מיפוי מחקרים בתמיכת הקרן
11	נתונים כלליים
13	מגזר הפונים
14	מגמות לפי שנים
15	מאפייני הבקשות שנדחו
17	תכני המחקרים בתמיכת הקרן
19	מוסדות וחוקרים
19	רשויות המחקר שזכו לתמיכת הקרן
20	חוקרים שזכו לתמיכת הקרן
22	תחומי התמחות של החוקרים
24	עלויות
25	אזכורים
27	עלויות לפי רשויות מחקר
30	שלב ב': תפיסות ועמדות מומחים ובעלי עניין לגבי תרומת המחקרים ותפקיד הקרן בעיסוק במחקר
30	איסוף המידע
30	ממצאים
32	חשיבות המחקר בתחום מש"ה
32	לגיטימציה והכרה בתחום מש"ה
32	תמיכה במחקר אקדמי והרחבת הידע
33	השפעה על מדיניות
33	דיאלוג והשפעה על השטח: איתור צרכים וליווי תכניות
34	משיכת אנשי מקצוע לתחום
35	תפיסת היחסים בין קרן שלם לבין העיסוק במחקר
36	תפקידי הקרן בקידום מחקר
36	קרן שלם כמקדמת מחקר, אך אינה מובילת מחקר
38	קרן שלם כמרכז ידע
40	תפקידים נוספים וצרכים של השטח
42	מעורבות הקרן ביישום ממצאי מחקרים – מיקוד בסוגיה
44	מדיניות הקצאה תקציבית למחקר
46	מדדי הצלחה לקרן שלם בתחום קידום המחקר

49	מהלכים להנגשת הידע המצטבר במחקרים וקהל יעד רלוונטי – מיקוד בסוגיה
52	טיב תרומת המחקר (בפועל וכפוטנציאל)
52	מדדי הצלחה למחקרים
53	סדרי עדיפויות וקריטריונים לתמיכה במחקרים
57	ייזום נושאי מחקר (קול קורא)
59	מחקרים בתמיכת הקרן
62	ריכוז המלצות השותפים לדרך
62	השאלות המרכזיות
62	מסקנות, המלצות וכיווני פעולה
	The evaluation of the contribution and effectiveness of research supported by the Shalem Fund
96	נספחים
66	נספח מס' 1: מספר הבקשות למענקי מחקר מקרן שלם לפי שנת ועדת המחקר
67	נספח מס' 2: התפלגות הבקשות לפי סוג המחקר – השוואה בין תקופות
68	נספח מס' 3: סיבת הדחייה – השוואה לפי סוג המחקר
69	נספח מס' 4: ריכוז שמות החוקרים והמנחים שבקשותיהם נדחו על רקע איכות ההצעה*
70	נספח מס' 5: שיעור הבקשות שנדחו על-ידי הקרן מתוך כלל הבקשות לפי שנת ועדת המחקר
71	נספח מס' 6: התפלגות מספר הבקשות לפי רשות המחקר
73	נספח מס' 7: ממוצע וסך העלות המאושרת (בש"ח) של בקשות שהוגשו לקרן לפי שנת ועדה
74	נספח מספר 8: שמות המרואיינים ותפקידיהם בחלוקה לפי קבוצות עפ"י מעגל הממשק
76	נספח מספר 9: מתווה לראיון עומק
78	נספח מספר 10: מדברי המרואיינים - סיבות לחשיבות העיסוק בתחום המש"ה
80	נספח מספר 11: מדברי המרואיינים – טענות כנגד תפיסת קרן שלם כמובילת מחקר
80	נספח מספר 12: מדברי המרואיינים - היבטים בתפקידה של קרן שלם כמרכז ידע
81	נספח מספר 13: מדברי המרואיינים – תפקידים נוספים של קרן שלם וצרכים של השטח
83	נספח מספר 14: מדברי המרואיינים - סיבות להמשך התמיכה בתחום המחקר או הגדלתה
83	נספח מספר 15: מדברי המרואיינים – מדדי הצלחה לקרן שלם בתחום המחקר
84	נספח מספר 16: מדברי המרואיינים - יישומיות המחקר כמדד הצלחה למחקרים
86	נספח מספר 17: מדברי המרואיינים - הצעות לנושאים שכדאי לחקור
89	נספח מספר 18: מדברי המרואיינים – קריטריונים לתעדוף בין בקשות למענקי מחקר
93	נספח מספר 19: מדברי המרואיינים – מקורות חשיבות לייזום נושאי מחקר (קול קורא)
95	נספח מס' 20: שותפים לדרך שהשתתפו במפגש החשיבה המקצועי

תמצית

קרן שלם ביקשה ללמוד על מידת התרומה, האימפקט ו/או האפקטיביות של השקעתה של הקרן במחקר לאורך שנים ושל המחקרים בהם היא תמכה בתחום מש"ה.

לשם כך, נערך **מיפוי** של המחקרים שהובאו לדיון בפני וועדת המחקר של קרן שלם במהלך השנים, בהיבטים שונים כגון: תכנים ונושאים, תקציב, חוקרים, כמות האזכורים של המחקרים בתמיכתה ועוד. כמו כן, נערכו **ראיונות עם מומחים ובעלי עניין** כדי לקבל תמונה על תפיסותיהם לגבי תרומת המחקרים האלו וכן לגבי תפיסת עצם התמיכה במחקר כאחד מתפקידה של הקרן.

בעקבות עבודת המחקר נערך **מפגש חשיבה מקצועי** עם שותפים לדרך לדיון במספר שאלות שהקרן סימנה לקראת תיקוף ועדכון מדיניותה בנושא התמיכה במחקר.

כל אלו מפורטים במסמך מתכלל זה, בשלושה חלקים.

תקציר מנהלים

1. קרן שלם רואה חשיבות רבה בבחינת הפעולות שהיא מבצעת על פי מידת התרומה והאפקטיביות לשיפור איכות החיים של אנשים עם מוגבלות שכלית בישראל. בשל כך הקרן ביקשה ללמוד על **מידת התרומה, האימפקט ו/או האפקטיביות של השקעתה של הקרן במחקר לאורך שנים ושל המחקרים בהם היא תמכה.**
2. מחקר הערכה שעסק בסוגיה זאת החל בשנת 2014 ובוצע **בשני שלבים:**
 - א. בשלב הראשון נערך **מיפוי מחקרים** שהובאו לדיון בפני וועדת המחקר של קרן שלם במהלך כל שנות תמיכתה במחקר: המחקרים שנתמכו אופיינו בהיבטים שונים, נבחנו מגמות דגשים וסדרי עדיפויות, זוהו תכנים ונושאי מחקר בולטים, וכן מופו מוסדות, חוקרים, ותחומי דעת שזכו לתמיכה. כמו כן סוכמו נתונים אודות היקפי התמיכה במחקר של הקרן. במקביל, נערכה **בחינת אזכורים**, כמות הפרסומים הציטוטים וטיב המקורות, של המחקרים (למעט תזות) כאינדיקציה לתרומה לגוף הידע התיאורטי (הושלם בספטמבר 2014).
 - ב. בשלב השני נאסף מידע - **תפיסות ועמדות - של מומחים ובעלי עניין** לגבי תרומתם של המחקרים בהם תמכה הקרן והאפקטיביות שלהם וכן לגבי תפיסת עצם התמיכה במחקר כאחד מתפקידיה של הקרן (הושלם בינואר 2017).
3. בעקבות המחקר, על שני חלקיו, קרן שלם גיבשה מספר שאלות לדיון, **למפגש חשיבה מקצועי** עם "שותפים לדרך"¹, במסגרת תיקוף ועדכון מדיניותה בנושא התמיכה במחקר כאחד מתפקידיה.
4. **מסמך מתכלל זה מביא את ממצאי המיפוי (שלב א'), תפיסות מומחים ובעלי עניין (שלב ב') וכן את ריכוז המלצות השותפים לדרך.**
5. להלן **ממצאים עיקריים המבוססים על מיפוי המחקרים (שלב א'):**
 - א. בין השנים 1997-2014 הוגשו לקרן שלם 253 בקשות למענקי תמיכה במחקר;
 - ב. מתוכן 65% אושרו (N = 165) וזכו למענק וכרבע נדחו (היתר בוטלו ביוזמת המגיש או נמצאות בבחינת הקרן). הסיבה העיקרית לדחיית בקשות היא איכות ההצעה שהוגשה לקרן;
 - ג. קרוב למחצית מהבקשות שאושרו הן למענקים במסגרת תואר שני, 37% - למחקרים, ו- 11% - לעבודות במסגרת דוקטורט;
 - ד. הנושאים הפופולריים ביותר בהם עוסקים המחקרים הם: שילוב בקהילה, מטפלים וצוות, ילדים, מתבגרים, עמדות ותפיסות חברתיות (מבוסס על 132 מחקרים שתוייגו לפי תחום תוכן).
 - ה. האוניברסיטאות הן הבולטות מבין המוסדות הפונים לקרן שלם (פניותיהן מהוות 77% מכלל הפניות), ובראשן אוניברסיטת חיפה.
 - ו. בבחינת תחומי ההתמחות של החוקרים שהגישו בקשות למענקים לקרן, כמכלול, הדיסציפלינות הבולטות הן עבודה סוציאלית וחינוך.
 - ז. לאורך השנים אושר סך תקציב למחקר על-סך 5,476,449 ₪ (עלות מאושרת). ממוצע העלות המוגשת לבקשה אשר אושרה עומד על 35,597 ₪ (נציין כי העלות המוגשת המקובלת למחקר במסגרת תואר שני היא 7,000 ₪ ובמסגרת תואר שלישי - 10,000 ₪)

¹ כולל: נציגי הנהלה, נציגי רשויות, חברי וועדת המחקר, חברי וועדת יישום מחקרים, חוקרים, וצוות הקרן

ח. לאורך שנים ניכרת מגמת עליה בהיקף הפניות לקרן לבקשת מענקי תמיכה למחקר, ובמקביל עלייה בהיקף הדחייה של בקשות למענקים. כמו כן, ניכרת עליה בתקציב הקרן המופנה לתחום המחקר בסך הכל וכן בתקציב הממוצע לבקשה.

ט. מתוך 64 מחקרים בתמיכת הקרן שנסקרו (ללא תיזות) נמצא כי 23 זכו לציטוטים אקדמיים, ובמקביל, 46 מחקרים - זכו לאזכורים לא אקדמיים.

6. להלן הרעיונות המרכזיים שעלו בראיונות של 23 איש (שלב ב')².

א. היה קונצנזוס בין המרואיינים בדבר חשיבות קידום המחקר בתחום מש"ה, מהטעמים הבאים:

✓ עצם העיסוק במחקר שם את המש"ה במרכז ותורם לגיטימציה ולהכרה כמו גם להיכרות עם המש"ה בציבור;

✓ ראוי לעסוק במחקר ולחקור את תחום המש"ה אקדמית ככל תחום מקצועי-חברתי אחר;

✓ המחקר בתחום מאפשר להשפיע על המדיניות ולקבל החלטות מבוססות נתונים. למדיניות, בתורה, קשר הדוק למתרחש בשטח;

✓ המחקר בתחום מקדם דיאלוג עם השטח ולמידה הדדית: מחד, מספק מידע מחקרי שמאפשר להתאים את המענים למאפיינים ולצרכים של האוכלוסייה. מצד שני, מאפשר להבין את ההשלכות של המענים והשירותים הניתנים לה;

✓ העיסוק במחקר ומימונו יכולים להוות גורם משיכה של אנשי מקצוע לעסוק בתחום זה.

ב. כצפוי, קרן שלם מזוהה במיוחד עם העיסוק בתחום פיתוח תשתיות פיזיות ועם תחום השתלמויות וקורסים.

למרות זאת, רוב "מרואייני העומק" הכירו את עיסוקה בתחום המחקר. תפקידה זה, של הקרן, פחות מוכר במעגלים רחבים יותר: בקרב עובדי הרשויות, הורים כמייצגי המשפחות וכן גורמי מקצועות הבריאות (שאינם בקשר תדיר איתה).

ג. באופן כללי, הרושם הוא שהעיסוק במחקר כמו גם תמיכתה של הקרן בתחום חשובים מאוד ויש להשאיר את התקציב המוקדש לכך או להגדיל אותו בהתאם לצרכים בתחום זה וכן לאיזונים הרצויים מול תחומים אחרים.

ד. קרן שלם היא לא הגורם הבלעדי המזוהה עם קידום מחקר בתחום מש"ה; חלק מהמרואיינים הקשורים למשרד הרווחה ציינו כי מענה בתחום (בהתאם לצרכים ולדרישות שלהם) ניתן מאגף המחקר. יתרונותיה של הקרן, בהקשר זה, הם בייעודיותה לתחום המש"ה וכן בתקציביה.

ה. באופן כללי, רוב המרואיינים הסכימו כי לקרן שלם יש מקום מרכזי בקידום המחקר בתחום המש"ה בישראל. עם זאת, שלוש טענות מרכזיות עלו כנגד היותה של הקרן מובילת מחקר (אלא גוף תומך מחקר וחוקרים בתחום בלבד): היא אינה מפתחת ידע בעצמה, אינה מקפידה מספיק על טיבו האקדמי ואף אינה מכתיבה את סדר היום המחקרי אלא נענית לרצונות החוקרים. לצד זאת, הקרן נתפסת כ"מרכז ידע" שכן היא משקיעה בניהול ידע ובאיגום הידע. שני מאפיינים מחזקים את מעמדה זה: היא ייעודית לתחום המש"ה ובעלת תקציבים שמאפשרים לה לפעול. גיבוש מרכז הידע תורם למיצובה של הקרן שמרכזית בתחום ומייצר שני תפקידים נוספים/נלווים:

² המרואיינים מייצגים טווח רחב של מומחים ובעלי עניין בקידום מחקר בתחום מש"ה, כולל: חברי הנהלה ויושבי ראש ועדות המחקר, אנשי "שטח" – מסגרות ועובדי מקצועות הבריאות, אנשי אקדמיה ומוסדות מכשירים, גורמים ברשויות וגורמי פיקוח, הורים לילדים בעלי מש"ה.

- ראשית, הקרן נתפסת כגורם "מתכלל" שיכול לגשר (בעזרת הידע שצברה) בין השטח, גופי ידע אחרים וקובעי המדיניות. שנית, הקרן נתפסת כבעלת ידע עשיר שיכול לסייע לה בקידום תפקידיה האחרים.
- ו. אחת הביקורות שעלו היא שיש מקום להדק יותר את הממשק בין העיסוק המחקרי בתחום (במימון הקרן) לבין המתרחש בשטח מחד, ולבין צרכי המשרד ומובילי התחום מאידך.
- התפקיד המרכזי שהוזכר בהקשר זה, במיוחד מקרב מרואייני השטח הוא ליווי ומתן מענה מחקרי לשטח וכן מעורבות ביישום ממצאי המחקרים לטובת אוכלוסיית המש"ה.
- מרואיינים מקרב חברי הנהלה ויושבי ראש ועדות המחקר וכן מהרשויות ביקשו למקד את המענה המחקרי לצרכים ולדגשים שהם יתנו לאור תפיסתם לגבי הסוגיות המרכזיות בתחום. תפקיד מקביל, פחות משמעותי הוא סיוע לחוקרים ולאקדמיה בחיבור לשטח, מושאי המחקר.
- ז. לשאלת מעורבות קרן שלם ביישום ממצאי המחקרים, הרוב ציינו כי אך טבעי שתהיה מעורבת, בין אם בעצמה או באמצעות מימון ייעודי. תפיסה זאת רווחת במיוחד בקבוצת השטח, אך גם בקרב מרואיינים אחרים, שרואים את חשיבותו של המחקר ותרומתו בעיקר ביכולת לטייב את עבודת השטח ולעזור לקובעי המדיניות לקבל החלטות מבוססות נתונים.
- ח. עם זאת, היו אחרים שציינו כי ההחלטה לגבי המעורבות ביישום צריכה לנבוע מהסמכויות שהוקנו לקרן עפ"י חוק או מתכולת התפקיד המוגדרת. היו אף שהביעו חשש שמעורבות ביישום תצור עומס נוסף על הקרן. אחד המרואיינים הציע שהקרן תסתפק בהבאת ממצאי המחקרים לידיעת הגורמים הרלוונטיים במשרד הרווחה ושהם אלו אשר יחליטו האם וכיצד לפעול ליישומם.
- ט. באשר למדדי הצלחה אפשריים לקרן שלם כארגון - שיעידו על הצלחתה בתחום התמיכה במחקר ויסייעו לה להחליט האם להמשיך לתמוך באפיק זה - נראה כי יש בהם הד לטענות בדבר חשיבות המחקר בתחום ככלל ובחלקם אף הד לתפיסת תפקידי הקרן (בפועל או בפרוטנציה).
- המדדים שהוזכרו ע"י המרואיינים כוללים: כמות הידע בתחום (תוך הקפדה על איכותו), כמדד המשקף את תפקידיה של הקרן בקידום פיתוח ידע מקצועי בתחום עיסוקה; רמת התהודה של המחקרים והחשיפה של קהל יעד לידע המצטבר; שיפור במיצובו של תחום המש"ה, ובמסגרת זאת משיכת כוח אדם איכותי לעסוק בתחום; ולבסוף השפעה - הלכה למעשה - על התנהלות השטח מחד ועל המדיניות (תפיסות והחלטות של קובעי המדיניות) מאידך שבתורן מנווטות את כיווני המענה והשירותים שנותן השטח.
- י. לדברי המרואיינים הידע המצטבר ממחקרים מונגש כיום באמצעות מאגר הידע באתר הקרן או בחוברות הכוללות תקצירי מאמרים. היתרון במאגר הוא בזמינות וב"ידידותיות". הבעיה, בשני האמצעים, היא הדרישה מהקורא הפרוטנציאלי לדעת שהידע נמצא שם ולהפגין אקטיביות בחיפוש.
- כל המרואיינים המליצו לנקוט באמצעים אחרים, אקטיביים יותר באופיים; ההמלצות העיקריות הן: קיום כנסים וימי עיון מבוססים ממצאי מחקר; שילוב ממצאי מחקרים עדכניים במסגרת ההכשרות וההשתלמויות של הקרן; ו"דחיפה" של עיקרי ממצאי מחקרים רלוונטיים (בגרסה מותאמת) למקבלי החלטות/פורומים רלוונטיים.
- יא. הרושם הכללי הוא שקהל היעד לממצאי המחקרים רחב ומגוון, החל מאלו שנוגעים בעיסוקם השוטף באוכלוסיית המש"ה וכלה בכלל אוכלוסיית מדינת ישראל (היו שהמליצו לצור גרסאות מותאמות לקהלי יעד שונים).

- יב. מדד הצלחה מרכזי למחקרים, שיכול להעיד על האימפקט / האפקטיביות של מחקר בעיני המרווינים הוא מידת היישומיות של המחקר. לרוב המרווינים מיקדו את היישומיות בהיבט של הפקת תובנות מחקריות שיתורגמו לפרקטיקות בשטח אך גם בהקשר לתובנות שיסייעו לעיצוב המדיניות וישפיעו, בתורן, על ההחלטות לגבי תכנון שירותים ופיתוחים עתידיים. מידת היישומיות כמדד מרכזי להצלחת המחקר עולה בקנה אחד עם תפיסת תפקידה של קרן שלם כמי שצריכה להיות מכוונת לשטח.
- המדד המתמקד בהגדלת הידע התיאורטי ותרומה לגוף הידע נתפס כחשוב מאוד בקרב רוב המרווינים מקבוצת האקדמיה, אך פחות בקרב מרווינים אחרים.
- יג. הדעה הרווחת הייתה כי קרן שלם צריכה לקבוע סדרי עדיפויות וקריטריונים לתמיכה במחקרים (בהינתן שסך התקציב מוגבל). הרוב ציינו כי אלו צריכים להיקבע בהתאם לאג'נדה של הקרן. שני מרווינים הקשורים למשרד הרווחה חשבו שעליו לקבוע את סדרי העדיפויות ושהקרן תממש אותן. לבסוף בודדים הציעו לשמור על גבולות גמישים יותר בהחלטה על אופן הקצאת מענקי המחקר.
- שני קריטריונים ספציפיים שבלטו לצורך תעדוף בין בקשות הם נושא המחקר (ובמיוחד הרלוונטיות שלו לאג'נדה של הקרן והחדשנות שבו), ומידת ההתכנות היישומית של המחקר. בודדים הזכירו גם את האיכות המחקרית כקריטריון חשוב לתעדוף.
- יד. ייזום נושאי מחקר (באמצעות קול קורא למשל) הינו ביטוי לקביעת סדרי עדיפויות לתמיכה במחקר בהיבט הנושאי. רוב המרווינים תמכו בקידום יוזמה כזאת מצד קרן שלם מהטעמים הבאים: כהזדמנות עבור הקרן להגדיר אג'נדה בתחום המחקרי ולשקף אותה וכך אף לסייע במיצוב הקרן בתחום; כדי להתאים את נושאי המחקר לצרכי המשרד מחד והשטח מאידך, כך שישפיעו גיבוש המדיניות ועל הפרקטיקה; מתוקף תפקידה כמזמנה / "מרכז ידע" הקרן נתפסת כמי שיכולה לחדד את הצורך המחקרי ולהכווין מחקר נוסף בהתאם. מרווינים מקבוצת האקדמיה בעיקר (אך לא רק) נרתעו מהכוונת המחקר ("קול קורא") בשם חופש המחקר והמגוון, וההזדמנות לצור פריצות דרך דווקא מן המחקר האקדמי ולא מה"מוזמן".
- טו. רוב המרווינים לא ידעו לציין שמות מחקרים אשר נתמכו על ידי קרן שלם. חלקם ציינו במפורש כי אינם מכירים מחקרים בתחום. אחרים ציינו כי הם מכירים מחקרים בתחום אך לא ידעו להעיד האם הם נעשו בתמיכת הקרן. אלו שהזכירו שמות מחקרים היו במיוחד מקרב מרוויני השטח שהשתמשו בהם לצורך למידה או גיבוש נייר עמדה בסוגיה שבה עסקו ומשיבים מהאקדמיה/ מוסדות מכשירים או מארגונים אחרים שבתפקידם קרובים לעיסוק המחקרי – לאור הכרות אישית עם המחקר / החוקר, או הכרות עם המאמר במסגרת העבודה השוטפת.
7. בעקבות ממצאי המחקר הקרן הגדירה מספר שאלות שהעסיקו אותה כחלק מתיקוף ועדכון מדיניותה בנושא, שעוסקות במהות, ו/או באופן היישום. התקיים מפגש מקצועי להצגת ממצאי המחקר ושיתוף בחשיבה. אלו המסקנות וההמלצות המרכזיות שעלו במפגש:
- א. מומלץ לקרן שלם לחדד את המטרה שלשמה הוקמה קרן המחקרים - בין תרומה לידע לבין השפעה (על השדה ועל הפרקטיקות בשטח); בהתאם, לעדכן את מטרות הקרן ולתקשר אותן.
- ב. אך המטרה היא פיתוח ידע - אזי התהליכים הקיימים כיום הינם טובים דיים. אך בעוד שנוצר ידע בזכות המימון מטעם הקרן, הרי שהוא לא עונה מספיק טוב לצרכי השטח וייתכן שלכן הוא לא מספיק מעניין ומוטמע שם (ולפיכך לוקה בחסר ביכולתו להשפיע).

- ג. קרן שלם - כמי שמקושרת לרשויות, לשטח, לאנשים עם מוגבלויות, ולמשרד – נתפסת דווקא ככזאת אשר יכולה לכנס את הגורמים הרלוונטיים לשלב היישום ולהניע אותו (וכך להגדיל את האימפקט).
- ד. כדי להגדיל את ההשפעה על השטח מומלץ לייצר מעורבות ועניין בתוצר: לשתף את נציגי השטח (רשויות וכן מסגרות) וקובעי המדיניות כבר בשלב קביעת נושאי המחקר וכן לקדם אג'נדה מוצהרת שתקבע עם השותפים (במסגרת "קול קורא" לנושאי מחקר משמעותיים; עלתה אף מתכונת פעולה אפשרית לכך). זאת, לצד שמירה על חופש המחקר ופתיחות שתניב אולי מחקרים "מסוג אחר" (המינון יקבע ע"י הקרן, עם העדפה ליותר קולות קוראים).
- ה. שני הקריטריונים משמעותיים לבחירת המחקרים צריכים להיות חדשנות וישימות. עוד הומלץ לעודד שיתופי פעולה בין מספר מוסדות אקדמיים ואולי אף קשרים בינלאומיים, לטובת חשיפת הידע.
- ו. נראה שכיום קיימת בעיה בהנגשת ממצאי המחקרים (שגם משליכה על אימפקט לא מספיק): מאגר הידע, כקונספט, משמעותי, אך בפועל המחקרים עצמם לא מוכרים מספיק. הומלץ להנגיש את הממצאים באופן שונה לקהלי יעד שונים ואף לתכלול ממצאים כדי לקדם מודעות והבנת עומק של סוגיה רלוונטית לשטח. בתכלול, לקרן תפקיד חשוב כ"מתווך" בהנגשה (ובעיבוד). עלתה אף הצעה לשינוי מבני של הקרן – מחלוקה לפי תחומי פעילות לחלוקה לפי ציר נושאי - שיכול לתמוך בכך.
- ז. כמו כן, עלתה המלצה לבחון באילו מקרים קיימים פערי ידע בלבד בשטח, עליהם ניתן לגשר באמצעות הנגשה של ידע שכבר קיים באקדמיה באילו מקרים יש חוסר ידע שאמנם דורש פיתוח ומחקר ייעודי.
- ח. עלה כי אחד הקשיים של השטח בחשיפה ובהעמקה בממצאי המחקר היא פניות, זמן וגם לבעיה זאת הוצעו מספר פתרונות קונקרטיים.
- ט. לסוגיית האיכות האקדמית של המחקרים, הממצא בדבר הספק שהטילו חלק מהמרוויינים בטיבם הפתיע את הפרום. בכל מקרה, הישימות חשובה מרמת העמידה בקריטריונים אקדמיים אך הוצעו מספר מנגנונים קונקרטיים שיכולים לתרום להקפדה על האיכות האקדמית. הפרום אף ראה חשיבות להמשך התמיכה בעבודות תיזה ודוקטורט כדי לגדל "דור צעיר" של חוקרים בתחום המש"ה.

רקע ומטרה

קרן שלם ביקשה ללמוד על מידת התרומה, האימפקט ו/או האפקטיביות של השקעתה של הקרן במחקר לאורך שנים ושל המחקרים בהם היא תמכה; ממצאים אלו יסייעו לקרן לגבש עמדה לגבי המשך מדיניות התמיכה במחקרים בתחום.

המחקר נחלק לשני שלבים:

1. בשלב הראשון, שהושלם בספטמבר 2014, מופו המחקרים שהובאו לדיון בפני וועדת המחקר של קרן שלם במהלך כל שנות תמיכתה במחקר, עפ"י מדדים שונים³. כמו כן, נערכה בחינת אזכורים – נבדקו כמות הפרסומים והציטוטים וטיב המקורות, של המחקרים (למעט תזות) בהם תמכה הקרן, כאינדיקציה לתרומה לגוף הידע התיאורטי.
2. השלב השני התמקד באיסוף מידע (תפיסות ועמדות) של מומחים ובעלי עניין לגבי מידת התרומה, האימפקט ו/או האפקטיביות של המחקרים בהם תמכה קרן שלם וכן מקומה של התמיכה במחקר כאחד מתפקידי הקרן. לאחר השלמת המחקר על שני שלביו נערך מפגש מקצועי עם שותפי הקרן כדי לדון במספר שאלות עקרוניות שהנהלת הקרן הגדירה בעקבות ממצאי המחקר, חלקן קשורות לעצם העיסוק במחקר, וחלקן – לסוגיית היישום.

*****מסמך זה מתכלל את ממצאי המחקר על שני שלביו, ובחלקו האחרון יפורטו מסקנות והמלצות השותפים שעלו במפגש המקצועי לאור הממצאים*****

³ נסקרו כלל בקשות המענק למחקר שהוגשו לקרן שלם בין השנים 1997-2014 (N=253), מטרת המיפוי הייתה לאפיין את המחקרים בהם תמכה הקרן, לבחון מגמות דגשים וסדרי עדיפויות; תכנים ונושאי המחקר; מוסדות, חוקרים, ותחומי הדעת שלהם, והיקפי התמיכה.

שלב א': מיפוי מחקרים בתמיכת הקרן

להלן יוצגו ממצאי מיפוי המחקרים בתמיכת הקרן; נסקרו כלל הבקשות שהוגשו לקרן שלם בין השנים 1997-2014. מטרת המיפוי הייתה לאפיין את המחקרים בהם תמכה הקרן, לבחון מגמות דגשים וסדרי עדיפויות; תכנים ונושאי המחקר; מוסדות, חוקרים, ותחומי הדעת שלהם, והיקפי התמיכה.

נתונים כלליים

בין השנים 1997-2014 הוגשו לקרן שלם 253 בקשות למענקי תמיכה במחקר⁴. מתוך כלל הבקשות שהוגשו לקרן, 65% אושרו וזכו למענק וכרבע נדחו. בלוח מספר 1 מוצגת התפלגות סוגי המחקרים לגביהם הופנו בקשות למענקים לקרן ובלוח מס' 2 מפורט סטטוס אישור הבקשות נכון לסוף אפריל 2014 (ראה לוחות מס' 1 ו-2).

לוח מס' 1: כלל הבקשות למענקי מחקר מקרן שלם, לפי סוג המחקר

מתוך כלל הבקשות		סוג המחקר
התפלגות באחוזים	מספר בקשות	
50%	126	מחקר
39%	98	תואר שני
9%	22	תואר שלישי
1%	2	הערכה
1%	2	סקירת ספרות
1%	3	סקר
100%	253	סה"כ

כפי שניתן לראות בלוח מס' 1 – בהתייחס לכלל הבקשות למענק מחקר שהוגשו לקרן - מחצית הוגשו לקבלת מענק למחקר, 39% - לעבודות שנעשו במסגרת תואר שני ו-9% - לעבודות דוקטורט. בהיקפים קטנים מאוד הופנו לקרן אף בקשות למענקים לביצוע הערכה⁵, סקירת ספרות אקדמית וסקר (סה"כ 7 בקשות מתוך 253 הן משלושת הסוגים האחרונים).

⁴ איסוף הנתונים ועדכון קובץ המחקרים שהוגשו לתמיכת הקרן בוצע עד לסוף אפריל 2014, לפיכך הממצאים אינם משקפים את תמיכת הקרן במחקר לאורך כל שנת 2014.
⁵ הכוונה למחקר הערכה המלווה פרויקט, תוכנית או קורס.

לוח מס' 2: כלל הבקשות למענקי מחקר מקרן שלם לפי סטטוס אישור

מתוך כלל הבקשות		סטטוס אישור הבקשה
התפלגות באחוזים	מספר בקשות למענקים	
51%	130	"סגור" הבקשה אושרה והמחקר הסתיים
14%	36	"פתוח" הבקשה אושרה, המחקר טרם הסתיים
24%	61	"נדחה" הבקשה למענק לא אושרה
5%	13	"בוטל" הבקשה בוטלה ביוזמת המגיש
5%	13	"בבחינה" טרם הוחלט אם לאשר או שלא לאשר את הבקשה*
100%	253	סה"כ

* כל הפניות הן משנת 2014.

כפי שניתן לראות בלוח מס' 2, 65% מכלל הבקשות שהופנו לקרן אושרו (מרביתן כבר הסתיימו), כרבע מהבקשות נדחו, 5% מהמקרים הבקשה בוטלה ביוזמת המגיש, וב-5% מהמקרים הבקשה עדיין בבחינת קרן שלם וטרם הוחלט אם לאשר או שלא לאשר אותה.

בלוח מספר 3 מוצגים סוגי הבקשות למענקים שהוגשו לקרן שלם עבור הבקשות שאושרו בלבד (ראה לוח מס' 3).

לוח מס' 3: בקשות שאושרו, לפי סוג המחקר

מתוך הבקשות שאושרו		סוג המחקר
התפלגות באחוזים	מספר בקשות	
37%	61	מחקר
48%	79	תואר שני
11%	19	תואר שלישי
1%	2	הערכה
1%	2	סקירת ספרות
2%	3	סקר
100%	166	סה"כ

ניתן לראות כי קרוב למחצית מהבקשות שאושרו הן למענקים במסגרת תואר שני, 37% - למחקרים, ו-11% - לעבודות במסגרת דוקטורט. השוואת התפלגות סוגי המחקרים שאושרו (בלוח 3) לכלל הבקשות שהוגשו (בלוח 1), מלמדת כי בקרן קיימת נטייה לאשר יותר מענקים לעבודות במסגרת תואר שני ופחות מענקים למחקרים: בעוד 50% מהבקשות שהוגשו לקרן הן מסוג מחקר, 37% בלבד מהבקשות שאושרו הן מסוג זה. לעומת זאת, בעוד 39% מהבקשות שהוגשו לקרן הן מסוג עבודות במסגרת תואר שני, 48% מהבקשות שאושרו הן מסוג זה.

בקנה אחד, נמצא כי מתוך 61 הפניות אשר נדחו, 75% הם בקשות מענק למחקרים, 20% - בקשות במסגרת עבודה לתואר שני ו-5% - בקשות במסגרת עבודת דוקטורט.

מגזר הפונים

מתוך 253 פניות לקרן שלם, 233 (92%) הן של דוברי עברית, 19 של דוברי ערבית ו-1 של אמריקאי. בלוח מס' 4 מוצגת התפלגות סוג הבקשות עבור כל מגזר-שפה בנפרד (ראה לוח מס' 4).

לוח מס' 4: הבקשות למענקי מחקר מקרן שלם, לפי סוג המחקר בחלוקה לפי מגזר שפה

מתוך כלל הבקשות		סוג המחקר
דוברי ערבית	דוברי עברית	
5%	53%	מחקר
79%	36%	תואר שני
16%	8%	תואר שלישי
	1%	הערכה
	1%	סקירת ספרות
	1%	סקר
19	233	סה"כ

כפי שניתן לראות בלוח 4, בקרב דוברי עברית כמחצית מהפניות הן בבקשה למענק למחקר, 36% - בקשה למענק במסגרת תואר שני והיתר - למענקים לסוגים שונים של מחקרים. לעומת זאת, בקרב דוברי ערבית רוב הפניות היו למענקים במסגרת תואר (79% לתואר שני ו-16% לתואר שלישי).

בבחינת סטטוס הבקשות לפי מגזר שפה, נמצא ש-64% מהבקשות של דוברי עברית אושרו לעומת 89% מהבקשות של דוברי ערבית שאושרו. סביר להניח, שיש לכך קשר לסוג הבקשה (שהרי כפי שכבר צוין לעיל קיימת נטייה לאשר יותר בקשות למענקים בתואר שני).

לאורך שנים ניכרת מגמת עליה בהיקף הפניות לקרן לבקשות מענקי תמיכה למחקר. בלוח מס' 5 מוצגות מספר הבקשות שהופנו לקרן בחלוקה לפי תקופות⁶ (ראה לוח מס' 5). בנספח מס' 1 מוצגות מספר הבקשות שהופנו לקרן בכל שנה (לפי שנת ועדת המחקר).

לוח מס' 5: בקשות למענקי מחקר מקרן שלם לפי תקופות

מתוך כלל הבקשות		תקופה
התפלגות באחוזים	מספר בקשות למענקים	
6%	15	עד 2000 (כולל)
14%	34	2001-2005
37%	90	2006-2010
43%	103	2011 ועד היום
100%	242	סה"כ

כפי שניתן לראות בלוח מס' 5, עד שנת 2000 הוגשו לקרן 15 בקשות למענקים בלבד, המהוות 6% מכלל הבקשות. ב-4 השנים האחרונות, לעומת זאת (החל מ-2011 ועד היום) הוגשו לקרן 103 בקשות, המהוות 43% מכלל הבקשות. בחינת סוגי הבקשות שהופנו לקרן לפי תקופות⁷, מעלה כי עם השנים גדל היקף הבקשות למענקי מחקר על חשבון הבקשות למענקים במסגרת תואר שני: עד שנת 2005, 75% מהבקשות שהוגשו הן במסגרת תואר שני. לעומת זאת, משנת 2006 ואילך 57% מהבקשות הן מענקים למחקר, 33% - לתואר שני ו-10% - לדוקטורט. טבלת הנתונים במלואה מוצגת בנספח מס' 2.

במקביל לעלייה בהיקף הבקשות שהופנו לקרן, ניכרת גם עלייה בהיקף הדחייה של בקשות למענקים. בלוח מס' 6 מוצגות מספר הבקשות שאושרו לעומת מספר הבקשות שנדחו ע"י הקרן בחלוקה לפי תקופות⁸ (ראה לוח מס' 6).

⁶ עיבוד הנתונים נעשה על בסיס שנת ועדת המחקר. ל-11 בקשות לא אותרה שנת ועדת המחקר, אם כי ניתן להניח שאלו בקשות שהופנו בשנים הראשונות לעיסוקה של הקרן במחקר.

⁷ חושב מתוך בקשות למענקי מחקר או למענק עבודה לתואר אקדמי בלבד, בשל המספר הקטן של בקשות מסוגים אחרים.
⁸ ראה הערה מס' 3 לעיל.

לוח מס' 6: שיעור הבקשות שאושר / נדחו, לפי תקופות

מתוך כלל הבקשות			תקופה
היתר*	נדחו	אושרו	
0%	0%	100%	עד 2000 (כולל)
9%	0%	91%	2001-2005
8%	23%	69%	2006-2010
16%	39%	46%	2011 ועד אמצע 2014
26	61	155	סה"כ

*הערה: "היתר" - כולל בקשות שבוטלו או נמצאות בבחינה

כפי שניתן לראות בלוח מס' 6, עד שנת 2005 לא נדחתה אף בקשה שהופנתה לקרן, בין השנים 2006-2010 נדחו 23% מהפניות ובין השנים 2011 ועד אמצע 2014 נדחו 39% מהפניות (למעשה, היקף הפניות שנדחו יכול להיות אף גדול יותר אם מתוך אלו שכיום בבחינה חלקן יידחו).

בבדיקה נוספת נמצא כי בשתי התקופות (2006-2010 ו-2011 עד 2014) שיעור הדחיות גדול יותר כאשר מדובר במחקרים (היקף הפניות למענקי מחקר שנדחו עומד על 71%-77% בהתאמה).

מאפייני הבקשות שנדחו

כאמור, 61 בקשות לקבלת מענק נדחו, החל משנת 2008 כאשר ניכרת מגמת עלייה בהיקף הדחייה עם השנים (זאת במקביל למגמת עלייה בהיקף הפניות לקרן). מתוך כלל הבקשות שנדחו, 46 הן בקשות מענק למחקרים, 12 - בקשות מענק במסגרת תואר שני ו-3 בקשות במסגרת דוקטורט. בלוח מספר 7 מוצגת התפלגות הסיבות לדחיית בקשות למענקי מחקר (ראה לוח מס' 7).

לוח מס' 7: סיבות לדחיית בקשות למענקי מחקר

מתוך הבקשות שנדחו		סיבת הדחייה
התפלגות באחוזים	מספר בקשות למענקים	
52%	32	איכות ההצעה
16%	10	סדרי עדיפויות
11%	7	אוכלוסיית יעד לא רלבנטית
11%	7	סוגיות תקציביות
5%	3	לא רלבנטי לתחומי עניין של הקרן
3%	2	חוות דעת מעריך חיצוני
100%	61	סה"כ

כפי שניתן לראות בלוח 7 הסיבה העיקרית לדחיית בקשות לקבלת מענקים היא איכות ההצעה שהוגשה לקרן (52% מהבקשות נדחו על רקע זה). שתי בקשות נוספות נדחו על רקע חוות דעת מעריך חיצוני (מתוך 7 בקשות בסך-הכל שנשלחו למעריך חיצוני).

בהיקפים קטנים יותר עלו גם הסיבות: סדרי עדיפויות של הקרן (16%), אוכלוסיית יעד לא רלבנטית וסוגיות תקציביות (11% בכל קטגוריה).

כמו כן, נעשתה השוואה של סיבת הדחיה בין בקשות מענק למחקרים לבין בקשות מענק לעבודות לתואר שני ונמצא כי דחייה על רקע איכות ההצעה מאפיינת יותר את בקשות המענק לתואר שני (43% לעומת 83% מהבקשות בהתאמה נדחו על רקע זה). לעומת זאת, דחיית הבקשה על רקע סדרי עדיפויות, סוגיות תקציביות וחוסר עניין של הקרן מאפיין רק מחקרים. טבלת הנתונים במלואה (סיבת הדחיה לפי סוג מחקר) מוצגת בנספח מס' 3.

נערכה בדיקה של שמות החוקרים והמנחים במקרים של בקשות שנדחו על רקע איכות ההצעה: בין החוקרים שבקשתם נדחתה על רקע זה חזרו מאיר לוטן (4 מחקרים) דובדבני אילנה (2 מחקרים), וארליך עדנה (2 מחקרים). יש מקום לציין כי מאיר לוטן ודובדבני אילנה בולטים יותר גם בקרב כלל החוקרים שבקשותיהם אושרו לבסוף. רשימת שמות החוקרים והמנחים שבקשותיהם נדחו על רקע איכות ההצעה במלואה מופיעה בנספח מס' 4.

בבדיקה נוספת של שיעור הבקשות שנדחו מתוך כלל הבקשות שהוגשו לפי שנת ועדת המחקר לא נמצאה מגמה ברורה; נציין כי שיעור הדחייה גבוה במעט בשנת 2011 (ובמידת מה גם בשנים 2009 ו-2013). הנתונים במלואם מופיעים בנספח מס' 5.

בלוח מס' 8 מופיעה העלות המוגשת הממוצעת של הבקשות שנדחו לעומת כלל הבקשות (ראה לוח מס' 8).

לוח מס' 8: ממוצע עלות מוגשת – השוואה בין בקשות שנדחו לכלל הבקשות

מתוך הבקשות שנדחו		סיבת הדחייה
בקשות שנדחו	כלל הבקשות	
81,319 ש"ח	52,415 ש"ח	עלות מוגשת
61	252	סה"כ בקשות

כפי שניתן לראות בלוח 8 ממוצע העלות המוגשת של בקשות שנדחו גדולה מזאת של כלל הבקשות (כולל אלו שנדחו) פי 1.5. יחד עם זאת, יש לזכור כי שיעור המחקרים שנדחו גדול משיעור הבקשות למענקים במסגרת תואר שני שנדחו; מבחינת עלויות, המענק לעבודות תואר שני עומד על 7,000 ₪ בלבד, ואילו המענק למחקרים משתנה. לפיכך, ייתכן שהפער בעלויות קשור (בין היתר לפחות) להבדל בין סוגי הבקשות שהוגשו לקרן ו/או נדחו.

תכני המחקרים בתמיכת הקרן

בקובץ הנתונים ל-132 מחקרים⁹ הוצמדו תגיות המשקפות, לרוב, את תחומי התוכן בהם עוסקים המחקרים ובחלקן – את אוכלוסיית היעד למחקר (סה"כ 41 נושאים). לרוב המחקרים (יותר מ-100) הוצמדו לפחות 4 תגיות, וחלקם זכו אף ל-9 תגיות. בסה"כ 132 המחקרים קיבלו 581 תגיות. בלוח מס' 9 מוצגות התגיות לפי שכיחותן, והן משקפות את היקף העיסוק בכל אחד מ הנושאים במחקרים.

לוח מס' 9: נושאי המחקרים, לפי תגיות (מסתכם ליותר מ-100% מכיוון שכל מחקר יכול היה לקבל יותר מתגית אחת)

שיעור המחקרים בתחום	"תגית" – נושא המחקר	שיעור המחקרים בתחום	"תגית" – נושא המחקר
10%	מעונות פנימייה	26%	שילוב בקהילה
9%	נכויות התפתחותיות	23%	מטפלים וצוות
9%	היחידה המשפחתית	22%	ילדים
8%	היבטים ארגוניים של שירותים	22%	מתבגרים
8%	מזדקנים	21%	עמדות ותפיסות חברתיות
7%	משה קל - חינוכי שיקומי	17%	משה קל-בינוני -אימוניים
6%	פעוטות	17%	שיטות טיפול ואבזרים תומכים
6%	היבטים נפשיים	17%	הורות
5%	עובדים סוציאליים	16%	דיוור בקהילה
4%	משה קשה-עמוק -סיעודיים	16%	היבטים תקשורתיים
4%	שירותים רפואיים	16%	היבטים קוגניטיביים
4%	זוגיות והורות	15%	בוגרים (21 ומעלה)
4%	מציאות מדומה	15%	איכות חיים
3%	פגיעה וניצול	14%	פנאי
3%	מדיניות וממשל	14%	תעסוקה
2%	משה בינוני - קשה -טיפוליים	14%	תסמונות
2%	מעברים	13%	חינוך
2%	חקיקה וזכויות	12%	היבטים פיזיולוגיים
1%	משפחה אומנת	12%	אימהות
1%	מחקר, הערכה ומדידה	11%	מגזרים בחברה ¹⁰
		11%	היבטים רגשיים -דימוי עצמי

⁹ מתוכם 130 מחקרים "סגורים" ושניים עדיין "פתוחים".

¹⁰ בבדיקת עומק נמצא ש-14 מחקרים עוסקים במגזרים בחברה, מתוכם 9 במגזר הערבי, 2 במגזר הבדואי, 2 במגזר החרדי ואחד במגזר האתיופי.

כפי שניתן לראות בלוח 9, נושאים הפופולריים ביותר הם: שילוב בקהילה, מטפלים וצוות, ילדים, מתבגרים, עמדות ותפיסות חברתיות (כל נושא מאפיין יותר מ-20% מהמחקרים). במדרג השני עלו הנושאים: משה קל-בינוני –אימוניים, שיטות טיפול ואביזרים תומכים, הורות, דיור בקהילה, היבטים תקשורתיים, היבטים קוגניטיביים, בוגרים בני 21 ומעלה, איכות חיים, פנאי, תעסוקה, תסמונות, חינוך, היבטים פיזיולוגיים, אימהות, מגזרים בחברה והיבטים רגשיים -דימוי עצמי (כל נושא מאפיין בין 17%-11% מהמחקרים; מוצג בסדר יורד). יתר הנושאים מאפיינים 10% מהמחקרים או פחות.

בבדיקה נוספת נערכה השוואה בשכיחות התגיות לפי סוג המחקר. בלוח מס' 10 מוצגות תגיות שאפיינו לפחות 20% מהמחקרים שבוצעו באחד מסוגי המחקר, תוך השוואה לשכיחות תגיות אלו בסוגי מחקר אחרים (ראה לוח מס' 10).

לוח מס' 10: תגיות שכיחות – השוואה לפי סוג המחקר

מתוך הבקשות שתוייגו*			"תגית" – נושא המחקר
תואר שלישי	תואר שני	מחקר	
18%	15%	31%	מטפלים וצוות
27%	18%	29%	ילדים
27%	18%	29%	מתבגרים
0%	12%	25%	בוגרים (21 ומעלה)
18%	2%	25%	היבטים פיזיולוגיים
18%	10%	25%	היבטים קוגניטיביים
9%	13%	22%	משה קל-בינוני -אימוניים
9%	30%	22%	שילוב בקהילה
36%	8%	20%	שיטות טיפול ואביזרים תומכים
27%	0%	4%	שירותים רפואיים
0%	28%	14%	עמדות ותפיסות חברתיות
9%	21%	12%	הורות
11	67	49	סה"כ מחקרים

* בשל מספר הבקשות הקטן במסגרת תואר שלישי יש להתרשם מהמגמות בלבד ולהזהר בהסקת המסקנות.

כפי שניתן לראות בלוח 10, **מחקרים נוגעים במגוון רחב יותר של נושאים**. מעל 20% מהמחקרים ומעבודות התואר השלישי עסקו בנושאים: ילדים, מתבגרים, שיטות טיפול ואביזרים תומכים. מגמות ייחודיות שעלו הן **העיסוק בשירותים רפואיים שבולט רק בעבודות דוקטורט**. לעומת זאת, העיסוק בעמדות ותפיסות חברתיות וכן בהורות בולטים במיוחד בעבודות שנעשו במסגרת תואר שני.

מוסדות וחוקרים

בפרק זה נציג נתונים שעלו לגבי רשויות המחקר והחוקרים הבולטים שזכו לתמיכת קרן שלם. כמו כן, נציג את תחומי ההתמחות הבולטים בקרב החוקרים אשר הפנו בקשות לקרן ונתמכו על-ידה.

רשויות המחקר שזכו לתמיכת הקרן

בסך-הכל, לאורך השנים בהם תמכה קרן שלם במחקר, פנו אליה בבקשה למענקי מחקר 37 רשויות מחקר. בלוח מס' 11 מוצגת התפלגות הפניות לפי סוג רשות המחקר (ראה לוח מס' 11).

לוח מס' 11: היקף הפניה לבקשות למענקי מחקר לפי סוג רשות המחקר

התפלגות הבקשות למענקים	סוג רשות המחקר
77%	אוניברסיטה
5%	מכללה
4%	מכללה לחינוך
2%	אוניברסיטה זרה או שלוחה
4%	מרכז רפואי-התפתחותי
3%	מכון או מרכז מחקר
2%	עמותה או גוף העוסק באנשים עם מוגבלויות
3%	אחר
253	סה"כ פניות למענקים

כפי שניתן לראות בלוח מס' 11, **הבולטות בין הפונים לקרן שלם הן האוניברסיטאות**, שפניותיהן מהוות 77% מכלל הפניות. פניות ממכללות (ואוניברסיטאות זרות) מהוות 11% מהפניות. יתר הפניות לקרן, בהיקפים קטנים, הן של מרכזים רפואיים ו/או רפואיים-התפתחותיים, מכוני מחקר מסוגים שונים, עמותות או גופים העוסקים באנשים עם מוגבלויות וגופים עצמאיים / עסקיים.

בלוח מס' 12 מוצגת התפלגות הפניות של כל אחת מהאוניברסיטאות לקרן שלם, מתוך סך הפניות של האוניברסיטאות, החלק הארי במוסדות הפונים לקבל מענקים (ראה לוח מס' 12).

לוח מס' 12: היקף הפניה לבקשות למענקי מחקר לפי אוניברסיטה

התפלגות בקשות למענקים	אוניברסיטה
40%	אוניברסיטת חיפה
26%	אוניברסיטת בר אילן
12%	אוניברסיטת תל אביב
9%	האוניברסיטה העברית
6%	אוניברסיטת בן גוריון
6%	אוניברסיטת אריאל
1%	הטכניון מכון טכנולוגי לישראל
196	סה"כ פניות למענקים (אוניברסיטאות בלבד)

המובילה בין האוניברסיטאות בכמות הפניות לקרן היא **אוניברסיטת חיפה** (40% מכלל הפניות של האוניברסיטאות), אחריה – אוניברסיטת בר-אילן (26%) ואחריה אוניברסיטת ת"א (12%). יתר האוניברסיטאות פנו בהיקפים קטנים יותר. בנספח מס' 6 מוצגת התפלגות מספר הפניות של כל רשות מחקר לקרן שלם.

חוקרים שזכו לתמיכת הקרן

בסך-הכל, לאורך השנים בהם תמכה קרן שלם במחקר, פנו אליה בבקשה למענק מחקר 254 חוקרים: 197 – בבקשה אחת בלבד למענק והיתר (57 חוקרים) – יותר מפעם אחת (בסך הכל הם הופיעו על בקשות למחקרים 217 פעמים). קובץ הנתונים אורגן כך שלכל מחקר נרשם חוקר ראשי אחד (החוקר אשר שמו מופיע ראשון בין הפונים על גבי הבקשה), וחוקר משני אם היה חוקר נוסף¹¹. במקרים בהם הוגשה בקשה למענק במסגרת עבודה לתואר (שני או שלישי) לכל בקשה נרשם אף שם המנחה.

בלוח מס' 13 מופיעים החוקרים/ מנחים שהפנו הכי הרבה בקשות לקרן (3 בקשות ויותר). לצד שם כל חוקר מוצגים מספר המחקרים בהם שמו מופיע כחוקר ראשי, מספר הפעמים בהם שמו מופיע כחוקר משני, מספר הפעמים בהם שמו מופיע כמנחה עבודה במסגרת תואר שני או שלישי ומספר הפעמים בהם שמו מופיע בסך הכל (כלומר על גבי כל הבקשות שהופנו לקרן, ללא קשר לתפקידו במחקר) [ראה לוח מס' 13].

¹¹ אם היו יותר משני חוקרים שמות החוקרים הנוספים לא הוכנסו לקובץ.

לוח מס' 13: חוקרים דומיננטיים בבקשות שהופנו לקרן

מתוך כלל הבקשות				שם החוקר
מופיע סה"כ*	מופיע כמנחה	מופיע כחוקר משני	מופיע כחוקר ראשי	
18	12		5	ליפשיץ-והב חפציבה
16	12		4	דובדבני אילנה
15	10		5	רייטר שונית
11	7			רימרמן אריק
9		4	3	יילון חיימוביץ שירה
9			8	לוטן מאיר
9	5		3	פינדלר ליאורה
7	4		3	ורנר שירלי
5	3			ברזון מרים
5			3	וייס תמר
5	4			זק"ש דליה
5	3			שוורץ חיה
4			4	אזרחי יעקב
4			3	הלוי יונתה
4			3	כרמלי אלי
4				חצרוני אורית
3			3	הוס אפרת
3				מנדלר דליה
3			3	עדן סיגל
3		3		רוזינר אילן
3				מנור בנימיני איריס

*מכיוון שבכל עמודה בטבלה מוצגות הבקשות שהציע החוקר רק אם הוא הציע 3 בקשות או יותר בתפקידו זה, לעיתים הסה"כ מסתכם למספר גדול מהסכום.

כפי שניתן לראות בלוח 13, 21 חוקרים נוהגים לפנות אל קרן שלם תדיר (הפנו 3 בקשות או יותר); החוקרים הבולטים ביותר בין הפונים לבקש מענקי מחקר הם: **ליפשיץ-והב הפציבה** (התמחות החינוך; לרוב בקשותיה מוגשות במסגרת אוניברסיטת בר-אילן), **דובדבני אילנה** (התמחות בעבודה סוציאלית; מאוניברסיטת חיפה), **רייטר שונית** (התמחות החינוך; מאוניברסיטת חיפה); כל אחת מהן רשומה על 15 בקשות או יותר. **רימרמן אריק** (התמחות בעבודה סוציאלית; אוניברסיטת חיפה), **יילון-חיימוביץ' שירה** (התמחות בריפוי בעיסוק; במסגרת מוסדות שונים), **לוטן מאיר** (התמחות בפיזיותרפיה; לרוב אוניברסיטת אריאל), **פינדלר ליאורה** (התמחות בעבודה סוציאלית; מאוניברסיטת בר-אילן), ו-**ורנר שירלי** (התמחות בעבודה סוציאלית; מהאוניברסיטה העברית); כל אחד מהם רשום על בין 7-11 פניות לקרן.

בבחינת תפקידים ומעמדם בפנייה אל הקרן עולה כי **ליפשיץ-והב הפציבה**, **דובדבני אילנה**, ו**רייטר שונית** פנו אל הקרן תדיר הן כחוקרים ראשיים (6, 4, ו-5 פניות בהתאמה) והן כמנחי סטודנטים במסגרת תואר אקדמי (6, 12, ו-7 בהתאמה; לתואר שלישי – 6, 0 ו-3 בהתאמה); **רימרמן אריק**, ו**פינדלר ליאורה** פנו לקרן במיוחד כמנחים במסגרת התואר השני (5 פניות); ואילו **לוטן מאיר** – כחוקר ראשי (7 פעמים).

תחומי התמחות של החוקרים

בבחינת תחומי ההתמחות של החוקרים שהגישו בקשות למענקים לקרן, כמכלול, הדיסציפלינות הבולטות הן **עבודה סוציאלית** ו**חינוך**: בסה"כ עבור 235 המחקרים נמצאו 328 תחומי התמחות של הפונים; בלוח מספר 14, מוצגים תחומי ההתמחות של הפונים לפי שכחותם (ראה לוח מס' 14).

לוח מס' 14: תחומי ההתמחות של הפונים (מסתכם ליותר מ-100% מכיוון שישנם מחקרים שמוגשים ע"י חוקרים בעלי תחום התמחות שונה)

תחום התמחות	מספר	התפלגות באחוזים מתוך סה"כ מחקרים	התפלגות באחוזים מתוך סה"כ תחומי התמחות
עבודה סוציאלית	88	35%	27%
חינוך	77	30%	24%
ריפוי בעיסוק	29	12%	9%
מחקר חברתי	23	9%	7%
פיזיותרפיה	20	8%	6%
פסיכולוגיה	20	8%	6%
רפואה	16	6%	5%
הפרעות בתקשורת	5	2%	2%
מדעי הספורט	5	2%	2%
מנהל בחינוך	4	2%	1%
אחר (27 תחומי התמחות)	41	16%	12%
סה"כ תחומי התמחות	328	253	328

כפי שניתן לראות בלוח מס' 14, 88 מהפונים הם בעלי התמחות בתחום **עבודה סוציאלית**, ו-77 – בתחומי **חינוך**. במדרג השני – **ריפוי בעיסוק**, **מחקר חברתי**, **פיזיותרפיה**, **פסיכולוגיה** ו**רפואה** (בין 16 ל-29 חוקרים הם בעלי תחומי התמחות אלו). יתר ההתמחויות עלו בהיקפים קטנים משמעותית.

בבדיקה נוספת נמצא כי מתוך 75 מקרים בהם אותר תחום התמחות הן לחוקר הראשי והן לחוקר המשני, ב-45 (60%) תחומי ההתמחות זהים, ואילו ביותר (40%) המחקר הוא אינטרדיסציפלינרי והחוקרים מגיעים מתחומים שונים. לא זוהו צמדים שכחים יותר, אם כי שילוב בין פיזיותרפיה לתחום אחר (במיוחד רפואה או ריפוי בעיסוק), ובין עבודה סוציאלית לתחום אחר מעט נפוצים יותר.

בדיקה נוספת נערכה כדי לראות האם יש הבדלים בתחום ההתמחות הדומיננטי של החוקרים לפי סוג המחקר. באופן כללי, הפונים בבקשה למענק למחקר מגוונים יותר בתחומי ההתמחות שלהם. בלוח מס' 15 מוצגים תחומי ההתמחות המרכזיים של הפונים לפי סוג מחקר.

לוח מס' 15: תחומי ההתמחות של הפונים לפי סוג מחקר

סוג המחקר (התפלגות באחוזים מתוך סה"כ תחומי התמחות)			תחום התמחות
תואר שלישי	תואר שני	מחקר	
14%	51%	17%	עבודה סוציאלית
45%	27%	20%	חינוך
14%	8%	8%	ריפוי בעיסוק
0%	0%	11%	מחקר חברתי
5%	1%	9%	פיזיותרפיה
9%	3%	8%	פסיכולוגיה
5%	0%	8%	רפואה
8%	10%	19%	תחום התמחות אחר
22	98	197	סה"כ תחומי התמחות

כפי שניתן לראות בלוח מס' 15 ישנם הבדלים בתחומי התמחות החוקרים בין לפי סוג המחקר עבורו ביקשו מענק: בקרב בקשות לתואר שני בולט יותר תחום העבודה הסוציאלית (51% מהבקשות), בקרב בקשות לתואר שלישי בולט יותר תחום החינוך (45% מהבקשות). מחקר חברתי מאפיין רק פונים לבקשת מענק בתחומי מחקר. כאמור בקרב הפונים לבקשת מענק למחקר תחום ההתמחות מגוון יותר.

עלויות

לאורך שנות פעילותה של הקרן בתחומי המחקר, תקציבי הבקשות שהוגשו לקרן שלם (עבור 252 ההצעות שנסקרו¹²) נעו בין 4,084 ₪ ל-624,500 ₪; הממוצע עומד על 52,415 ₪ לבקשה.

לאורך השנים אושר סך תקציב למחקר על-סך 5,476,449 ₪ (עלות מאושרת).

בלוח מספר 17 מוצגים ממוצעי העלויות של הבקשות שהוגשו לקרן (עלות מוגשת, עלות מאושרת ועלות בפועל) בחלוקה לפי סטטוס אישור הבקשה: "אושר" (סגור או פתוח), "נדחה", או "אחר" (בוטל או בבחינה).

לוח מס' 17: ממוצעי העלויות (בש"ח) של הבקשות שהוגשו לקרן לפי סטטוס הבקשה

סטטוס הבקשה למענק			עלויות
"אחר"	"נדחה"	"אושר"	
93,564 (25 בקשות)	81,319 (61 בקשות)	35,597 (166 בקשות)	עלות מוגשת
--	--	33,191 (165 בקשות)	עלות מאושרת
--	--	31,382 (131 בקשות)	עלות בפועל

כפי שניתן לראות בלוח מס' 17, ממוצע העלות המוגשת לבקשה אשר אושרה עומד על 35,597 ₪. לעומת זאת, ממוצע העלות המוגשת של בקשה אשר נדחתה עומד על 81,319 ₪, יותר מפי 2. נזכיר כי לאורך השנים נדחו יותר בקשות מענקים למחקרים מאשר למענקים במסגרת תואר שני; כאמור, מענק לתואר שני עומד על 7,000 ₪ ואילו מענק למחקר משתנה בגודלו וייתכן שזה המקור לפער.

ממוצע העלות המוגשת לבקשות אשר בוטלו לבסוף או נמצאות בבחינה גבוהה אף יותר ועומד על 93,564 ₪.

עבור מחקרים שאושרו מהשוואה בין העלות המוגשת לעלות המאושרת ולעלות בפועל, עולה כי העלויות די דומות ואפילו העלות המאושרת / בפועל נמוכות במעט (מספר המחקרים על בסיסם מחושב הממוצע משתנה בהתאם לסטטוס הבקשה במועד ביצוע הערכה זאת).

בחינת הבדלים בעלות המוגשת לפי סוג מחקר העלתה כי ממוצע עלות הבקשות למענקי מחקר עומד על 80,600 ₪ וכצפוי הינו גדול משמעותית מזה של בקשות במסגרת תארים מתקדמים.

בנוגע למחקרים בתארים מתקדמים, העלות המוגשת המקובלת למחקר במסגרת תואר שני היא 7,000 ₪ ובמסגרת תואר שלישי - 10,000 ש"ח. בהתאם, ממוצע עלות הבקשות למענקי מחקר במסגרת תואר שני עומד על 7,000 ₪ (ל-79

¹² בחישובי העלויות לא נכלל המחקר "החיים בקהילה בעיני אנשים עם מוגבלות שכלית": הוגשה לקרן שלם בקשה למענק למחקר על סך 1,750,000 והיא נמצאת בבחינה. מחקר זה מתוכנן לטווח ארוך והינו תוצר של שיתוף פעולה בין-מוסדות. לאור התקציב הגבוה הוחלט להוציא מחישובי העלויות.

בקשות) ואילו ממוצע עלות הבקשות למענק במסגרת **תואר שלישי** נמוך במקצת ועומד על **9,579** ₪ (ל-19 בקשות, מתוכן לאחת אושר מענק על מחצית מהסכום ולאחר אושר מענק ע"ס 7000 ש"ח).

בלוח מס' 18 מוצגת העלות המאושרת (ממוצע וסה"כ) לפי תקופות (ראה לוח מס' 18).

לוח מס' 18: ממוצע וסך העלות המאושרת (בש"ח) של בקשות שהוגשו לקרן לפי תקופות

מתוך מחקרים שאושרו בלבד			עלות מאושרת
סכום כולל (בש"ח)	ממוצע (בש"ח)	מספר בקשות שאושרו	
323,031	21,535	15	עד 2000 כולל
532,570	17,180	31	2001-2005
2,233,429	36,023	62	2006-2010
4,202,173	70,036	60	2011 ועד היום

מלוח מס' 18 ניתן לראות כי במקביל לצמיחה בהיקף הפעילות בתחום המחקר בקרן (כפי שבאה לידי ביטוי במספר הבקשות למענקים שאושרו בקרן), ניכרת עליה בתקציב הקרן המופנה לתחום המחקר בסך הכל (מ-323,000 ₪ עד שנת 2000 לכ-4 מיליון ₪ בין השנים 2011 ועד היום), וכן בתקציב הממוצע לבקשה, שגדל מכ-20,000 עד שנת 2005, לכ-36,000 בין השנים 2006-2010 וכמעט הוכפל (כ-70,000) מ-2011 ועד היום (משקף עליה בעלות המאושרת של מחקרים מסוג מחקר).

בנספח מס' 7 מופיעים הנתונים עבור כל שנת ועדה; נציין כי המגמה אינה עקבית בין שנים בודדות.

אזכורים

כדי לבחון את התרומה לגוף הידע התיאורטי, הוחלט לבחון את כמות הפרסומים והציטוטים של המחקרים בהם תמכה הקרן לאורך שנות פעילותה בתחומי המחקר. נסקרו 64 מחקרים, ולכל אחד מהם נבדק האם קיימים במרחב האינטרנטי ציטוטים אקדמיים או ציטוטים שאינם אקדמיים (בכנסים, סילבוס ועוד). בלוח מס' 16 מוצגת התפלגות האיזכורים, בשני היבטים.

לוח מס' 16: כמות האזכורים של מחקרים שנתמכו ע"י הקרן והסתיימו במקורות אקדמיים ושאינם אקדמיים

מחקרים שנתמכו ע"י הקרן והסתיימו (סה"כ 64)		כמות האזכורים
מקורות שאינם אקדמיים	מקורות אקדמיים	
18	41	אין ציטוטים
22	6	ציטוט אחד
10	4	שני ציטוטים
12	7	3-5 ציטוטים
2	3	6-10 ציטוטים
0	3	יותר מ-10 ציטוטים

כפי שניתן ללמוד מהלוח, **23** מהמחקרים בתמיכת הקרן זכו לציטוטים אקדמיים, מתוכם **10** לציטוט אחד או שניים, והיתר – ליותר.

ציטוטים אקדמיים

אלו המחקרים אשר זכו ליותר מ-10 ציטוטים אקדמיים:

1. "השימוש במציאות מדומה כפעילות פנאי וכתוכנית לשיפור הכושר הגופני בקרב מבוגרים עם פיגור שכלי" / תמר וייס ושירה יילון-חיימוביץ;
 2. "בניית כלי להערכת כאב אצל אנשים עם לקות קוגניטיבית" / מאיר לוטן ואינגר סטרנגליב;
 3. "הסתמנות אוטיזם ותחלואה נוירופסיכיאטרית בחולי תסמונת ה-X השביר ובאחאים" / לידיה גביס וליאת ריס-לבבי.
- ואלו המחקרים אשר זכו ל-6-10 ציטוטים אקדמיים:

1. "הקשר בין דפוסי סריקת עיניים לבין ליקויים בעיבוד מידע בפתרון בעיות אנאלוגיות קונספטואליות ופרספטואליות בקרב נבדקים בעלי פיגור שכלי בהשוואה לבעלי התפתחות תקינה בעלי גיל שכלי זהה" / חפציבה ליפשיץ;
2. "אינטראקציה תיווכית בין צוות לחניכים במפעל עבודה שיקומי ובמרכז יום למבוגרים בשיטת misc" / חפציבה ליפשיץ וצימרמן גורג;
3. "השלמה של אימהות עם אבחון ילדן כבעל לקות אינטלקטואלית- הקשר לרגישות אימהית ולהתקשרות של הילד" / רינת פניגר שאל

בבחינת החוקרים שזכו לתמיכת הקרן, ואשר מחקריהם זכו לציטוטים אקדמיים, נמצא כי 31 חוקרים חתומים על המחקרים אשר זכו לציטוטים אקדמיים, מתוכם 18 – על מחקר אחד, ו-11 על יותר ממחקר אחד (בין 2-3 מחקרים) כולל: וייס תמר (3 מחקרים), לוטן מאיר, ליפשיץ-והב חפציבה, כרמלי אלי ואופנהיים דוד (כל אחד חתום על שני מחקרים שזכו לציטוטים אקדמיים).

אזכורים לא-אקדמיים

במקביל, **46** מחקרים זכו לאזכורים לא אקדמיים. שני המחקרים שזכו להכי הרבה ציטוטים לא אקדמיים הם:

1. "הקשר בין השמנה ואיכות חיים בקרב מוגבלים שכלית"/ יעל לצר ואריק רימרמן;
2. "הערכת תכנית של תעסוקה נתמכת לאנשים עם פיגור שכלי המופעלת בידי אלווין ירושלים"/ דליה מנדלר ודניז נאון.

בבחינת החוקרים שזכו לתמיכת הקרן, מצא כי 55 חוקרים חתומים על המחקרים אשר זכו לאזכורים לא-אקדמיים, מתוכם 41 – על מחקר אחד, ו-14 על יותר ממחקר אחד (בין 2-5 מחקרים) כולל: רייטר שונית (5), וייס תמר, לוטן מאיר, ליפשיץ-הב חפציבה, זקש דליה, מנדל דליה (כל אחד חתום על שלושה מחקרים שזכו לאזכורים לא-אקדמיים).

כאמור, האזכורים היו אחד האפיקים שנבחנו במסגרת מחקר הערכה זה. "קובץ אזכורים" הכולל את כל המאמרים, כמות האזכורים וקישורים לאזכורים אלה מצורפים בנפרד.

עלויות לפי רשויות מחקר

בלוח מס' 19 מוצגת העלות המאושרת (ממוצע וסה"כ) לפי סוג רשות המחקר ובלוח מס' 20 - העלות המאושרת (ממוצע וסה"כ) לפי אוניברסיטה מתוך כלל האוניברסיטאות.

לוח מס' 19: ממוצע וסך העלות המאושרת (בש"ח) של בקשות שהוגשו לקרן ואושרו לפי סוג רשות מחקר*

מתוך מחקרים שאושרו בלבד			עלות מאושרת
סכום כולל (בש"ח)	ממוצע (בש"ח)	מספר בקשות שאושרו	
3,998,041	28,971	138	אוניברסיטה
47,490	23,745	2	מכללה
76,130	76,130	1	מכללה לחינוך
24,000	8,000	3	אוניברסיטה זרה או שלוחה
295,670	59,134	5	מרכז רפואי-התפתחותי
437,474	87,494	5	מכון או מרכז מחקר
119,590	49,795	2	עמותה או גוף העוסק באנשים עם מוגבלויות
224,509	112,254	2	אחר

*הערה: לאור מספר הבקשות הקטן שאושרו במוסדות שאינם אוניברסיטה יש להזהר בהסקת מסקנות מהנתונים

לוח מס' 20: ממוצע וסך העלות המאושרת (בש"ח) של בקשות שהוגשו לקרן ואושרו לפי רשות מחקר

אוניברסיטאות

מתוך מחקרים שאושרו בלבד			עלות מאושרת
סכום כולל (בש"ח)	ממוצע (בש"ח)	מספר בקשות שאושרו	
1,674,343	27,906	60	אוניברסיטת חיפה
966,910	28,439	34	אוניברסיטת בר אילן
458,657	21,841	21	אוניברסיטת תל אביב
481,774	37,060	13	האוניברסיטה העברית
376,182	53,740	7	אוניברסיטת בן גוריון
40,175	13,392	3	אוניברסיטת אריאל

מלוח מס' 19 ניתן ללמוד כי עיקר התקציב של הקרן בתחום המחקר (קרוב ל-4 מיליון ₪) הופנה לאוניברסיטאות. באופן כללי, התקציב הממוצע לבקשות שמופנות ע"י האוניברסיטאות נמוך מזה של בקשות המופנות לקרן שלם ע"י גורמים אחרים כגון: מרכזים רפואיים-התפתחותיים, מרכזי מחקר, ואחרים.

מלוח מס' 20 ניתן ללמוד כי מעיקר התקציב לאוניברסיטאות זכתה אוניברסיטת חיפה (שקיבלה לאורך שנות הפעילות של קרן שלם בתחום המחקר קרוב ל-1.7 מיליון ₪), אך אף מספר הבקשות שלה כמעט כפול או יותר מאשר כל אוניברסיטה אחרת.

בבחינת מדרג ממוצע העלות לבקשה עולה כי אוניברסיטת בן-גוריון הראשונה במדרג (53,740 ₪ בממוצע), אחריה – האוניברסיטה העברית (37,060 ₪), אחריה אוניברסיטאות חיפה ובר אילן (כ-28,000 ₪ בממוצע), אוניברסיטת תל-אביב (כ-22,000 ₪ בממוצע) ואוניברסיטת אריאל (13,392 ₪ בממוצע, עבור 3 בקשות בלבד).

עבור 4 מחקרים הוגשו / אושרו בקשות תמיכה גם מגופים אחרים; פרטיהם מוצגים בלוח מס' 21

לוח מס' 21: מחקרים אשר זכו למימון ממקורות נוספים מלבד קרן שלם

מקורות המימון הנוספים	סכום מאושר ממקורות נוספים	עלות מאושרת מקרן שלם	עלות מוגשת לקרן שלם	
רשות המחקר תל-חי	10,000	32,090	42,090	מחקר הערכה בנושא שותפויות בפיתוח שירותים לאנשים עם פיגור שכלי" (2012)
קרן מנדל	27,945	149,960	177,905	שילוב אנשים עם פיגור שכלי בשוק העבודה – השוואת מעניהם של אלכ"רים, עסקים וארגונים היברידיים עסקיים- חברתיים" (2012)
הקרן הלאומית למדעים, מרכז אריסון, ורשות המחקר אוניברסיטת תל-אביב	92,400	119,350	211,750	תפיסת כאב ותגובתיות לכאב בקרב אנשים עם פיגור שכלי: איתור מדדים אובייקטיביים לכאב (2012)
משרד הרווחה ורשות המחקר אוניברסיטת חיפה	300,500	216,000	624,500	מיזם מחקר בתי אב בהם מתגורר ילד או בוגר עם מוגבלות שכלית (2014)

שלב ב': תפיסות ועמדות מומחים ובעלי עניין לגבי תרומת המחקרים ותפקיד הקרן בעיסוק במחקר

השלב השני התמקד באיסוף מידע (תפיסות ועמדות) של מומחים ובעלי עניין לגבי מידת התרומה, האימפקט ו/או האפקטיביות של המחקרים בהם תמכה קרן שלם וכן מקומה של התמיכה במחקר כאחד מתפקידי הקרן. אלו שאלות ההערכה עליהן ביקשנו לענות בשלב ב':

1. האם קיימת חשיבות עקרונית לקדם מחקר בתחום המש"ה?
2. מה תפקידה של קרן שלם בקידום מחקר בתחום מש"ה?
3. מה צריכים להיות השיקולים המרכזיים בהחלטה על הענקת מענקי המחקר? א. מהם מדדי ההצלחה הרלוונטיים למחקרים שנתמכו ע"י קרן שלם? ב. מה צריכים להיות הקריטריונים/ סדרי עדיפויות לתמיכה בבקשות למענקים?
4. האם המחקרים שנעשו עד כה בתמיכת הקרן מוכרים ומה תרומתם?

איסוף המידע

איסוף המידע נעשה בשיטה איכותנית: התקיימו 23 ראיונות עומק עם גורמים עליהם הצביעה קרן שלם כרלוונטיים: מומחים ובעלי עניין במחקר בתחום המש"ה¹³. נבחרו מרואיינים שייצגו את קבוצות העניין הבאות:

1. חברי הנהלה ויושבי ראש ועדות המחקר;
 2. "שטח" - מסגרות / אנשי "שטח" כולל מנהלים, מטפלים פרא-רפואיים;
 3. אקדמיה ומוסדות מכשירים: חוקרים שזכו למענקים מקרן שלם וחוקרים אחרים בתחום;
 4. רשויות: מנהלי אגפי רווחה, רכזי תחום מוגבלות שכלית
 5. פיקוח: ארצי ומחוזי בתחום המש"ה ובתחומים נוספים
- רשימה מפורטת של המרואיינים לפי קבוצות מופיעה בנספח מס' 8. הראיונות היו חצי מובנים ובוצעו על סמך מתווה שהוכן מראש בתיאום עם גורמים בקרן שלם (ראה נספח מס' 9).
- רוב הראיונות התקיימו החל מחודש מאי 2015 ועד סוף 2015. ראיונות בודדים התקיימו במהלך 2016 (עם מרואיינים שנוספו לרשימה הראשונית).
- כמו כן, התקיימו ראיונות טלפוניים קצרים עם מדגם של 10 הורים לילדים בעלי מש"ה, מתוך רשימה שהועברה ע"י הקרן¹⁴ (נובמבר 2016).
- בנוסף, התקיימה קבוצת מיקוד שכללה 8 משתתפים העובדים במקצועות הבריאות (מייצגים את קבוצת השטח) [מרץ 2016].

ממצאים

בהתאם לשאלות ההערכה, הממצאים מוצגים בחלוקה לארבעה פרקים עיקריים:

¹³ 21 ראיונות התקיימו פנים אל פנים ושניים – טלפוניים.

¹⁴ במערך המחקר תוכנן לראיין הורה אחד. לאחר שבשני מקרים הסתבר שהמרואיינים כלל לא הכירו את העיסוק של קרן שלם במחקר, הוחלט לפנות למספר הורים ולבדוק את ההכרות שלהם עם היבט זה בעבודת הקרן בלבד.

הפרק הראשון יתמקד בחשיבות שמייחסים המרואיינים למחקר בתחום מש"ה ככלל ובסיבות לכך. הפרק השני יתמקד בתפיסת היחסים בין קרן שלם לבין תחום העיסוק במחקר, כולל: סקירת מגוון התפקידים של קרן שלם בהקשר לתמיכתה בתחום המחקר, עמדות המרואיינים לגבי מדיניות הקצאת התקציב של קרן שלם למחקר והשקעתה במחקר, ומדדי הצלחה לקרן בהקשר לתחום עיסוק זה.

הפרק השלישי יעסוק במגוון השיקולים שצריכים לעמוד לנגד הקרן בהחלטה על תיעדוף בין בקשות להענקת תמיכה במחקרים מחד, ולמדדי הצלחה שיכולים להיות רלוונטיים לבחינת מחקרים שנתמכו ע"י הקרן מאידך.

הפרק הרביעי יתמקד בשימוש בגוף הידע שהצטבר עד כה, לפי המרואיינים: האם המחקרים מוכרים למרואיינים, האם הם קוראים אותם, ומה תרומתם הלכה למעשה לתפיסתם.

לאורך הפרקים ובנספחים יופיעו ציטוטים מדברי המרואיינים, תוך זיהוי הקבוצות אליהם הם שייכים, עפ"י מקרא הצבעים הבא (וציון שם הקבוצה בסוגריים):

בכחול - חברי הנהלה ויושבי ראש ועדות המחקר

בירוק - אנשי "שטח"/ מסגרות

באפור - אקדמיה ומוסדות מכשירים

בסגול - רשויות

בחום - פיקוח: ארצי ומחוזי

כל הציטוטים יובאו בלשון נקבה, כדי לאפשר דיסקרטיות למשיבים (שכן רוב המרואיינות היו נשים). אם מופיעים הדגשות בציטוטים - הם של החוקרת, כדי להדגיש היבטים רלוונטיים לנושא שבמוקד.

חשיבות המחקר בתחום מש"ה

היה קונצנזוס בין כל המרואיינים והמשתתפים בהערכה בדבר חשיבות קידום המחקר בתחום מש"ה. עם זאת מרואיינים שונים שמו את הדגש על סיבות שונות. באיור מספר 1 מוצגות כל הסיבות שהוזכרו על ידי המרואיינים ואינדיקציה לעוצמתן (עפ"י מספר המרואיינים שהזכירו אותן); בהמשך הפרק - פירוט הסיבות השונות ודוגמאות מדברי המשיבים (ציטוטים נוספים מדברי המשיבים, המדגימים כל אחת מהסיבות, מובאים בנספח מס' 10).

איור מספר 1: סיבות לחשיבות העיסוק במחקר בתחום מש"ה

"בוודאי, הנושא היום נחקר יותר, אבל לא נחקר מספיק. יש המון תחומים שצריכים להיחקר, גם מבחינת תפיסה גם מבחינת מדיניות, גם מבחינת פיתוח" (פיקוח).

לגיטימציה והכרה בתחום מש"ה

היו מרואיינים שציינו שהעיסוק במחקר בתחום המש"ה שם את הנושא במרכז ותורם ללגיטימציה ולהכרה כמו גם להיכרות עם האוכלוסייה הנחקרת בציבור. מבחינה זאת, עצם ההשקעה של קרן שלם בתחום המחקר נתפסת כמסר שהתחום ראוי להיחקר, שיש מקום להרחיב את הידע הקיים לגבי מש"ה ולהפיצו לציבור, ובלשון אחד המרואיינים: "בוודאי חשוב. זאת אוכלוסייה מאוד משמעותית, שסבלה מהדרה וחוסר התייחסות ואוכלוסייה שרמת הידע הישראלי לגביה לא גבוהה, הייתה די מבודדת, ולכן מה שעושה קרן שלם מאוד משמעותי..." (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

טיעון הקשור ללגיטימציה והכרה בתחום מש"ה חזר במיוחד בקרב מרואיינים מקבוצת חברי הנהלה ויושבי ראש ועדות המחקר, אך הוזכר גם ע"י מרואיינים בודדים מקבוצות אחרות. זאת ועוד, אחת המרואיינות ציינה את חשיבות אפשרות הביטוי למוטבים עצמם (במחקר איכותני) ובלשונה: "...למחקרים בקבוצה הזאת יש חשיבות נוספת על מחקרים בכלל... אם המחקר איכותני נותנים הזדמנות לפרט להגיד את דברו ולשמוע אותו" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

תמיכה במחקר אקדמי והרחבת הידע

טענה נוספת שעלתה מאחד המרואיינים מקבוצת חברי הנהלה ויושבי ראש ועדות המחקר היא שראוי לעסוק במחקר ולחקור את תחום המש"ה אקדמית ככל תחום מקצועי-חברתי: "אני בעד מחקר וגוף שעושה מחקר הוא יותר חשוב, יותר תורם מאשר גוף שלא..."

המחקר בפני עצמו מאוד חשוב כי כך האנושות מתקדמת. אם רוצים לקחת את הכסף ולהשקיע בתשתיות פיזיות נשאר באותו מקום ולא נזוז, לא נתפתח. ... זה דיון פילוסופי" (חברי הנהלה / ועדות המחקר) שני מרואיינים נוספים, מקבוצת האקדמיה הדגישו את **חשיבות המשאבים**, **התמיכה הכספית** במחקר בתחום מדעי החברה והרוח באופן כללי ולמחקר בתחום המש"ה באופן ספציפי. למשל: "...קרן שלם חשובה – היא שמה כסף לקדם את הנושא הזה. יש המון על אוטוים – מחקרים, מענקים, פרסומים... במובן זה קרן שלם ייחודית וחשובה כשהיא תומכת בפיגור" (אקדמיה ומוסדות מכשירים).

לצד התפיסה העקרונית שעיסוק במחקר אקדמי בתחום המש"ה חשוב, עלה הצורך – ממספר מרואיינים – **להרחיב את הידע הקיים באמצעות מחקר**, זאת לצד הרחבת הידע מתוך הניסיון המצטבר בשטח. בהקשר זה, מספר מרואיינים ציינו כי ניתן ללמוד ממחקרים בעולם, אך שקיימת **חשיבות לחקור את המאפיינים הייחודיים של האוכלוסייה בארץ** שקשורים לתרבות ולמקום (כגון: המגזר הדתי, המגזר הערבי וכד'), למשל: "המחקר עוזר לנו...לבדוק רלוונטיות למציאות הישראלית. יש הרבה מאוד ידע שקשור למדינות אחרות ולא תמיד עוסק באותם תחומים וזה חשוב לעשותו בהקשר של המערכת הישראלית" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

השפעה על מדיניות

טענה נוספת שעלתה – מקרב חלק מהמרואיינים מקבוצת חברי הנהלה ויושבי ראש ועדות המחקר ומהפיקוח – היא שכיום מקובל לבסס החלטות על נתונים וכי **המחקר מאפשר להשפיע על המדיניות ולקבל החלטות באופן מושכל** (להסתייע במחקר לפחות כאחד הכלים בתהליך קבלת ההחלטות), למשל: " נכון לעכשיו אנו נמצאים בשורת תהליכים משמעותיים, דינמיים שמחייבים אותנו לצור מצב שאנו מנצלים כל תשומה אפשרית כולל מחקר וידע, אם בהקשר להקמה של מינהל מוגבלויות במשרד או הוצאת אנשים ממעונות לקהילה" (חברי הנהלה / ועדות המחקר). לנושא ההשפעה על מדיניות קשר הדוק **להשפעה על המתרחש בשטח** (שידון בהרחבה בסעיף הבא), שכן הציפייה היא שחקר ולמידה מעוגני תיאוריה ומחקר יאפשרו להכיר את צרכי המש"ה וצרכי משפחות המוטבים, ישפיעו על המדיניות ועל החלטות בהתאם, ויאפשרו לשטח לתת מענה מיטבי לצרכים. למשל: "אנחנו עובדים המון על בסיס הידע שלנו והידע מהעולם, לפי האינטואיציה, הרצונות של המשפחות. יש המון דברים שמשפיעים (על קביעת המדיניות) וגם המחקר יכול להשפיע" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

דיאלוג והשפעה על השטח: איתור צרכים וליווי תכניות

טיעון שעלה מקרב כל המרואיינים מהשטח, גורמי מקצועות הבריאות (בקבוצת המיקוד), אך גם מקרב מרואיינים אחרים, הוא שהמחקר חשוב לשם קיום דיאלוג ולמידה הדדית. למחקר, בממשק עם השטח, חשיבות בשני רבדים (הקשורים זה לזה): ראשית, **לספק מידע לשטח**, על סמך מחקרים, **שיאפשר להתאים את המענים למאפיינים ולצרכים של האוכלוסייה**. למשל: "...בעולם המתקדם והמשתנה חייבים להיות עם היד על הדופק, על כל מיני צרכים, או דברים שצריך לשנות את ההתייחסות אליהם. זה נכון לגבי כל אוכלוסייה אבל חשוב במיוחד לדעת איך האוכלוסייה הזאת בעולם המשתנה כדי לעשות את הדברים נכון.... המחקר יכול להוות בסיס לעשייה אחרת של השטח או להבנה טובה יותר של הדברים" (רשויות). שנית, **להבין את השלכות של המענים והשירותים הניתנים ע"י השטח לאוכלוסייה**, כלומר ללוות במחקר את התכניות החדשות והפיתוחים שהשטח מציע למוטבים. למשל: "מאוד חשוב, ...החובה שלנו זה לפתח שירותים שונים, שיהיה מגוון שירותים וצריך להבין איך ההשפעה שלהם על האוכלוסייה שעבורה אנחנו מפתחים את השירותים. בכלל, כל דבר שעושים, כשהוא חדש, צריך להיות נתמך במחקר. אנחנו רוצים לפתוח מרכז הדרכה חדש בנושא שילוב, שאנשים בקהילה ידעו איך לקלוט כאלו שאנחנו רוצים לשלב וזה חשוב שילווה במחקר..." (שטח/ מסגרות).

היבט נוסף שהוזכר הוא האפשרות **ללמידה והפרייה הדדית בין גופים שונים הפועלים בשטח** באמצעות איגום המידע במחקרים, למשל: "בטוח שכן, היום אני חושב שללא מחקר וללא קנה מידה אובייקטיבי ומדיד, יהיה קשה לנו לאנשים בשטח ליישם מה שאנחנו מיישמים וללמוד ממקומות אחרים. מאפשר לראות דברים מזוויות אחרות, מאוד חשוב לעבודה שלנו" (שטח/ מסגרות).

משיכת אנשי מקצוע לתחום

מספר מרואיינים - מקבוצת חברי הנהלה ויושבי ראש ועדות המחקר ומקבוצת הפיקוח - ציינו כי באופן עקיף עידוד המחקר בתחום המש"ה (באמצעות המלגות) יכול לתרום ולמשוך אנשי מקצוע לעסוק בתחום זה: הפיתוי שבמלגה יכול לגרום לסטודנטים לעשות את עבודת התיזה בתחום, להכיר אותו יותר ולעסוק בו בהמשך. למשל: "...(חשוב) מעצם יצירת המודעות של אוכלוסיות שונות ורצון של אנשים צעירים וחוקרים. כלומר גם בתקציבים לתלמידי MA ודוקטורט וגם לחוקרים יותר בשלים, מבחינת יצירת מודעות ציבורית לחשיבות ומשמעות הנושא" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

תפיסת היחסים בין קרן שלם לבין העיסוק במחקר

מהראיונות עלה כי קרן שלם מזוהה במיוחד עם העיסוק בתחום פיתוח תשתיות פיזיות (בהתאם להקצאת התקציב לסעיפים השונים) וכן עם תחום השתלמויות וקורסים לעובדים (ייתכן שבהתאם לתדירות והיקף הממשק של המרואיינים).

עם זאת, רוב "מרואייני העומק" הכירו את עיסוקה בקידום תחום המחקר¹⁵. יוצאות דופן לכך הן שתי מרואיינות מקבוצת הרשויות שסיפרו כי למרות הממשק האינטנסיבי עם קרן שלם אין להן כלל חשיפה לתחום עיסוק זה (ולמחקרים שהתפרסמו בחסות הקרן)¹⁶.

בנוסף, גם במעגלים הרחבים יותר ההכרות עם העיסוק בתמיכה במחקר הייתה מוגבלת:

- ✓ גורמי מקצועות הבריאות (קבוצת מיקוד) - רק 3 (מ-8) ידעו שקרן שלם עוסקת בתחום המחקר (לדבריהן החשיפה נעשתה במסגרת לימודית בה השתתפו ועבודות אקדמיות שהתבקשו להגיש).
- ✓ הורים - מתוך 10 הורים, 3 שמעו על קרן שלם אך לא הכירו כלל את פועלה ותחומי עיסוקה. מתוך 6 הנותרים, אחד - לא ידע שהיא תומכת במחקר, ו-5 דיווחו כי הם יודעים שהיא תומכת במחקר באמצעות מענקים (רובם נחשפו לכך בעלון שנשלח מהקרן) אך אף אחד מהם לא הכיר / קרא מחקר ספציפי בו תמכה הקרן או אפילו נושאי מחקר.

קרן שלם היא אף לא הגורם הבלעדי המזוהה עם קידום מחקר בתחום. מדברי מספר מרואיינים הקשורים למשרד הרווחה (בקבוצת המחקר השונות) עולה כי קיימים גורמים / יחידות אחרות שעוסקות בפיתוח ידע (גם) בתחום מש"ה: אגף המחקר של משרד הרווחה, בסיוע גורמי אקדמיה ומוסדות מחקר (אשלים, ג'וינט). למשל: "אנחנו עובדי משרד הרווחה ויש לנו קרן מחקר מאוד גדולה המחקרים הכי טובים הם שלנו ואני לא צריכה אותם (קרן שלם) למחקרים" (אקדמיה ומוסדות מכשירים).
"יש עוד מחקרים שאנו עושים באופן יזום לתהליכים שלנו, המעבר לקהילה - ... (מחקר) בהשתתפות המשרד ורימרמן, מחקרי בתי אב עם רימרמן לגבי איכות השירותים שאנו נותנים בקהילה, מחקר נוסף שאני מנסה לקדם במשרד הוא בחינת מתן ריבוי תרופות לאנשים במעונות, ... הקרן לא מעורבת" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

היתרון של קרן שלם, בתפיסת חלק מהמרואיינים האלו, היא בהיותה ייעודית לתחום המש"ה ובתקציבים עליהם היא חולשת. מדברי המרואיינים: "יש לקרן מקום מרכזי. היום היא בעצם, לצד, אולי אפילו יותר מאגף המחקר של משרד הרווחה, שמתעסק עם כל הסוגיות של מרכז הרווחה ובכללם מש"ה, מכיוון שהקרן ייעודית היא יותר מתמקדת בתחום הזה" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

"אגף מחקר הוא של המשרד, מממן בשותפות אתנו דברים שאנחנו מבקשים... עצם העובדה שהקרן ממנת מחקרים ועושה זאת באופן המקצועי ביותר - ועדת היגוי והחלטה מנומקת - מאפשרת להמון חוקרים ולנו כאגף המטפל לעשות את המחקרים הנכונים והמוקדים ביותר באוכלוסייה שלנו" (פיקוח).

בתחילת פרק זה נסקור את מגוון התפקידים של קרן שלם - שהקרן לוקחת על עצמה או צריכה לעסוק בהם - לתפיסת המרואיינים במסגרת עיסוקה בתחום המחקר. בהמשכו נביא את עמדותיהם ביחס למדיניות הקצאת התקציב של הקרן במחקר. נסיים את הפרק, עם הצעות המרואיינים למדדי הצלחה אפשריים לאורם קרן שלם יכולה לבחון את פועלה, כדי להחליט האם מתפקידה להמשיך לתמוך במחקר.

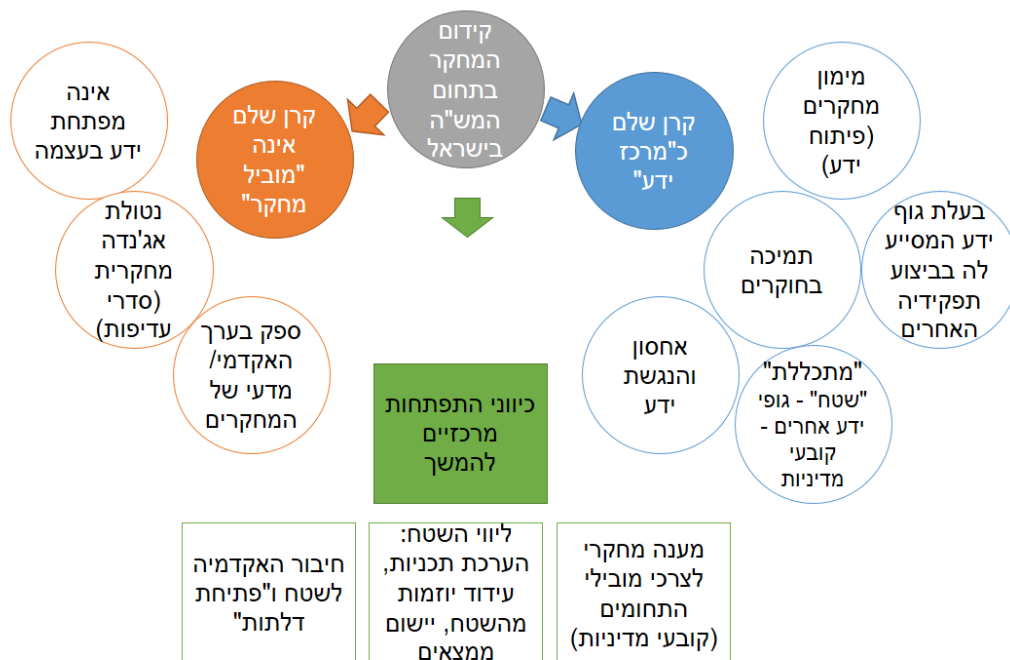
¹⁵ נציין כי המרואיינים נבחרו על-ידי קרן שלם, כמי שיכולים לספק מידע, ולהביע עמדה בנושא זה, ולכן יתכן שזה אינו משקף את התמונה בקרב גורמי ממשק אחרים.

¹⁶ נציין כי הן סיפרו שבתחומים אחרים (בינוי, השתלמויות) קיים ממשק פורה עם הקרן כולל: מימון, היועצות, שיתוף במידע, חשיבה, ופיתוח יזמות בתחום. הן אף הניחו שהקרן "מחזיקה" גוף ידע שמסייע לה במתן תמיכה בכל היבטים האלו.

תפקידי הקרן בקידום מחקר

המרוויינים נשאלו באופן ישיר באיזו מידה קרן שלם נתפסת בעיניהם כגוף ידע וכגוף מוביל מחקר בתחום מש"ה. כמו כן, בראיונות עלו תפקידים נוספים שהקרן לוקחת על עצמה או צריכה לעסוק בהם במסגרת קידום תחום המחקר. תפיסת עיסוקה של הקרן במחקר ושלל התפקידים האלו מופיעים בתמצית באיור 2 ופורטו בחלק זה. בחלק הבא תובא התייחסות המרוויינים למדיניות הקצאת התקציב של קרן שלם והשקעתה במחקר, שיכולה להעיד גם כן על תפיסת המרוויינים לגבי תפקידה בקידום מחקר.

איור מספר 2: תפקידי קרן שלם (למעשה ופוטנציאל) בתחום המחקר

קרן שלם כמקדמת מחקר, אך אינה מובילת מחקר

באופן כללי, רוב המרוויינים הסכימו כי לקרן שלם יש מקום מרכזי בקידום המחקר בתחום המש"ה בישראל; עם זאת מרוויינים שונים הדגישו פנים שונות במעורבות הקרן ובתפקידיה בכך.

שלוש טענות מרכזיות עלו כנגד היותה של הקרן מובילת מחקר (אלא גוף תומך מחקר וחוקרים בתחום בלבד): היא אינה מפתחת ידע בעצמה, אינה מקפידה מספיק על טיבו האקדמי ואף אינה מכתיבה את סדר היום המחקרי. היבטים אלו ידונו להלן בליווי דוגמאות מדברי המרוויינים (ציטוטים נוספים של המרוויינים המדגימים כל אחת מהטענות מופיעים בנספח מס' 11).

אינה מפתחת ידע בעצמה

חלק ניכר מהמרוויינים (מכל הקבוצות) ציינו כי קרן שלם אינה מפתחת ידע בעצמה, וככזאת הם אינם תופסים אותה כגוף ידע או כגוף מחקרי אלא כגוף תומך מחקר וחוקרים בתחום. לדוגמא: "כגוף מוביל מחקר – קשה לי לענות... בארץ, ... הם הצליחו להפוך לגורם משמעותי. הצליחו למצב את עצמם כגוף תומך מחקר, זה לא גוף מחקרי. ... רוב החוקרים הישראלים פונים אליהם בניסיון להשיג תמיכה" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

אחת המרוויינות מקבוצת האקדמיה הוסיפה כי יש לה שותפים אחרים לביצוע מחקרים: "אנחנו עובדי משרד הרווחה ויש לנו קרן מחקר מאוד גדולה. המחקרים הכי טובים הם שלנו ואני לא צריכה אותם (את הקרן) למחקרים. ... אנחנו עושים מחקר גדול נעזרים בג'וינט, באשלים – הם חוקרים מה שאנחנו רוצים והם עוזרים לנו ליישם" (אקדמיה ומוסדות מכשירים). היא הציעה שקרן שלם תתמקד בביצוע מחקרים בנושאים "רגישים", באותם המקרים בהם המשרד אינו יכול לחקור את עצמו או לבחון את המדיניות שבה נקט (כדוגמת תפקיד המפקח).

נטולת אג'נדה מחקרית

טענה אחרת שעלתה היא שקרן שלם אינה גוף מוביל מחקר שכן היא נטולת אג'נדה מחקרית, כלומר אינה מכתובה את סדר היום המחקרי ולא קובעת סדרי עדיפויות למחקר. למשל: "אין לה מדיניות מחקר, למעט זה שהמחקר צריך להיות בקהילה, ועם מש"ה. אין לה מדיניות שקובעת סדרי עדיפויות בין נושאים... אפילו אין קדימויות בין ערכים. ... אין קיום מנחים, (ולכן) קשה להתוות מחקרים בתחומים מסוימים, זה יותר תגובתיות למה שאנשים רוצים. רוב גופי המחקר שמממנים יש להם מדיניות" (אקדמיה ומוסדות מכשירים).

ההמלצה המרכזית היא להתוות אג'נדה ומדיניות באמצעות ההחלטה איזה מחקרים לממן.

נציין כי לעומת הקול הדומיננטי על-פיו לקרן שלם יש מקום להתוות אג'נדה מחקרית ולנסות להשפיע על מקבלי ההחלטות, אחת המרוויינות מקבוצת הפיקוח ציינה כי לא מתפקידה של עמותה לנסות ולהשפיע על מדיניות, ובלשונה: "...אני לא מסכימה שעליהם להתערב במדיניות אלא להיענות לצרכים של המדיניות. לדעתי תפקידם להביא את הידע ואת התובנות, לא לקדם את המדיניות... יש לי בעיה עם עמותות שמצליחות להשיג דברים ייחודיים לאוכלוסייה שלהם, ומשפיעות על מדיניות" (פיקוח).

באותו הקו, מרוויינת אחרת מקרב חברי הנהלה ויושבי ראש ועדות המחקר הציעה שהקרן תברר את הצרכים של המשרד ותיתן להם מענה, כלומר תתאים (לפחות חלקית) את סדרי העדיפויות לאלו של המשרד ובלשונה: "הייתי שמחה לעשות תהליך מסודר של בדיקת נושאים שמעניינים אותנו לנושאי מחקר. לא בהכרח ענק וגדול אלא דברים ממוקדים אופרטיביים שמטרידים אותנו, את אלו שעוסקים בדבר. פחות מעניין אותי עזרה לחוקר באוניברסיטה, אלא יותר לאנשים בשטח במערכות שלנו, בעיקר לדרג המפקחים הארציים שצריכים להיות מובילי ידע ותוכן. שתבדוק איתם מה הנושאים שמטרידים אותם...ולאו דווקא ... שחוקרים מגישים הצעות ועונים להם אם כן או לא. מעדיפה סקר עם המפקחים הארציים, מנהלי שירותים ולצור מצב שאתה עונה לשאלת מחקר אופרטיבית, נקודתית" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

אינה מקפידה על הטיב האקדמי של התוצר

היו שהטילו ספק לגבי הערך האקדמי / מדעי של התוצר שנתמך ע"י קרן שלם וביקרו את האיכות המחקרית (אקדמית) של התוצר, ובמובן זה לא ראו בקרן שלם כמובילת מחקר.

מרוויינים מקבוצות שונות העלו טענה שבמסגרת הפעילות המחקרית הקיימת קרן שלם לא מבצעת מספיק בקרה על טיב התוצר של מקבלי המענקים (בשלב אישור המענק או לאורך ביצוע המחקר). הערה דומה הופנתה לגבי מאגר כלי המחקר. למשל: "...הקרן יכולה להיות כלי יותר אובייקטיבי ומקצועי בתחום הזה... אני רוצה יותר דברים יישומיים אבל ברמה אקדמית, עם סטנדרטים גבוהים, ולא שהשטח יעשה את המחקרים, אלא שיהיה שותף, ויותר מבוקר מבחינת מחקרים" (שטח/ מסגרות).

"(צריך) לשים יותר דגש על תוקף ומהימנות של המחקרים האלה. הם נראים לי קצת כמו עבודות גמר, ולא שהם מייצגים גוף ידע. כאילו הקרן תומכת בעבודות מטוב לב, ולא עושה מספיק בעיות למי שרוצה לחקור אצלה... (רשויות)"

טענה זאת בלטה אף יותר בקרב המרואיינים מקבוצת האקדמיה; לידם, הקריטריון של פרסום בכתבי עת אקדמיים מוכרים חשוב מאוד כקריטריון לטיב המחקר. אחת מהמרואיינות מהאקדמיה אף הציעה לקרן לשקול כיצד ניתן לייצר מצב בו מענק מטעם הקרן נתפס כיוקרתי ויכול להעיד על טיב התוצר והידע¹⁷. מדברי אחד המרואיינים: "אני מקבלת מהם חוברת ומעיינת בה. אני מדענית אז כתיבי העת שאני קוראת הם מדעיים, ואילו הדברים שהקרן אוספת, ויש לי הרבה הערכה לזה, משלבים בין מחקר ופרקטיקה, מנסים שהפרקטיקה תהיה מבוססי מחקר ואני מעריכה את זה אבל המיליה שלי הוא יותר של תרבות אקדמית. ... לא הוגן לשאול אותי. לא אחפש מאמרים במאגרי המידע שלהם. גם לא אפנה לשם דוקטורנטים. אקדמיה לא מחפשת מידע במקומות כאלה... אני נהנית להסתכל אבל הוא לא עומד בקריטריונים מדעיים, מחקר מבוסס תיאוריה ונתונים אמפיריים" (אקדמיה ומוסדות מכשירים).

עם זאת, מרואיינת אחרת מהאקדמיה הכירה במתח בין האיכות ו"השיק" האקדמי לבין צרכים ומניעים אחרים של הקרן: "אחת הבעיות של קרן שלם, ... היא המחלוקת בין רצון להיות מעורב ולכלול את כולם – סטודנטים, אנשי מעשה וכו', על חשבון האיכויות. ברגע שאתה נותן כמעט לכל דחפין אפשרות לקבל מענק כלשהו במחקר ואין הרבה תחרות וגם הגוף שמקבל החלטות, ועדת מחקרים, מורכב ממייעוט חוקרים ויותר עובדים סוציאליים וביורוקרטיים של הממשלה. וגם המחקרים – יישומים, לא מחקר בסיסי, אז מטבע הדברים חלק גדול מההחלטות שונה מאלו של גופי מחקר אוטונומיים ועצמאיים. יש פה הרבה מאוד שיקולים פרקטיים, פוליטיים, חברתיים" (אקדמיה ומוסדות מכשירים).

ההמלצה הכללית היא לקיים בקרה הדוקה יותר על המחקרים הממומנים (באישור ההצעות ובבחינת טיב המחקרים).

קרן שלם כמרכז ידע

לצד הטענה שהקרן אינה מובילת מחקר, שכן היא אינה מפתחת ידע בעצמה, אינה מקפידה מספיק על טיבו האקדמי ואף אינה מכתיבה את סדר היום המחקרי, היו שצינו כי הקרן משקיעה בניהול ידע ובאיגום הידע ובמובן זה היא מהווה מרכז ידע. מספר מרואיינים הדגישו את החשיבות והייחודיות של קרן שלם כיעודית לקידום המחקר בתחום מש"ה (לעומת תחומים אחרים, דוגמת אוטיזם, שזוכים לתקצוב גם ממקורות אחרים). למשל: "... (בקרן) הם עושים המון עבודה – יזמנו מרכז, ספרייה של כל המבנים שקיימים ואנשים פיתחו או השתמשו שמתאימים לאוכלוסייה. יש אוסף של מחקרים שנעשו. קשורים לכל אנשי המפתח שעוסקים בתחום ולכן לדעתי הם מרכז ידע... הם גוף שמאגד, ... לא חוקרים לבד, אבל הם רואים את הכל... בגלל שהם מממנים, משם באה היכולת, כוח להשפיע והוא מרכז... (חברי הנהלה / ועדות המחקר). במסגרת תפקידה זה (כמרכז ידע) נזקפו לזכותה מימון המחקרים והתמיכה בחוקרים, וכן האחריות שלקחה על אחסון הידע והנגשתו.

גיבוש מרכז הידע תורם למיצובה של הקרן ומייצר שני תפקידים נוספים/נלווים: ראשית, הקרן נתפסת כגורם "מתכלל" שיכול לגשר (בעזרת הידע שצברה) בין השטח, גופי ידע אחרים וקובעי המדיניות. שנית, הקרן נתפסת כבעלת ידע עשיר שיכול לסייע לה בקידום תפקידיה האחרים. למשל: "... כשמגיעים נציגי הקרן ליישובים, יושבים בוועדות וישיבות ... השיחה שלהם כוללת התייחסויות למחקר, להכשרות, לא רק על המבנה ומה יהיה בפנים. ההתייחסות שלהם כוללת ידע מחקרי" (פיקוח).

היבטים אלו בתפקידה כמרכז ידע ידונו להלן, תוך התייחסות לצדדים שנתפסים כחיוביים בעיני המרואיינים לצד הסתייגויות ובליווי דוגמאות מדברי המרואיינים (ציטוטים נוספים של המרואיינים, המדגימים היבטים אלו, מופיעים בנספח מס' 12).

מימון ותמיכה בחוקרים

כל המרואיינים מכירים בכך שהקרן היא גורם שמסייע בקידום המחקר מעצם התקציב שמקצה לכך וההחלטה לקחת אחריות כמממנת המחקרים וכתומכת באמצעות מענקים כספיים בסטודנטים החוקרים את התחום במסגרת תארים אקדמיים. היו שראו זאת לחיוב שכן היא ממלאת חלל שנוצר ולוקחת על עצמה לקדם תחומים שאין מישהו אחר שייקח עליהם אחריות. המימון הוא השלב הראשון בקידום ובהמרצת המחקר בתחום מש"ה. זאת ועוד, מרואיינים מקבוצת האקדמיה ציינו כי

¹⁷ בדומה למענקים מקרן רוטשילד או מקרן רש"י שנחשבות קרנות תחרותיות בעלות שם התומכות במחקר בתחום מדעי החברה והרוח.

התמיכה הממשלתית בתחום מדעי החברה והרוח, ובמיוחד בנוגע לאוכלוסיות מוחלשות במגמת ירידה ובמצב זה התמיכה מצד קרנות חיונית.

כך מתייחס אחד המרואיינים מקבוצת השטח לחשיבותה של הקרן כגורם מממן: "כל מה שנעשה בתחום – הקרן מממנת. יש עוד הרבה מה לעשות בתחום...אני לא יודע כמה היא מובילה את המחקר, אבל אין לי ספק שכל החוקרים יודעים שאפשר לפנות, לקבל תמיכה ומשתמשים בה. כל מחקר, כל דבר מרגישים שהקרן מאחוריהם" (שטח/ מסגרות).

היו אף שהדגישו כי העיסוק המתפתח של הקרן בארגון וניהול הידע בתחום, והאופן בו היא פועלת בתהליך אישור המענקים למחקר, תורם למעורבות רבה יותר שלה במהלכי המחקר, כך שהיא אינה רק "צינור" להעברת כספים. למשל: "...ממנת מחקרים ועושה זאת באופן המקצועי ביותר – ועדת היגוי והחלטה מנומקת....המיקוד הזה עושה אותה גוף ידע וגוף מוביל מחקר. גם שת"פ נהדרים, לא ברור שיושב כזה צוות שמורכב מכל כך הרבה אנשי מקצוע ודן. כלומר גם איכות ההחלטות בוועדה הזאת היא משמעותית" (פיקוח).

בנוסף, היו שצינו כי מימון מחקרים בתחום ותמיכה בחוקרים ממצב את קרן שלם כמי שלוקחת חסות, אחריות ובעלות על תחום המש"ה וקידומו ומסייעת ביצירת קורטוב של יוקרה לתחום. למשל: "חושבת שזה חשוב, משוכנעת שעצם קיום המחקרים וגם המלגות לתואר שני ושלישי מאוד השפיעו על רמת העובדים בשטח. התחום של מש"ה היה זנוח ולא כאלו שעמדו אליהם בתור, בעו"ס. לא רק הקרן שינתה אבל יש לה מקום חשוב בשינוי, לא נחשב מבזזה ולא ככזה שלא רוצים להגיע אליו ואפילו יוקרתי... מעצם העובדה שיוצאים ללמוד נחשפים לחברות של הקרן, משפיע על השדה גם אם האופן עקיף... (חברי הנהלה / ועדות המחקר)"

מאידך, בודדים הביעו ביקורת על כך שבתפקיד שניכסה לה, הקרן ממלאת מטלות שבהגדרה אינן שלה, ומקצה תקציבים שייכתן שהייעוד שלהם צריך להיות אחר. בהקשר זה, גם אם יש מקום להמשיך ולתמוך במחקר היו מרואיינים שהציעו לשקול ולדייק את האופן בו יש לעשות זאת – אז על הקרן לקחת בעלות על תפקידים נוספים שיבטיחו את איכות המחקר ו"ידייקו" אותן לתחום העיסוק והמנדט שלה¹⁸; מדברי אחת המרואיינות שביקרה את מימון העבודות במסגר תארים אקדמיים: "מחקרים – הם (=הקרן) צריכים להמשיך ולעשות, לסטודנטים – נראה לי מצחיק עצם נתינת התקציב, חושבת שעדיף לתת את הכסף למפגרים. מחקרים גדולים שקשורים לעמדות, שינוי תפיסה חברתית, שילוב בקהילה – אלו המחקרים שיכולים לעזור לי" (אקדמיה ומוסדות מכשירים).

ארגון אחסון והנגשה

מעבר לעצם פיתוח מרכז ידע, מיוחסת חשיבות הלכה למעשה למאגר הידע כמקור למידע ולמידה. תרומה בהיבט זה עלתה מרואיינים בקבוצת הפיקוח ומסגרות/ שטח¹⁹. למשל: "...אני לא מכירה מאוד את התחום כדי לדעת מי הם גופי הידע, אבל המאגר שלהם מאוד נגיש לי. ... האתר מאוד נגיש, אפשר לחפש ולהגיע לדברים בקלות" (שטח/ מסגרות).

"לי מאוד נח שהיא מחזיקה ידע, והייתי שמחה לראות אותה ממשיכה ומחזיקה בו גם ללא מימון מחקרים. האתר שלהם מאוד טוב. נח. המקום היחיד שאנשי השטח יכולים לקרוא מחקרים הוא בקרן שלם... צריך...ששם יהיו כל המחקרים, לא רק אלו בהם הם תומכים" (פיקוח).

אחת המרואיינות מהאקדמיה ציינה אף את מאגר השאלונים: "מאחר שהקרן הפיזה את כל הכלים שמופיעים בתזות הוא הפך לנכסי צאן ברזל. ... יש מאגר כלי מחקר הגדול ביותר בעברית בתחום והוא נגיש ובאינטרנט..." (אקדמיה ומוסדות מכשירים).

אחת המרואיינות מקבוצת חברי הנהלה ויושבי ראש ועדות המחקר ביקשה למנף אף יותר את עיסוקה באיגום הידע; בלשונו: "מצפה ש(הקרן) תעסוק באיסוף ידע ולא רק ביצירתו. למשל, אם הייתי מקבלת פעם בחצי שנה מקראה שאומרת שהתפרסמו X מחקרים / מאמרים,

¹⁸ להרחבה נוספת בנושא זה ראה בפרק מדיניות הקצאה תקציבית למחקר

¹⁹ לצד ההתייחסות למאגר הידע כמקור מידע זמין נציין כי רבים מהמרואיינים ציינו כי הם לא נוהגים להיכנס אליו ורבים מהם אף לא זכרו לציין מאמרים שקראו בו או מחקרים שנעשו בתמיכת הקרן. נעסוק בנושא זה בהרחבה בהמשך.

הבעת עמדות, מצדי גם אם אסא כשר כותב משהו... זה יכול להיות לא פחות חשוב ומועיל מאשר (מימון) שאלות מחקריות שמעניינות דוקטורנטים" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

תפקידים נלווים: בעלת גוף ידע ו"מתכללת"

בנוסף, כאמור, מרואיינים שונים הזכירו את הידע הרב שהצטבר בקרן, לאור היותה מרכז ידע, ואשר מסייע לה במילוי תפקידה ובקבלת החלטות עם השותפים. למשל: "הקרן נתפסת כגוף ידע ומוביל מחקר, יושבים שם אנשי מקצוע מאוד טובים בתחומם, הרבה ידע, מומחיות וניסיון בעבודה עם אנשים עם מש"ה. יש להם תקציבים ולאורך השנים הם מצליחים לפעול בתחום הקורסים וההכשרה של עובדים באופן נרחב, בצורה משמעותית. הם משפיעים על עובדי השדה והמסגרות לרכוש ידע ומומחיות, הם משאב מאוד משמעותי" (פיקוח).
או בדגש לעיסוקה בתחום הכשרות עובדים, מפי מרואיינת אחרת: "גם פיתוח כ"א מימון עומד כמטרה מכובדת של הקרן. כדי לפתח כ"א מימון ולעשות קורסים והכשרות נכונים אתה גם משתמש במחקרים (פיקוח)"

היו שייחסו לקרן שלם תפקיד כ"מתכלל" עבודה של גורמים שונים – היא נתפסת כמרכזית בתחום מש"ה, וכצומת – בין ה"שטח" (מסגרות), גופי ידע אחרים, וגופים קובעי מדיניות. הממשקים שיש לה ועיסוקה במגוון תחומים נתפסים כמנוף לקידום עשייה בכל החזיתות לטובת מוטביהם. ובלשון אחד המרואיינים: "אני פחות רואה אותם כגוף ידע, אלא יותר כגוף שמתכלל, שהרבה פעמים קשוב לנושאים שהשטח מעלה ושהמטה מעלה... לא מובילים בתחום הידע. הם לא אנשי מקצוע... לא ה"הארד קור" של תחום המש"ה. הם יכולים להיות מחוברים למסגרות כאלו ואחרות אבל אין להם מחויבות או תפקיד ביצועי / יישומי של עבודה בתחום המש"ה. יכולים להיות יזמים של רעיונות בתחום הפיתוח, אבל החיבור חייב להיות עם גופי ידע נוספים ובעיקר עם האגף, או משה"ח, האגף לחנ"מ וגופי ידע נוספים... (חברי הנהלה / ועדות המחקר)"

יחד עם זאת, מרואיינות מקבוצת רשויות ציינו כי קיים פוטנציאל גדול יותר להשפעה של המחקר בתמיכת הקרן על המדיניות שאינה ממומש לאור חוסר הכרות עם התחום, ובמילותיה של אחת מהן: "אנחנו מבצעי המדיניות, צריכים לקחת את המחקרים ולבדוק איך הם משפיעים על הייזום של תכניות חדשות ובכל זאת, קיים נתק כמעט מוחלט. אני לא יודעת מה היא חקרה, תוצאות של מחקרים, כל פעם רואה את החוברות, אבל לא מתייחסת לזה כל כך. במקרה הטוב – מעינת... (רשויות)"

ומרואיינת אחרת ביטאה ציפייה שיפעלו יותר מול מקבלי החלטות לקידום יישום המחקרים ושימוש בנתוני המחקר כבסיס לקביעת החלטות ומדיניות: "לא תמיד מהמחקרים שנעשו יצאה ועדה או צוות בין-משרדי שליווה את התוצאות. הייתי רוצה מחקרים שיכולים להיות להם השלכות ברורות על מדיניות – של הארגונים בשטח וגם של מקבלי החלטות והמצביעים על החלטות. אני יודעת שהם מיוצגים ומגיעים לכנסת, אבל אני חושבת שהקרן יכולה להוביל מהלכים מקצועיים, והיא מאוד מחוברת לשטח, יכולה להוביל מהלכים אחרים... (שטח/ מסגרות)"

תפקידים נוספים וצרכים של השטח

אמנם, חלק מהמשיבים הדגישו את חשיבותו של המחקר כמעודד דיאלוג והשפעה על השטח, אך אחת הביקורות שעלו היא שיש מקום להדק יותר את הממשק בין העיסוק המחקרי בתחום (במימון הקרן) לבין המתרחש בשטח, ולקרן יש פוטנציאל גדול לסייע בכך יותר מכפי שעושה היום. מרואיינים מקבוצת שונות התייחסו לשתי הפנים של תפקיד זה שהקרן יכולה למלא: מחד – התפקיד המרכזי – ליווי השטח ומעורבות ביישום ממצאי המחקרים לטובת אוכלוסיית המש"ה (דומיננטי במיוחד בשיח מרואייני השטח). מאידך, סיוע לחוקרים ולאקדמיה בחיבור לשטח, מושאי המחקר. אפשר לראות בתפקיד הזה היבט אחד ממוקד, של היות הקרן "מתכללת". להלן יידונו שני ההיבטים בליווי דוגמאות מדברי המרואיינים (ציטוטים נוספים של המרואיינים בהקשר זה מופיעים בנספח מס' 13).

רוב המרואיינים, במיוחד מהשטח, הדגישו את חשיבות ה"חיבור" בין המחקרים (והאקדמיה) לבין המסגרות והתכניות הפועלות ב"שטח". עלו מספר תפקידים שקרן שלם יכולה וצריכה למלא (או לקחת בהם חלק) בכל הקשור לליווי השטח בתחום עיסוקה במחקר כולל: ליווי תכניות שטח במחקרי הערכה, פניה לשטח לעידוד יוזמות ונושאי מחקר, הזנת השטח במידע מבוסס התנסות קיים, ויישום ממצאי המחקר.

מכיוון שנושא מעורבותה של קרן שלם ביישום ממצאי המחקרים העסיק במיוחד את הקרן הבירור בסוגיה זאת הורחב בראיון ועיקר הרעיונות שעלו בראיונות מוצגים במסגרת נפרדת המוקדשת לכך בפרק.

1. **ליווי תכניות במחקרי הערכה** – מספר מרואיינים הציעו שהקרן תיתן מענה מחקרי לגורמי שטח אשר זקוקים לליווי והערכה של תכניות שהם מפעילים. למשל:

"הייתי רוצה קריטריונים לא נוקשים, שמאפשרים גם למחקרים אחרים, מהשטח, לקבל מענקים. כשהשטח אומר אני רוצה מחקר כזה ושהקרן תבחר את החוקר, ולא שאני אתחיל לחפש אחריו. הייתי רוצה מאגר של חוקרים שכשאני מעלה נושא אז תהיה ועדה שתגיד זה שווה מחקר ואז תעלה אפשרויות לחוקרים... (שטח/ מסגרות)"

"הייתי שמחה (הקרן) תלווה אותי במע"ש החדש שלי. ואז צריך כמובן לשדך לי חוקר מהאקדמיה או גוף רציני שיחקור... (רשויות)"

משתתפי קבוצת המיקוד, ממקצועות הבריאות הדגישו את חשיבותו של המחקר היישומי שיאפשר להם עבודה "מבוססת ראיות"; באופן ספציפי הם ביקשו מידע מחקרי שיסייע להם להעריך האם העבודה שהם עושים היא טובה, אילו פתרונות רלוונטיים וטובים ואלו פחות ויסייע לבחור את הגישה ואופן הטיפול המתאים ביותר. זאת ועוד, הם ציינו כי הערכה מחקרית תספק משוב לעבודתם וגושפנקה לעמדתם המקצועית.

אחת המרואיינות התייחסה להקמת יחידת המחקר וההערכה, זה לא מכבר, כאמצעי אשר יקדם ליווי והערכה של תכניות בשטח (אשר נתפסות ממילא במוקד הפעילות של הקרן): "...עודדתי את הקרן לפתח יחידת הערכה ומחקר של תכניות זה מאוד עוזר. כי אנחנו עושים עבודות חלוץ וכדי להטמיע אותן אני צריכה להביא הערכה של התכנית, צריך יותר מחקרי הערכה... אני שמחה שלא על כל תכנית צריך לתת החוצה ולקבל הצעות אלא אפשר לעשות זאת בתוך הבית... הייתי רוצה שתהיה הרחבה ביחידה הזאת בקרן, כי הקרן תומכת בתכניות האלה, בעיקר" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

2. **פניה לגורמים רלוונטיים (בשטח ובקרב מקבלי ההחלטות) ועידוד העלאת יוזמות ורעיונות למחקרים**

רלוונטיים – במקביל לסיוע לצרכים העולים מהשטח, היו שהציעו שהקרן תפנה ותעודד יוזמות מחקריות רלוונטיות. למשל: "קול קורא" – שהשטח יביא רעיונות למחקרים שהקרן תתמוך בהם. לעשות את החיבור יותר בין האקדמיה לשטח דרך המחקר, כשבכל מקרה הם כבר שם" (שטח/ מסגרות).

"...תמיכה ביזמות מקומית פורצת דרך. אני מכירה את השטח יכולה לזום מתוך השטח, בואו תנו לי תמיכה מחקרית. למשל בנושא אבחון תעסוקתי למפגרים (רשויות)"

אחת המרואיינות מקבוצת חברי הנהלה ויושבי ראש ועדות המחקר הציעה שהקרן תפנה ותקיים סקר בקרב המפקחים הארציים, מנהלי שירותים, והם אלו שייגדירו את שאלות המחקר כשהקרן תשרת את צרכי קובעי המדיניות באמצעות מתן מענה מחקרי לשאלות שהם יגדירו.

לבסוף, אחת המרואיינות הציעה שהקרן תנצל הזדמנויות לעידוד וייזום מחקר בתחומים חדשים (עפ"י אג'נדה

שתקבע) בעקבות מעורבותה במיזם פרויקטים קיימים, ובלשונה: "אולי הקרן יכולה גם לדרבן עבודות חדשות שהן לא

מחזורות ובודקות את הקיים. לדרבן דברים ספציפיים, לתגמל אותם... – להגדיר מה מעניין אותה, מה צריך לחקור, לדרוש ממני – אם פתחתי מע"ש ללוות אותה במחקר... ללוות פרויקטים שהיא ממילא עושה ותומכת בהם ברשות, פרויקטים חדשים במחקר. אפשר להתחיל לבנות את זה" (רשויות).

3. **הזנת השטח במידע קיים** – בהיקפים קטנים יותר עלה גם צורך מהשטח לקבל מידע רלוונטי לתחום העיסוק הספציפי, המבוסס על ניסיונם של אנשי שטח/ מסגרות אחרות, בנוסף על הידע המחקרי. למשל: "אם זה מחקר שקשור למשהו שקורה בשטח – (מתפקידה של הקרן) לעשות את החיבורים לגופים שעובדים בשטח ויכולים לעזור בלמידה ובמחקר" (שטח/ מסגרות). גם בקבוצת המיקוד של מקצועות הבריאות המשתתפים ביקשו לשתף ולשמוע מה קורה במקומות ובמרכזים אחרים (כולל סטטיסטיקות ומחקרים השוואתיים בין מרכזים)

4. **סיוע ביישום ממצאי מחקרים** – היבט נוסף של ליווי השטח הוא מעורבות ביישום ממצאי המחקר. מרואיינים מהשטח הדגישו במיוחד את חשיבות תפקיד זה ויש הרואים בו – מימוש התמיכה במחקר – את העיקר. למשל: "בהחלט צריכה להיות מעורבת ביישום ממצאי המחקר. אם עושים מחקר כדי להוביל מהלך צריך לראות שהוא יוצא לפועל. המהלך הוא העיקר בתפקידה של הקרן. כדי לדעת שההשקעה שלה משתלמת או עונה למטרות שהציבה לעצמה היא צריכה להיות מעורבת ושותפה. אחרת היא צינור העברת כספים" (שטח/ מסגרות).

מאידך, אחת המרואיינות ציינה שלדעתה הקרן לא צריכה להיות מעורבת ביישום המחקרים וזהו תפקידם של גורמים מבצעי מדיניות (כמו המוסד לביטוח לאומי). עוד על תפקיד הקרן ביישום ממצאי מחקרים ראה במסגרת.

חיבור האקדמיה לשטח

מצד שני, משיבים מקבוצות אחרות (שאינן שטח), הדגישו את תפקידה (הפוטנציאלי) של הקרן בחיבור האקדמיה לשטח ובסיוע ב"פתיחת דלתות" של מסגרות שיכולות להוות מרחב למחקר. למשל:

"... שיהיה מישהו שיעזור לחוקרים וייצור עבורם קשר עם מנהלי הוסטלים, מי שאחראי על תעסוקה בקהילה, ליווי בשאלה המחקרית. הרעיון הוא לעזור בפתיחת דלת, כי לאנשים יש קושי. במקומות האלה עובדים בלחץ נוראי, והחוקר לא דרוש להם. לקרן שלם יש אמירה במיוחד כשתומכת בתשתיות שיכולה לעזור להם להיכנס" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

תפקידים נוספים

היו מרואיינים בודדים שהזכירו צרכים נוספים או תפקידים אחרים שלדעתם קרן שלם צריכה לקחת על עצמה ולקדם לשם קידום המחקר. כולל:

✓ **הקמת ועדת אתיקה למחקר בתחום:** "עד היום הקרן לא עסקה מספיק לדעתי בנושא האתיקה, ואנחנו בדור שהנושא הזה מקבל בולטות, לא רק ברמת המחקר, אלא גם ביכולת לפרסם את המחקר. הגיעה הזמן שתהיה ועדת אתיקה של קרן שלם: האם עונה על עקרונות האתיקה, או שיסמכו על רשות השלטון המקומי..." (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

✓ **תרגום:** תרגום מאמרים, כלים ומדדים בינלאומיים לעברית, ותרגום לאוכלוסיות רלוונטיות נוספות במדינת ישראל (תרגום לערבית והנגשה לבעלי מוגבלויות), ובלשונם של המרואיינים:

"הקרן לא מספיק משקיעה בתרגום של חומר בינ"ל, של מדדים בינ"ל סטנדרטים ... כלים עדכניים. אם היא רוצה שה"אינפוט" יהיה עדכני, חייבת להקדיש חלק מהתקציב לתרגום חומרים בינ"ל לבעלי חשיבות, עם ועדה שתנחה אותה מה כדאי לתרגם. תרגום לא רק לעברית אלא דיגיטלי שגם אנשים עם מוגבלויות יוכלו להשתמש בזה" (אקדמיה ומוסדות מכשירים).

"הקרן עשתה עבודה מבורכת כשתרגמה לערבית חלק מהתזות, המאמרים. כל הכבוד. הם מציינים שהמחקר מתורגם, לפחות התקציר" (שטח/ מסגרות)

מעורבות הקרן ביישום ממצאי מחקרים – מיקוד בסוגיה

המרואיינים נשאלו האם מעבר לתמיכה במחקר באמצעות מענקים כספיים הקרן צריכה להיות מעורבת גם ביישום הממצאים (באופנים שונים). למרות שרוב אלו שהתייחסו לכך, ציינו כי על פניו זה **אך טבעי שהקרן תהיה מעורבת ביישום ממצאי המחקר** – בין אם בעצמה או באמצעות מימון ייעודי ליישום בעקבות המחקר – היו ששילבו בדבריהם גם **הסתייגויות**. שאלה

מרכזית, שנותרה פתוחה היא לגבי אופן המעורבות ביישום ועומקו.

שניים ציינו כי ההחלטה קשורה להיבט החוקי או לתכולת התפקיד המוגדרת של הקרן (במיוחד בהקשר לניסיונה להשפיע על המדיניות) ובלשונם: "זה נשמע הגיוני שכן, אבל אני לא יודעת איפה הגבולות. צריך לחזור ולבדוק מה הסמכויות שלהם בחוק. פורמלית יש לה משמעות, לא הייתי רוצה לפעול מעבר לחוק, ... אם יש צורך שווה לעשות ועדה ותיקונים לחוק, זה גם תהליך" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).
"לא, רגע לא נעשה את זה כזה חותך. יישום ממצאי המחקר נמצא באחריות המדינה והרשויות. ... פיתוח דברים שעלו במחקר, ספציפיים, בהחלט כן. ... להתערב במדיניות – הם עושים את זה יותר מדי. ... אני מבינה שהם רוצים לדחוף, בשביל זה יש ארגונים מסגרים. הם מסגרים דרך הרשויות, אבל לטעמי הם עדיין ומתערבים יותר מדי במדיניות של העשייה" (פיקוח).

אחת המרואיינות, מקרב חברי הנהלה ויושבי ראש ועדות המחקר, הציעה שקרן שלם תתמקד בהבאת ממצאי המחקר לגורם הרלוונטי במשרד הרווחה, כדי שישקול האם ומה ניתן ליישם מהממצאים ובלשונה: "האנשים שמטפלים במחקר, או בהנהלת הקרן וחושבים שהמסקנות רלוונטיות צריכים לדאוג שהמחקר יובא לידיעת הגורם (הרלוונטי במשרד הרווחה), לעשות תקציר כולל תובנות, לדאוג שתהיה פגישה בין החוקר לבין מי שאחראי על הנושא בתחום, לנסות ולראות תחת מטרית הקרן האם אפשר לעשות מהלך מעשי של חיבור לעניין הזה. ובהמשך היא מוסיפה: לא מצפה שהקרן תקנה ציוד בהתאם לממצאי המחקר, אבל שתגלגל את השאלה לפתחו מי שמטפל בעניין והוא יכול לבחור (מה לעשות)... חושבת שהיה מקום לצור מצב שהחוקרים, אחרי סיום המחקר יחברו למי שרלוונטי מבחינת הפרקטיקה... זה דורש זמן של האנשים, אולי בשביל ליישם המלצה כזאת או אחרת צריך להקצות תקציב. לא חושבת שבאחריות הקרן ליישם את הממצאים אבל לפחות לעשות חיבור, שתעשה בחינה עניינית של המחקר" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

שני מרואיינים הסתייגו ממעורבות הקרן ביישום לאור העול הנוסף שיהיה כרוך במעורבות זאת, בין אם בהיבט תקציבי או לאור עומס התפקידים המוטל עליה, במיוחד לאור שיקולי עלות מול תועלת. למשל:

"הלוואי, אבל תלוי כמה משאבים זה יגזול מהאוכלוסייה לה הקרן מיועדת. לי יש הרגשה שרוב המחקרים האלה לא נעשה איתם כלום, אין מי שייקח את המסקנות ויגיד בואו נשנה. 3 מחקרים נעשו על השמה חוץ ביתית, מסקנות ברורות מאוד. ובסוף מה שעשה את זה – זה רק בג"ץ אחד..." (אקדמיה ומוסדות מכשירים).

"לא יודעת, חושבת שלא (צריכה להיות מעורבת ביישום), אבל לא בגלל המדיניות. ... יש בה כמה אנשים שצריכים לעשות כל כך הרבה דברים. לדעתי לקדם מחקר, השתלמויות, זה מספיק חשוב, את היישום - שיעשו אחרים. יכול להיות שאחד הקריטריונים למימון מחקר הוא שיהיה משהו שיש לו המשך ביישום. ... היישום לא חייב להיות באחריות או במימון הקרן" (רשויות).

לעומתם, מרואיינים מהשטח במיוחד, רואים חשיבות ליישום ותרגום ממצאי המחקר לשטח, מתוך תפיסתם הדוגלת במחקר שתפקידו להזין את השטח, במיוחד בתחום פיתוח שירותים. מדבריהם:

"זה יכול להיות נפלא אם יש כסף. ... אם יש מחקר יישומי שנעשה וגוף בא ואומר אני מאמין בתוצאות ורוצה ליישם את המחקר בשטח, שהקרן תתמוך. זה יעודד מפעילים לעבוד בהתאם לשאיפה או לסטנדרט הגבוה ביותר".

"לא יודעת אם כדאי שיכנסו לפיתוח מוצרים, אבל יוזמה ופיתוח של שירותים חדשים בוודאי. להיות מובילים של שירותים בתחום. חשוב שיהיו מובילי דעה, להוביל את משרד הרווחה למקומות חדשים, שהעולם הולך אליהם. להיות מובילים של עשייה בתחום בארץ" (שטח/ מסגרות).

"מחקר אף פעם לא נגמר. מגיעים למסקנות – נכנס ליישום – מקבלים משוב. (צריך) יותר מחקר שטח!" (שטח/ מסגרות)

"אולי (כדאי) להקצות תקציב לפיתוח משהו יישומי מהמחקר, כמו מודל לקבוצת התערבות עם ההורים. לקדם יישומים... (אקדמיה ומוסדות מכשירים)
"הקרן היא הגורם המרכזי שמעורב היום במחקר ובסקר. ... (יחידת ניהול הידע) מנסה לרכז ולאגם את הידע, ולהשמיש אותו. (צריך לעשות עוד בהקשר של) יישום הידע הזה, הנגשתו והשמשתו, בצורה יותר שיטתית. (שיהיה זמין) כשבונים השתלמויות או קורסים... היה צריך להכשיר "קאדר", להקים מעין אוניברסיטה תאגידי, מכון, שילמד את הידע, את העוסקים בשטח. חלק מהתפקידים הם הכשרת כ"א ועובדים, וצריך למצוא את הדרך לחבר בצורה שיטתית יותר" (פיקוח).

בשולי הדברים נציין כי מדד הצלחה מרכזי בתפיסת המרואיינים לכל מחקר הוא מידת היישומיות שלו באוריינטציה לשטח (פרקטיקות) וכגורם השפעה על המדיניות (כפי שיידון בהמשך בפרק העוסק בטיב תרומת המחקר).

מדיניות הקצאה תקציבית למחקר

התייחסות המרואיינים למדיניות הקצאת התקציב של קרן שלם והשקעתה במחקר מעידים הן על החשיבות שהמרואיינים מייחסים למחקר בתחום מחד, והן על האופן בו הם תופסים את מקומה של קרן שלם בקידומו (כאחד מתפקידיה).

באופן כללי, הרושם הוא שהעיסוק במחקר כמו גם תמיכתה של הקרן בתחום חשובים מאוד ויש להשאיר את התקציב או להגדיל אותו בהתאם לצרכים בתחום זה וכן לאיזונים הרצויים מול תחומים אחרים (כלומר, ביחס לדרישות של תחומים אחרים בהם הקרן תומכת). נציין כי כל התחומים בהם משקיעה הקרן נתפסים כחשובים לרווחת אוכלוסיית המוטבים, וברור למרואיינים שתמיכה בתחומים אחרים (תשתיות פיזיות, השתלמויות והכשרות) קריטית. הם התקשו להתערב בשיקולי הקרן באשר לאופן הקצאת התקציב בכללותו.

באופן ספציפי, כמעט כל המרואיינים לא ידעו כמה מתקציבה משקיעה הקרן בקידום המחקר. כאשר נודע להם שמדובר ב-3%-2% מהתקציב, 7 מרואיינים (מתוך 21 שהתייחסו לכך, המהווים 33%) הציעו להגדיל את התקציב למחקר, 9 ציינו שהם מתקשים להתייחס באופן קונקרטי לגודל התקציב, אך 4 מתוכם ציינו במפורש שיש להמשיך ולתמוך במחקר ואחד – שכדאי להגדיל (והרושם הוא שגם היתר תומכים ברעיון). לבסוף 5 (24%) הציעו להשאיר את היקף התמיכה במחקר כמו שהוא. אף אחד לא הציע להקטין את התקציב, אך גם מקרב אלו שהציעו להשאיר אותו כמו שהוא או להגדיל עלו לעיתים הסתייגויות, כפי שיפורט להלן.

סיבות שצוינו להמשך התמיכה במחקר או הגדלתה

מקרב אלו שביקשו להגדיל את היקף התמיכה במחקר או להשאירו כמו שהוא עלו הסיבות הבאות, שדומות מאוד במהותן לטעמים שהובאו בהקשר לחשיבות המחקר בתחום:

- ✓ חשיבות המחקר לקידום הרעיוני של התחום;
- ✓ חשיבות המחקר כבסיס לקבלת החלטות בתחומים רלוונטיים;
- ✓ חשיבות התמיכה מצד קרנות בעולם שבו מקורות תקציב אחרים (ממשלתיים) לחקר התחום הולכים ומדלדלים;
- ✓ התמיכה בסטודנטים כגורם משיכה של כוח אדם איכותי לתחום: משיבים מקבוצות שונות הציעו להשאיר את היקף התמיכה במחקר כמו שהוא (כל עוד הוא לא פוגע בשירותים אחרים בהם הקרן תומכת) כמקור משיכה ותרומה למיצוב התחום²⁰.

בנספח מס' 14 מובאים ציטוטים מדברי המשיבים בהקשר לכל אחת מהסיבות שהוזכרו.

²⁰ אחד המרואיינים דווקא ציין כי הוא לא חושב שאיכות המחקר והמשיכה למחקר בתחום מש"ה תלויות במענקים.

לצד התמיכה הגורפת בהמשך הקצאת תקציב למחקר מקרן שלם, מרואיינים העלו גם הסתייגויות, לא לגבי עצם התמיכה אלא לגבי טיב התוצר ומהותו והציעו לקיים יותר בקרה על אופן ניצול התקציב בשני היבטים:

✓ **מוקד העיסוק המחקרי** - היו מרואיינים שצינו כי לתחושתם קרן שלם "משחררת" מענקים למחקר בקלות רבה מדי ולא עומדת מספיק על טיבם והרלוונטיות שלהם למוטבי הקרן (היו אף שהשתמשו במילה "ניצול" לתיאור הקשר בין החוקרים לקרן). למשל: "הרבה פעמים אלו אוניברסיטאות שתופסות טרמפ על קרן שלם. אולי יש לנו אינטרס לקדם את המחקר, אבל אני מרגישה לפעמים בוועדות, שמנסים לעשות נושא ומלבישים אותו על מש"ה וזה יוצא מלאכותי, ולא הנושאים העיקריים שרוצים לחקור" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

בהקשר זה היו כאלו שהציעו לתת יותר דגש לאופן בו המחקר משרת את השטח ואת המדיניות וקבלת החלטות מושכלות בתחום מש"ה. למשל: "צריך להגדיל את התמיכה, ולכוון אותה לשאלות מחקר אופרטיביות (שיתנו מענה לצרכי המשרד) לצד ידע שמעניין את האקדמיה או סטודנטים שעושים תארי דוקטורט כאלה ואחרים" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

"הקרן צריכה להמשיך בנישה הזאת לדעתי, צריכה להפוך אותה ליותר פרקטית, שימושית לקהל היעד... אולי להחליט על תהליך בחירה אחר של מחקרים, קריטריונים, של הנושאים... שתהיה אנ'נדה ברורה איזה סוג של מחקרים היא מחפשת... וגם משלב סיום המחקר ומה קורה אתו הלאה, אחרת הוא נשאר על המדף" (שטח/ מסגרות).

"(אם הקרן תשאף להיות) יותר פורצת דרך, ממוקדת ומוגבלת, הקניית ידע, שינוי עמדות, דרבון, ותמיכה בגורמים יזמיים, בשטח, אפילו מול הרשות... מבחינתי אם זאת תהיה התוצאה, היא צריכה להגדיל... אין בעיה שהקרן תמצב עצמה כיצרנית ידע ומדיניות וכך תתמוך, ואז להגדיל את התקציב. אבל כל הזמן צריך לבדוק האם כך אמנם קורה" (רשויות).

✓ **האיכות המחקרית (אקדמית) של התוצר.** למשל:

"הקרן צריכה להשאיר את התקציב בסדרי גודל כאלו, אבל לשנות את המדיניות: לא כל דכפין..., להיות יותר סלקטיבית... "ובהמשך" אולי יש לתת לפחות, בסכומים יותר גבוהים, צמודים למטרת המחקר ואז אפשר לבחון את האימפקט על מה שהקרן מגדירה. אבל זה דורש שינויים אסטרטגיים ומבניים" (אקדמיה ומוסדות מכשירים).

"השאלה אם יש מישהו שמבין ובוהן. לי מהצד של האקדמיה, בגלל שהקרן לא סלקטיבית – וזה צד יפה שלה – בטח יש גם ניצול: דברים שפחות קשורים אולי מקבלים תקציב על חשבון דברים מהותיים. הביקורת שלי היא על הבקרה על הכסף, לא שאני חושבת שצריך לקצץ... מחקר אתה לא יכול לדעת מראש לאן יוביל, איזה שימוש יעשה. לא צריך לקצץ אלא לתת לחוקרים רציניים כדי שהתוצאות יהיו אקדמיות... " (שטח/ מסגרות).

טיעון נוסף, שהעלתה אחת המרואיינות כנגד הגדלת התקציב למחקר היא לשמור על האיזון הנכון בעומס המחקרים על המסגרות, ועל הלקוחים במש"ה כנושא המחקרים.

מדדי הצלחה לקרן שלם בתחום קידום המחקר

לצד אזכור תפקידים שונים של קרן שלם בקידום המחקר בתחום (אשר פורטו בחלק הקודם), המרואיינים נשאלו ישירות אלו מדדי הצלחה יכולים להיות לקרן כארגון, שיעידו על הצלחתה בתחום התמיכה במחקר ויסייעו לה להחליט האם להמשיך לתמוך באפיק זה.

היו מרואיינים שהרגישו שאין להם מספיק ידע או שהציעו שהקרן תבחן את הצלחתה בתחום קידום המחקר **לאור החזון והיעוד שלה**. אחת מהן מקרב המרואיינים חברי הנהלה ויושבי ראש ועדות המחקר הציעה לקרן לחזור ולבחון את החוק בבסיס הקמתה ובהתאם האם עיסוקה במחקר מסייע לה בהשגת מטרותיה: "...האני מאמין של הקרן הוא העיקר – אם זה הרחבת הידע והמודעות לתחום – אז זה דבר אחד, ואז הם צריכים לעשות כל דבר כדי להרחיב את התהודה. אם המטרה היא לבסס מדיניות – הם צריכים לבדוק באיזה מידה ההחלטות של משרדים שונים או אימפליקציות מבוססים על הידע שפיתחו. הקרן צריכה לבדוק את האני מאמין שלה, מטרות לטווח קצר וארוך ומתוך זה יגזרו המטרות של המחקר. ... הקרן מעוגנת חוקית, צריכה לחזור לחוק, לבדוק איך משנים / מרחיבים, ובהתאם לכך עושים את המחקר. ... לזיכרוני זה היה לפרוץ דרך ולהביא חדשנות – וחדשנות זה מחקר" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

לעומתה, מרואיינת אחרת מקבוצה זאת ביקשה לשקול אם יש מקום להרחיב את המנדט של הקרן בכל הקשור לגבולות המחקר ותרומת הידע, ובלשונה: "עוד המלצה היא לא לעשות דיכוטומיה בין מעונות לקהילה. מבחינתי גם במסגרות מעוניות, האנשים שחיים בהם מתלבטים או זקוקים לאותו סוג ידע שיכול לשמש אנשים בקהילה. למשל האכלה – זה לא משנה באיזה מסגרת הוא נמצא. צריך לצור מצב שאנו משתמשים בידע גם לטובת מערכות אחרות..." (חברי הנהלה / ועדות המחקר)

מרואיינים אחרים התייחסו למדדי הצלחה אפשריים שונים, בהתאם לתפיסתם עצמם את מטרות הקרן. המדדים האפשריים שהזכירו המרואיינים מוצגים באיור 3 ומפורטים להלן (כולל נקודות חוזק ונקודות לחיזוק)²¹. כל מדדי הצלחה שעלו משקפים סיבות שצוינו בהקשר לחשיבות העיסוק במחקר בתחום מש"ה. חלקם אף מהווים הד לתפקידי הקרן (כפי שפורטו בפרק זה ובפרק הקודם).

²¹ ציטוטים נוספים מדברי המרואיינים המתייחסים למדדים השונים מובאים בנספח מס' 15.

איור מספר 3: מדדי הצלחה אפשריים לעיסוק קרן שלם במחקר

"...התשובה היא במינון, ש(העיסוק במחקר) לא יהפוך למשהו דומיננטי בתפקיד שלה. כלומר, לשמור על התקציב הקיים למחקר, ללכת למקומות שמעניינים את המשרד, משפיעים על המדיניות והיישום בשטח, ואולי גם קול קורא שמשקף את האג'נדה. ואפשר גם (לתמוך ב)תזנטים ודוקטורנטים – כדי למשוך אנשים לתחום" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).
"השימוש במחקרים ולראות אם העמדות משתנות באמת...האם נעשה שינוי. ששירותים קמים ומתפתחים שלא היו קודם, בעקבות המחקר. שאיכות החיים של אנשים עם מש"ה משתפרת ושיש שינוי מדיניות" (אקדמיה ומוסדות מכשירים).

"אם הקרן בהצהרה, בחזון שלה פועלת לטובת אנשים עם מוגבלויות ושילובם בקהילה, תמיכה במשפחות, שילוב בתכניות תמיכה שונות, אם חלק מהחזון שלה הוא תמיכה עם אנשים במוגבלויות והמחקר משפר את איכות החיים שלהם - התמיכה במחקר ברורה מאליה" (פיקוח)

כמות הידע בתחום (תוך הקפדה על איכות)

זהו מדד המשקף את תפקידה של הקרן בקידום פיתוח ידע מקצועי בתחום עיסוקה; לתפיסת מרואיינים – במיוחד מתחומי אקדמיה הנושקים למש"ה - הקרן יכולה לבחון את הצלחתה לאור היקף העיסוק המחקרי במש"ה. לראייה, נוצר מאגר גדול של מחקרים וכלי מחקר בתחום מש"ה. זאת ועוד, בתפיסת חלק מהמרוויינים למאגר מאפיינים ייחודיים: המחקרים כתובים בעברית ולפיכך המאגר ידידותי ונגיש יותר לאוכלוסיית סטודנטים ועובדים בתחום. בנוסף, חלק מהמחקרים עוסקים במאפיינים ייחודיים לחברה הישראלית, כלומר מחדשים על פני מחקרים בינלאומיים ורלוונטיים יותר לעבודת השטח שנעשית בארץ. מדברי המרואיינים: "האימפקט הכי גדול של הקרן הוא נושא של עידוד השתתפות במחקר. אם לא הייתה הקרן, יתכן שלא היינו זוכים היום בפרסומים מחקריים בעברית, של סוגיות שונות. היינו מקבלים באופן משמעותי מספר קטן יותר של מחקרים, ..." (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

"מדד הצלחה של קרן שלם צריך להיות שיש הרבה מחקרים שנעשים בתחום, בכלל ושהיא תומכת בהם בפרט..."

עם זאת, לצד העלייה בכמות המחקרים והפרסומים, היו שצינו כי יש מקום להקפיד יותר על איכותם (נושא שעלה במגוון הקשרים). אחת המרואיינות התייחסה בדבריה ליחסי העלות-תועלת בין השתיים: "אחת הבעיות היא המחלוקת בין רצון להיות מעורב ולכלול את כולם – סטודנטים, אנשי מעשה וכו', על חשבון האיכויות. ברגע שאתה נותן כמעט לכל דחפין אפשרות לקבל מענק במחקר ואין הרבה תחרות, ו-וועדת המחקרים מורכבת ממיעוט של חוקרים ומיותר עובדים סוציאליים ובירוקרטים של הממשלה, וגם המחקרים – יישומים, לא מחקר בסיסי, אז מטבע הדברים חלק גדול מההחלטות שונה משל גופי מחקר אוטונומיים ועצמאיים. יש פה הרבה מאוד שיקולים פרקטיים, פוליטיים, חברתיים. לכאורה, אם רוצים להשיג שותפות מרבית, ואין יומרה להוביל מחקר איכותי שנבדל בתהודה בכתיב עת, אז הם מצליחים להנגיש מידע לקבוצה שמתעניינת..." (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

אותה מרואיינת הציעה לנקוט במספר מהלכים לשיפור איכות המחקרים:

- להגדיר "גבולות גזרה" ברורים לתחומי המחקר הרלוונטיים, בהתאם לאג'נדה של קרן שלם;
- לוודא שמערכת השיפוט של הצעות המחקר תהיה ערובה לאיכות – כולל שינוי הרכב הוועדה (יותר חוקרים בוועדה ופחות עו"סים), ושיפוט עיוור.
- לקיים בקרה על האיכות המחקרית של התוצרים (מחקרים וכלים).

תהודה וחשיפה של ידע

לא די לעודד מחקר בתחום ולהגדיל את כמות הידע הכתוב בתחום, אלא נדרש ליצור תהודה למחקרים אלו. לפיכך, מדד נוסף הוא רמת התהודה של המחקרים והחשיפה לידע המצטבר. קרן שלם יצרה פלטפורמה – מאגר מחקרים – שמאפשרת נגישות למחקרים ולכלים שפותחו לכל מי שיחפוץ בכך. זאת ועוד, מרואיינים בודדים ציינו את פיתוח תחום ניהול הידע וההשקעה בו בקרן כחלק מהמאמץ לפתח ידע ולהנגישו. למשל: "לי מאוד נח שהיא מחזיקה ידע, והייתי שמחה לראות אותה ממשיכה ומחזיקה בו גם ללא מימון מחקרים. האתר שלהם מאוד טוב. נח. המקום היחיד שאנשי השטח יכולים לקרוא מחקרים הוא בקרן שלם. ... צריך שיהיה גוף ידע, וששם יהיו כל המחקרים, לא רק אלו בהם הם תומכים" (אקדמיה ומוסדות מכשירים).

עם זאת, לאור ההכרות המוגבלת של רבים מהמרואיינים עם המחקרים, והשימוש המועט במאגר עליו הם דיווחו עולה השאלה האם נעשה די כדי להנגיש את הידע ולעורר תהודה למחקרים בתחום.

מדברי המרואיינים, מכל הקבוצות, נראה כי יש עוד מה לעשות בתחום הפצת הידע ועידוד הצריכה שלו והקרן מצופה לפעול יותר הן לפרסום המחקרים והן לתיווך הידע, כלומר לקדם את השיח על בסיס הידע המצטבר בפורומים רלוונטיים בשאיפה שהוא יניע מהלכים ברמת מקבלי החלטות. מיקוד על מהלכי הנגשה אפשריים שהציעו המרואיינים וקהלי היעד הנתפסים כרלוונטיים למחקרי הקרן ראה במסגרת בהמשך הפרק.

משיכה של כוח אדם איכותי לעסוק בתחום ומיצוב התחום (יצירת אטרקטיביות)

מדד הצלחה נוסף שיכול לשמש את הקרן, לתפיסת חלק מהמרואיינים, הוא רמת ההנעה של חוקרים לעסוק בתחום מש"ה ומיצובו של התחום. זהו היבט נוסף שמשקף חשיפה, מודעות ואטרקטיביות של התחום והנגזרת שלו יכולה להיות כמות ואיכות כוח האדם שבוחר לעסוק ולחקור את התחום. למשל: "מיצוב המש"ה – תרומה מאוד משמעותית של קרן שלם. התרומה של קרן שלם היא בחשיפה, עוסקים במחקר, מזמינים הצעות, מפרסמים את הממצאים בכלים פרקטיים, פופולריים, בעברית, זאת התרומה המרכזית – הנגשת המחקר, הידע, דווקא החוסר ברירה / קריטריונים חושפת לקהלים שאולי אף פעם לא היו מגיעים לזה" (אקדמיה ומוסדות מכשירים).

אחת המרואיינות הציעה כמדד גם את הרחבת העיסוק במחקר בנושא מש"ה לחוקרים מדיסציפלינות אחרות.

לצד אלו שהזכירו את תרומתה של הקרן להגדלת היקף העוסקים במחקר בתחום מש"ה היו שהטילו ספק בכך שהתמיכה הכספית היא שמניעה מחקר בתחום, שכן לדבריהם כדי לעסוק במחקר נדרשת תשוקה פנימית לחקר ולמושא המחקר, ולכן או שיהיו חוקרים שכלל לא יפנו לקרן או שהמענק – במתכונתו הנוכחית – "מבוזבז". בנוסף, באופן כללי, במגוון השיקולים שעומדים לעיני הקרן נראה שהענקת תמיכה למחקרים כאמצעי משיכה של כוח אדם איכותי לתחום הוא בין האחרונים במדרג.

השפעה על התנהלות ה"שטח"

בהתאם לטענה שהמחקר חשוב לשם קיום דיאלוג ולמידה הדדית מול השטח, מרואיינים מקבוצות שונות ציינו כמדד הצלחה את הפוטנציאל של העיסוק במחקר לחזור ולהשפיע על המתרחש בשטח, ליישם ולהטמיע את הממצאים. בהקשר זה, ציינו חלק מהמרואיינים כי יש מקום לבחון באיזו מידה המחקרים שהתקיימו אמנם מוכרים בשטח ומסקנותיהם ברות יישום. כמו כן, חלק מהמרואיינים הזכירו כי הקרן יכולה לחזק את תפקידה כמתווכת בין המחקר לשטח (בהתאם להצבעה על כיווני הפעולה, תפקידים נוספים וצרכי השטח שצוינו בחלק הקודם). למשל: "המחקר בפני עצמו הוא לא מטרה ולכן אם זה לא יישומי, אפילו בהדרגה ולא במייד, זה הרבה פחות רלוונטי לנו. הקרן אומרת שהיא מנסה לקדם את היישומיות... יכולה אולי להיכנס עוד יותר לפעולות תיווך בין מחקר לשטח" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

רוב המרואיינים הדגישו את היישום והשימוש בממצאי מחקרים בטווח הקצר (גם אם לא המייד). לעומתם, למרואיינים מקבוצת האקדמיה, היה חשוב להדגיש כי לעיסוק במחקר יכול להיות אפקט על השטח ועל המדיניות בעתיד גם אם אין לו השלכות יישומיות מיידיות, והעיסוק במחקר חשוב גם אם אין לו תרגום מעשי בטווח הקצר. למשל: "מחקרים הם השלב המקדים של החשיבה וההתבוננות המעמיקה שנמצאת בדיאלוג עם התכניות היישומיות. בעיני מחקר מאוד חשוב, אי אפשר להיות רק בעשייה... צריך להבין אידיאולוגית שזה (=המחקר) מקום מאוד חשוב, ופחות לחבר את זה ליישום... להבין שהמחקרים יעזרו לתהליכים לטווח ארוך... תהודה שתשקף ידע רלוונטי, חשוב וחדיש... אולי מחקר שיגיד מה (נכון, עדיף, צריך לעשות), ואולי גם לשנות את המדיניות אם אנשים ידעו משהו אחר..." (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

השפעה על מדיניות

בדומה לציפייה להשפעה של המחקר על הפרקטיקה, על המתרחש בשטח, מרואיינים בודדים, הציעו כמדד הצלחה השפעה על המדיניות כלומר תרומה של המחקרים לתהליכי קבלת החלטות ולגיבוש תפיסות שיקבעו את כיווני המענה השירותים שהשטח צריך לתת. בלשונם:

"בעיקר דברים שתומכים בפיתוח, מדיניות, קביעת מדיניות וגיבוש תפיסות, קידום השירותים לאנשים עם מוגבלות שכלית. זאת החובה של כולנו, גם של הקרן... הכוונה לאיזה כיוון וסוג שירותים אנחנו מובילים את המדיניות, ... קשור ליכולת שלנו להשתמש במחקרים כתומכי החלטות על פיתוח שירותים..." (פיקוח).

"מדדי הצלחה של הקרן צריכים להיות היישומיות של המחקר, היכולת לתרגם ממצאי המחקר לשפת השיח, לפרקטיקה... למשל, מחקר האכלה... הגיע אלי כמנהל ודרש שינוי ברמה מערכתית, נדרשה מעורבות והנחייה שלי לגבי המערכת... (חברי הנהלה / ועדות המחקר)"

מהלכים להנגשת הידע המצטבר במחקרים וקהל יעד רלוונטי – מיקוד בסוגיה

"היום מנגישים בניזולטר, כנסים, פלטפורמה של מאגר הידע עם כמה שיותר פונקציות. יש קטלוג של המוצרים, מאוד נחמד, אולי גם את הקטלוג המחקרי כדאי היה להכניס לשם. ... היום

המחקר)

המרוויינים הזכירו שני אמצעים עיקריים בהם עושה כיום קרן שלם שימוש לצורך הנגשת הידע המצטבר במחקרים בהם היא תומכת: **מאגר הידע** באתר של הקרן ו**חוברות הכוללות תקצירי מאמרים** (חלק מהמרוויינים הזכירו חוברות ייעודיות ואחרים ציינו שתקצירי המאמרים מופיעים בעלוני הקרן).

באשר למאגר שבאתר, מחד הוא נתפס כפלטפורמה מצוינת שמאפשרת גישה למחקרים במלואם ולכלי מחקר בעברית (היתרון בזמינות וב"ידידותיות"). מאידך, לדברי המרוויינים הוא רלוונטי רק עבור מי שיודע שמידע זה קיים שם ונכון לחפש מידע באופן אקטיבי. לפיכך, עלו חששות שהוא לא מגיע לכל פוטנציאל המתעניינים וכן שבשגרה השוטפת אין פנאי לקהל יעד פוטנציאלי (במיוחד עובדי השטח) לצרוך את המידע. טענה דומה עלתה ביחס לחוברות: הן מגיעות רק לגורמים אשר בקשר עם קרן שלם (בעותק פיזי או למייל). בנוסף, לא כל המרוויינים זכרו שראו בחוברות אשר הגיעו אליהם מהקרן תקצירי מחקרים. עדות לכך עלתה בקבוצת המיקוד של גורמים ממקצועות הבריאות, שלמרות שתפסו עצמם כקהל יעד רלוונטי למחקרים לרוב לא הכירו את המחקרים או את המאגר של קרן שלם. הם הציעו לשלוח להם מידע על פרסום מחקרים רלוונטיים למייל. לבסוף, עלתה ביקורת לגבי מתכונת הפרסום: מספר מרוויינים ציינו שהאופן בו מוגש התקציר בחוברת יוצר רושם שהמחקר לא מעמיק ואיכותי מספיק.

מעבר לכך, **כל המרוויינים המליצו לנקוט באמצעים אחרים, אקטיביים יותר באופיים, בהנגשת ממצאי המחקר לגורמים הרלוונטיים**, באופן מותאם לקהלי יעד שונים. שתי ההצעות הנפוצות יותר הן:

✓ **קיום כנסים וימי עיון מבוססים ממצאי מחקר** – הכוונה לקיים ימי עיון שבליבם ממצאי מחקרים שנתמכו ע"י קרן שלם. מרוויינים שונים הציעו מסגרות שונות לקיום ימי עיון מסוג זה: כלליים (לאוכלוסייה מגוונת), ייעודיים לקבוצת מטפלים מסוג מסוים (למשל פיזיותרפיסטים) ומותאמים למסגרת שטח אחת ספציפית (מותאמת לצרכי הלמידה הספציפיים של הצוות שם).

כנסים וימי עיון מבוססי מחקר מתאימים במיוחד לאוכלוסיית השטח וכן לדרגי ביניים ברשויות המקומיות ובפיקוח. שניים מהמרוויינים הציעו לשלב כוחות עם גורמים מהאקדמיה בהפקת כנסים וימי עיון מסוג זה, כשהרווח הצפוי הוא תוקף מחקרי נראה וכן גישה לקהל יעד פוטנציאלי נוסף.

✓ **שילוב ממצאי מחקרים עדכניים במסגרת ההכשרות וההשתלמויות בהן קרן שלם תומכת.**

✓ **"דחיפה" של עיקרי ממצאי מחקרים רלוונטיים (גרסה מותאמת) למקבלי החלטות/ בפורומים רלוונטיים:**

"...שהמחקר יובא לידיעת הגורם (במשרד הרווחה), לעשות תקציר כולל תובנות, לדאוג שתהיה פגישה בין החוקר לבין מי שאחראי על הנושא בתחום..." (חברי הנהלה / ועדות המחקר)

"(לגבי העברה והרחבת ידע) אפשר לעשות – למשל, שולחנות עגולים בהשתתפות כל הגורמים: מגזר שלישי, רשויות, משרד, אוכלוסייה (ולדון בממצאים)" (חברי הנהלה / ועדות המחקר)

"כשיוצא מחקר שיש לו ערך לעובדי השטח מציעה להעביר אותו כמסמך ולעניין את הרשויות. לבוא ולהגיש את זה או לשלוח אישית" (פיקוח)

"כשהם משתתפים בוועדות היגוי הם יכולים יותר לשים לב ולדבר על מחקרים בתחום, סביב שולחן כזה אפשר להביא נייר, עם מחקרים שנעשו אחרונים. ואז אדם יודע ונשאר לו בראש. פלוס נוסף זה שזה נעשה באופן בינ"א, בוועדה ולא במייל המוצף. כל מיני ועדות היגוי שנציגי הקרן שותפים בפיתוח שירותים בעיקר" (פיקוח)

מרוויינים בודדים או מרווייני יחיד הציעו לפעול גם באפיקים הבאים:

✓ **תקשורת המונים (טלוויזיה) – שתאפשר חשיפה של הקרן ופועלה לציבור הרחב.**

✓ **לחייב את החוקר לכתוב ולהציג גרסאות שונות של ממצאי המחקר המותאמות להפצה ופרסום בפורומים שונים:**

"...חלק מההצלחה יכולה להיות פרסום בכתבי עת טובים. במקביל, מי שמקבל (מענק) צריך לדאוג לפרסם בעיתונות היומית, לעשות יום עיון, לפרסם בכתב עת בעברית, לצור סיכום מחקר נגיש בוורסיה להורים ולאנשי מקצוע בעברית. להנגיש את מה שעושים לציבור הרחב, לאדם הממוצע. ... אני אשמח אם אצטרך להתחייב, ...אני אבוא לאן שתגידו לי ואציג באופן פשוט כדי שגם הורה או חוקר מתחום אחר ידע לקחת את זה ולקבל משם נקודות. חשוב" (אקדמיה ומוסדות מכשירים).

✓ **לקדם נציגות בקהילות ידע:** "...אולי להתחבר לקהילות ידע של משרד הרווחה, לפי תחום הרווחה....ולפרסם שם את המחקרים,

במלואם, לא כקישור. אני לא הצלחתי להיכנס לקישור" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

הרושם הכללי הוא **שקהל היעד** לממצאי המחקרים **רחב ומגוון**, החל מאלו שנוגעים בעיסוקם השוטף באוכלוסיית המש"ה וכלה בכלל אוכלוסיית מדינת ישראל (היו שהציעו לצור גרסאות ממצאים שונות, מותאמות לקהלי היעד השונים).

15 מתוך המרואיינים התייחסו באופן קונקרטי לקהל היעד הרלוונטי לדעתם וכך גם משתתפי קבוצת המיקוד (כולם אנשי מקצועות הבריאות); בלטו במיוחד - כקהל יעד **אנשי ה"שטח"**: הוזכרו מפעילי השירותים, ואנשי מקצועות הבריאות (שרואים גם את עצמם כקהל יעד רלוונטי), הרווחה והחינוך כולל: מטפלים סיעודיים ואחרים, מרפאים בעיסוק, קלינאי

תקשורת, עו"סים, פסיכולוגים, צוותי חינוך, גורמי מקצוע בהתפתחות הילד, ובאופן כללי כל הנמנים על הצוותים שעובדים או נמצאים בממשק עם הלוקים במש"ה. אחד המשיבים הסביר כי לאור השחיקה הרבה בעבודה אנשי המקצוע "זקוקים למחשבות, רעיונות, חידוד של "מה אנחנו עושים"...להזנה שלהם. המטרה היא לתת רעיונות חזרה לשטח" (אקדמיה ומוסדות מכשירים).

קבוצה נוספת שנתפסת כדומיננטית כקהל היעד היא **קובעי המדיניות** (הוזכרו ע"י מספר מרואיינים, מהקבוצות השונות) כולל: גורמי משרד הרווחה, עובדי הרשויות המקומיות ומפקחים בתחום המש"ה.

מעבר לכך, 6 ציינו **שכלל האוכלוסייה** היא קהל יעד רלוונטי (בולט במיוחד בקרב המרואיינים מהפיקוח), 4 – **שמשפחות המוטבים** רלוונטיות (בקבוצת המיקוד של גורמי מקצועות הבריאות היו חילוקי דעות האם הן קהל יעד רלוונטי), ו-3 **שהמוטבים** עצמם, מקבלי השירותים, הם קהל יעד רלוונטי (הוזכר ע"י מרואיינים מהשטח ומהפיקוח).

לבסוף, 3 הזכירו את **גורמי האקדמיה / סטודנטים** כקהל יעד רלוונטי למחקרי הקרן.

טיב תרומת המחקר (בפועל וכפוטנציאל)

פרק זה עוסק באופן בו צריך, לדעת המרואיינים, להסתכל ולבחון מה תרומת המחקר, הלכה למעשה – על סמך מדדי הצלחה למחקרים בהם תמכה הקרן (בחלקו הראשון), וכפוטנציאל – תוך פירוט מגוון השיקולים שצריכים לעמוד לנגד הקרן בהחלטה על תיעדוף בין בקשות להענקת תמיכה במחקרים (בחלקו השני). למעשה, אלו שני אופנים להסתכל על טיב תרומת המחקר בעיני המרואיינים – "אחרי" (במה נמדדת הצלחת המחקר), ו"לפני" (למה עדיף להקצות את התקציב). בחלק השני אף יובאו עמדות המשיבים לגבי ייזום נושאי מחקר (באמצעות קול קורא למשל) המשקף ביטוי לקביעת סדרי עדיפויות לתמיכה במחקר בהיבט הנושאי.

מדדי הצלחה למחקרים

המרואיינים התבקשו להציע רעיונות כיצד ניתן להעריך את האימפקט / האפקטיביות של המחקרים השונים בהם תמכה הקרן, כלומר להצביע על מדדי הצלחה לבחינת המחקרים. לאחר מכן, הם התבקשו להביע את עמדתם ביחס למגוון מדדים אפשריים שעלו בסקירת ספרות מוקדמת כולל:

1. הגדלת הידע התיאורטי ותרומה לגוף ידע;
2. הגדלת הידע המעשי, הפיכת המחקר לכלי יישומי והשפעה על שינוי בפרקטיקה;
3. השפעה על שינוי במדיניות;
4. תרומה לשיפור באיכות החיים של המוטבים ורווחתם, שיפור אפקטיביות של שירותים מוצעים, וקידום איכות החיים והבריאות (תוצר של השינוי בפרקטיקה ובמדיניות);
5. מיצוב המש"ה כנוכח בחברה הישראלית (תרומה להכרות עם האוכלוסייה ויצירת עמדות חיוביות כלפיה).

"המדד האמיתי בעיני הוא לא תוספת לידיע האנושי, אלא שעושים עם זה משהו שיש לו

רלוונטיות לחיי האנשים או למערכות שעובדות" (חברי הנהלה / ועדות המחקר)

מדד הצלחה מרכזי שבלט בהצעות המרואיינים עצמם הוא **מידת היישומיות של המחקר**. לרוב המרואיינים מיקדו את היישומיות בהיבט של הפקת תובנות מחקריות שיתורגמו ל**פרקטיקות** בשטח (מדד מס' 2 ברשימה לעיל). עם זאת, היו כאלו שהזכירו את מדד היישומיות גם בהקשר ל**עיצוב המדיניות** – כלומר הפקת תובנות מחקריות שישפיעו על ההחלטות לגבי תכנון שירותים ופיתוחים עתידיים, כלומר שבסופו של דבר גם כן יתורגמו לפרקטיקה (מדד מס' 3 ברשימה). ציטוטים מדברי המרואיינים המתייחסים למידת היישומיות של המחקר בשני היבטים אלו כמדד הצלחה למחקר מובאים בנספח מספר 16. מידת היישומיות של המחקרים באוריינטציה לעבודת השטח הוזכר על ידי מרואיינים מכל הקבוצות. בדבריהם הם ייחסו חשיבות להתכנות היישומית של המחקרים באופן כללי, וכן לפוטנציאל ההשפעה על: שיפור השירותים הקיימים, פיתוח שירותים חדשים, פיתוח כלים ושיטות טיפול, בחירה בין גישות שונות, תכני הכשרות וקורסים ומקצועיות העובדים בתחום. במובן זה, מחקרים אחרים – מדעיים באופיים שנועדו להגדיל את הידע התאורטי הקיים, או אפילו מחקרי עמדות שנועדו לבחון תפיסות לגבי האוכלוסייה – נתפסים כפחות תורמים.

מידת היישומיות כמדד מרכזי להצלחת המחקר עולה בקנה אחד עם תפיסת תפקידה של קרן שלם כמי שצריכה להיות מכוונת (כתומכת במחקר) לשטח ולסייע בהידוק הממשק (הדו-כיווני) בין המחקר לשטח (להרחבה ראה פרק 2 העוסק בתפקידי הקרן).

מעבר לכך, כאשר הוצגו בפני המרואיינים המדדים אשר ברשימה רובם תפסו את ה"תרומה לשיפור באיכות החיים של המוטבים ורווחתם, שיפור אפקטיביות של שירותים מוצעים, וקידום איכות החיים והבריאות" (מדד מס' 4) כפועל יוצא של יישומיות המחקר (בשטח או כתוצאה מהשפעה על מדיניות) ולכן לא ראו בו מדד מובחן. באשר למיצוב המש"ה כנוכח בחברה הישראלית (מדד מס' 5 ברשימה) הוא נתפס כמדד חשוב, אך פחות ביחס למדדי היישומיות.

לבסוף, המדד המתמקד בהגדלת הידע התיאורטי ותרומה לגוף הידע נתפס כחשוב מאוד בקרב רוב המרואיינים מקבוצת האקדמיה, אך פחות בקרב מרואיינים אחרים. מרואיינים מקבוצת האקדמיה הדגישו את חשיבותו של הידע התיאורטי/ ידע מדעי/ ידע חדש. הם אף ביטאו הכרה בכך שיכול להיות קשר בין ידע תיאורטי ליישום, שכן מחקר תיאורטי יכול להניע שינויים בפרקטיקה ובמדיניות בטווח הארוך גם אם הם אינם גלויים בטווח המיידי. ציטוטים מדברי המרואיינים המתמייחים להחשיבותו של הצטברות ידע תיאורטי כמדד הצלחה למחקר מובאים בנספח מספר 16.

נציין כי בודדים הציעו כמדד הצלחה נוסף (לאילו שברשימה) את רמת החשיפה והתהודה של המחקר, שלעיתים מהווה תוצאה של טיבו האקדמי, הערך המדעי והרלוונטיות שלו, למשל:

"דרך אחת לבחון את האפקטיביות של המחקרים היא לבדוק אם הם פורסמו. (זה מעיד על כך ש) היה מספיק טוב, אמירה שמעניינת קהילה רחבה" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

"עצם הפרסום, הז'ורנל שבו התפרסם..." (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

"עוד קריטריונים הם כמה המחקרים האלו יגרמו לאנשים להתעמק בתחום" (חברי הנהלה / ועדות המחקר)

סדרי עדיפויות וקריטריונים לתמיכה במחקרים

המרואיינים נשאלו האם קרן שלם צריכה לקבוע סדרי עדיפויות בהענקת תמיכה למחקר – באופן כללי, ולפי מספר קריטריונים ספציפיים כולל: נושא המחקר, סוג המחקר (מחקר, עבודה אקדמית, משהו אחר), הגוף החוקר/חוקרים.

הדעה הרווחת הייתה כי הקרן צריכה לקבוע סדרי עדיפויות, בעיקר בהינתן שהתקציב הכולל מוגבל, על בסיס האג'נדה של הקרן. למשל: "... צריך לקבוע סדרי עדיפויות. לא יכולה לייצר את הקריטריונים עבור הקרן, אלא הקריטריונים נוצרים מתוך האוכלוסייה איתה עוסקים והמחקרים צריכים להיות לרווחתה" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

"סדרי העדיפות צריכים לנבוע ממדיניות הקרן ... לחקור דברים שעושה, לייצר ידע חדש בתחום, לפרוץ" (רשויות)

שני מרואיינים, מאגף הרווחה, הציעו שנושאי המחקר וסדרי העדיפויות יקבעו ע"י גורמים במשרד הרווחה, כצרכנים פוטנציאליים של הממצאים, ובלשונם: "כמתודה כדאי שבכל תחום תוכן נגדיר מטלת מחקר או בדיקה שרוצים לפתח. ... הייתי שמחה לעשות תהליך מסודר של בדיקת נושאים שמעניינים אותנו (משרד הרווחה) בנושאי מחקר. לא בהכרח ענק וגדול אלא דברים ממוקדים אופרטיביים שמטרידים אותנו, את אלו שעוסקים בדבר. פחות מעניין אותי עזרה לחוקר באוניברסיטה, אלא יותר לאנשים בשטח במערכות שלנו, בעיקר לדרג המפקחים הארציים שצריכים להיות מובילי ידע ותוכן. מעדיפה (שיתקיים) סקר עם המפקחים הארציים, מנהלי שירותים ובעצם לצור מצב שאתה עונה לשאלת מחקר אופרטיבית, נקודתית... לקבוע את סדרי העדיפויות, מתוך המערכת. ... להגיד המערכת המקצועית קבעה, אלו הסוגיות שמעניינות אותה, מי מציע מה כדי לפתור את העניין הזה. זה לא אומר שאני רוצה לנעול לגמרי את האפשרות שאנשים יפנו, הייתי מתחילה בחצי חצי ומתקדמת תוך כדי תנועה. ככל שאנשים ירגישו שזה (הממצאים) עוזר להם הם ישתמשו יותר (בשירות הזה)" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

"קול קורא זה התפקיד של האגף לא של הקרן, ליוזם מחקרים עפ"י צורכי השטח. מה שאנחנו יכולים לעשות זה כאגף לפנות לקרן ולהגיד לה לעודד מחקרים בתחום הפיזי..." (פיקוח)

בודדים הציעו לשמור על **גבולות גמישים** יותר בקביעת סדרי העדיפויות כדי **לאפשר מחקר בנושאים רחבים** יותר מאלו שבמדט הישיר של הקרן. למשל: "לא צריכים להיות סדרי עדיפויות למחקר, זה טוב שכל אחד מגיע מהמקום שהוא צריך. זה בעצם השטח. כשאת מגבילה – זה נעשה לפי עיני ראות הועדה שמגבילה וזה לא נכון לדעתי. לא לפי סוג ולא לפי תוכן – זה מאפשר יותר מגוון" (פיקוח)

באשר לקריטריונים לתעדוף, קריטריון מרכזי שבלט בשיח ה"ספונטני" (לפני הבקשה להתייחס לקריטריונים ספציפיים) הוא **נושא המחקר ובמיוחד הרלוונטיות** שלו לאג'נדה של הקרן מחד ומידת החדשנות שבו מאידך למשל: "צריך ללכת על חדשנות ויזמות. לחקור שיטות חדשות שאנחנו מאמצים אלינו וצריכים לוודא שהן השיטות הנכונות. כל טרנד חדש שאנחנו מממשים חשוב שיהיה לנו מחקר מלווה" (פיקוח)

"יש כל כך הרבה מחקרים שהתוספת השולית שלהם קטנטנה ואנחנו לא משתמשים בזה בכלל" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

היבט משמעותי נוסף שהתייחסו אליו הוא **ההתכנות היישומית** של המחקר לעומת תרומתו האפשרית של **מחקר בסיסי**. שני הקריטריונים האלו ידונו בהרחבה בהמשך.

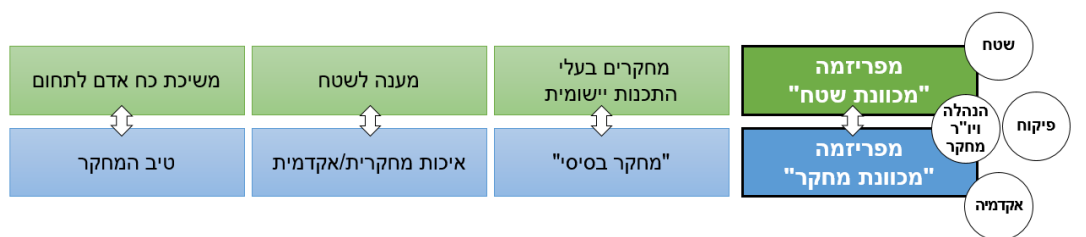
מרואינים בודדים הזכירו את **האיכות המחקרית**, או טיב המחקר כקריטריון חשוב לתעדוף.

קריטריונים אחרים שהוצגו למרואינים – כולל **הגוף החוקר וסוג המחקר - נתפסו כפחות משמעותיים** בהחלטה לגבי סדרי העדיפויות. עם זאת, עלו עמדות שונות לגבי **חשיבות התמיכה בדוקטורנטים ובמסטרנטים** במסגרת המענקים שמחלקת הקרן (ועל כך - בהמשך הפרק).

באופן כללי, מהתייחסות המרואינים והשונות בדגשים ביניהם עולה כי גם **שאלת התעדוף** – באשר לנושא, לחוקר, לטיב המחקר ולהשלכותיו – **משקפת מתח בין פריזמה "מכוונת שטח" לבין פריזמה "מכוונת מחקר"**, הבא לידי ביטוי בהיבטים ובניואנסים שונים. היבטים אלו מוצגים באיור מספר 4 ויתוארו בהמשך הפרק, תוך הבאת דוגמאות מדברי המרואינים²². הרושם הכללי הוא כי למרות שצריך לקחת בחשבון את שתי הפריזמות ולמצוא את האיזון ביניהן, **יש העדפה מסוימת**, לפחות מעבר לכלל המרואינים שנבחרו, **להתבוננות מפריזמת השטח**. נטייה זאת עולה בקנה אחד עם מדד ההצלחה הדומיננטי - מידת היישומיות של המחקר – כפי שתואר בחלק הקודם.

איור מספר 4: תיעדוף בקשות כמשקף מתח בתפיסת עולם

²² ציטוטים נוספים, מדברי המרואינים המדגימים את התייחסותם לקריטריונים שונים לתעדוף בין בקשות למענקי מחקר מובאים בנספח מספר 18.

"קשה להגיד איזה (סדר עדיפות) מדיניות? יישומים? לא חייב. יכול להיות גם מחקר למידה עם תוצאות מאירות עיניים. למשל: הנושא של הזדקנות נחקר רק בשנים האחרונות, ולא מספיק. יש דעה שהם מזדקנים מהר יותר מאוכלוסייה רגילה ואין מספיק מחקרים. ... כל מידע מבסס מדיניות בסופו של דבר" (פיקוח)

"עד היום (נתנו עדיפות ל) מחקרים עם השלכות יישומיות ופחות מחקר בסיסי, וזאת שאלה פילוסופית. האג'נדה הייתה שמהמחקר יצא טיפול או יישום לגישות לטיפול. חושבת שצריך להיות גם מחקר בסיסי וגם מחקר יישומי, מידה של איזון כי המחקר היישומי מתחיל מהמחקר הבסיסי. מחקר בסיסי הוא כזה שהסוף שלו לא אומר שיש השלכה על גישות בטיפול, או על מדיניות, אלא להבין יותר לעומק את מצוקת המשפחות, מאפיינים בתסמונת דאון ... זאת שאלה של הגדרה עצמית שלהם. אני מהאקדמיה, ... זאת זכות של קרנות לקבוע אג'נדה" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

תעודף לפי נושא המחקר

לסוגיית הנושא התייחסו 11 מרואיינים – כמעט כל המרואיינים מקבוצת חברי הנהלה ויושבי ראש ועדות המחקר וכן מאנשי השטח ובודדים מקרב הפיקוח והאקדמיה.

באופן כללי מרואיינים מקבוצת חברי הנהלה וכן מרואיינת מקבוצת האקדמיה הציעו לתעדף נושאים אשר תואמים לאג'נדה של הקרן (אותה יש אולי מקום לחדד יותר) ואשר מוגדרים במסגרת תחומי עיסוקה, למשל: "בחירת הנושא

וקריטריונים אחרים) קשורה למדיניות של קרן שלם; אין לה מדיניות מחקר, למעט זה שהמחקר צריך היות בקהילה, ועם מש"ה. אין לה מדיניות שקובעת סדרי עדיפויות בנושאים למשל: מבוגרים-צעירים, תעסוקה-מגורים, משפחה או שירותים. אפילו אין קדימויות בין ערכים. עד היום אני לא יודעת מה הערכים המובילים אותם: הכלה?! דירות עד 16:00?! מדיניות משלהם או מדיניות הממשלה?!... כשאין קיום מנחים קשה להתוות מחקרים בתחומים מסוימים, זה יותר תגובתיות למה שאנשים רוצים. רוב גופי המחקר שמממנים יש להם מדיניות. ...אני לא יכולה להכתיב מדיניות לגוף אחר, זה לא אתי...שני הנושאים הכי משמעותיים לטעמי בעשור הקרוב הם ההחלטה לא לקלוט אנשים במוסדות או בהוסטלים, ולפתח שירותי קהילה ודויר קהילתי בדירות קטנות, דיור נתמך.... בתוך זה יש נושא נגישות, הכלה ועוד" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

בהקשר זה ציינה מרואיינת אחרת כי קיימים נושאים רלוונטיים – מתחום הבנייה - שהם אינם מחקריים בהגדרתם אך חשוב שיהיה לשטח מידע מסודר בעניינם ובלשונוה: "יש דברים שהם לא מחקר "פרופר" וחסרים מאוד בשדה ואין איפה לשים אותם. למשל חוברות של נהלי בנייה שנותנות לנו כיוונים מדהימים של בניית מע"שים, מרכזי יום וכו'. גם בנושא של מבנים היה מחקר או שניים לגבי אופי המבנה מול רווחת התושבים ואני חושבת שיש לזה מקום" (חברי הנהלה / ועדות המחקר)

לעומת הקול הדומיננטי, המבקש לקבוע קווים מנחים תלויי אג'נדה של הקרן, אחת המרואיינות דווקא הציעה להרחיב את תחומי העיסוק מעבר למנדט הישיר של הקרן, ובקולה: "פניות אחרות שנוגעות קצת באוטיסטים ובגנטיקה לא יכולות לקבל מענה כי הם לא בקריטריונים. אולי כדאי לתת שנה-שנתיים הרחבה לדברים אחרים. למשל מחקר גנטי שהוא לא בקריטריונים, כי הוא יותר רפואי" (חברי הנהלה / ועדות המחקר)

לעומתם, מרואיינים מקרב אנשי השטח והפיקוח הציעו לתעדף במיוחד נושאים שעולים מהשטח או שמאפשרים להזין את השטח במידע רלוונטי. באופן ספציפי הם הציעו שהמחקרים יעסקו בבחינת המענה של תכניות קיימות או נושאים אשר רלוונטיים להחלטות לגבי אופן ההתמודדות המיטבי של השטח עם אתגרים העומדים לפתחו, ופיתוח תכניות ושירותים מותאמים. למשל: "...מחקרי הערכה של תכניות קיימות, יש היום הרבה מאוד תכניות חדשות, וגם הוותיקות, חשוב מאוד לחקור אותן ולהחליט איפה להשקיע. תכניות כמו אפקטיביות השילוב במפעלים מוגנים בכל מה שקשור בפיתוח מיומנויות תעסוקה, תכניות מיוחדות כמו סביבה תומכת תכנית של תעסוקת בית שאנחנו פיתחנו. אנו מנסים לעשות את זה בדרכים שלנו אבל ברור שאם היה מחקר יותר מקצועי, אצלנו האוכלוסייה מצומצמת אבל ברמה ארצית – זה יותר משמעותי ..." (שטח/ מסגרות).

בקבוצת המיקוד של גורמי הבריאות עלו, גם כן, נושאי מחקר יישומיים, רלוונטיים לשטח כולל: עבודה ושירות של צוות מסגרות הבריאות במסגרות; התנהלות נבונה לאור אילוצים ואינטרסים סותרים (למשל: סדרי עדיפויות למול אילוצים ומגבלות שעות); סוגי טיפול שונים ויעילותם, סוגי התערבות; כלים להתערבות; כלי אבחון והערכות; סטטיסטיקות קיימות (כמו מיפוי בעיות מיומנות/ תפקודים לפי סוג מוגבלות) ושחיקת אנשי המקצוע.

במהלך הראיונות הוזכרו נושאים ספציפיים נוספים שכדאי היה לחקור ולפרסם ממצאים בגינם, כולל: סטיגמה חברתית, אפוטרופסות, הזדקנות, התמודדות עם מאפיינים ייחודיים לארץ כמו: מש"ה במגזר הערבי, נטישת תינוק עם מש"ה במשפחות חרדיות והשפעת הכניסה של מגזר שלישי על מענה ושירותים לאוכלוסיית המש"ה. במקביל אחת המרואיינות הציעה להפסיק לעסוק בנושא התמודדות המשפחה עם לידת מש"ה, נושא שמוצה זה מכבר. הצעות המרואיינים לנושאים ספציפיים, כלשונן, מופיעות בנספח מספר 17.

תעדוף מחקרים בעלי התכנות יישומית לעומת "מחקר בסיסי"

בהתייחסויות המרואיינים ניכר כאמור מתח בין הצורך לתת עדיפות למחקרים בעלי התכנות יישומית לבין הענקת תמיכה למחקרים מסוג מחקר בסיסי. נראה כי ההנחה הרווחת היא שכיום קרן שלם מתעדת מחקרים יישומיים, בהתאם לאג'נדה שלה. חלק מהמרואיינים הציעו להעדיף מחקרים בעלי התכנות יישומית, חלקם (מקבוצת האקדמיה) הציעו לא לקפח מחקר בסיסי, ואחרים הציעו למצוא את האיזון המתאים בין השניים לאור החשיבות שהם מייחסים לכל אחד מהם בהנעת מענה מתאים למוטבים, כמתואר להלן.

מקרב המרואיינים חברי הנהלה ויושבי ראש ועדות המחקר היו שציינו שההעדפה למחקרים יישומיים משקפת את האג'נדה של קרן שלם הלכה למעשה, אולם בו בזמן היו כאלו שהציעו לשקול שוב את חשיבות המחקר הבסיסי ולמצוא איזון מתאים בין השניים. גם מקרב המרואיינים בקבוצת הפיקוח היו שציינו במחקרי שטח, בעלי התכנות יישומית, אולם אחרים ציינו כי לא ניתן לתעדף לפי סוג מחקר שכן לא ניתן לקבוע מראש מה התרומה האפשרית של כל מחקר ומחקר.

לעומתם, כצפוי, מרואיינים מהשטח הדגישו את חשיבות ההתכנות היישומית של המחקר, הרלוונטיות שלו והשלכותיו על תפקוד השטח. אחד מהם אף ביקש להציע תשתית מענה מחקרי ליוזמות שעולות מהשטח. לעומתם, מרואיינים מהאקדמיה הדגישו את חשיבותו של מחקר בסיסי והבהירו כי גם אם לא ניתן לפרוט את תוצאות המחקר לפרקטיקה באופן מיידי יכולות להיות לתובנות ולמסרים שלהם ערך לשטח. דברי המשיבים מהקבוצות השונות, כלשונם מוצגים בנספח מספר 18.

לסיום נזכיר כי העדפת מחקרים בעלי התכנות יישומית בולטת גם בנושאים הקונקרטיים שהציעו אנשי השטח והפיקוח למחקר (כפי שפורט בחלק הקודם).

מדיניות תמיכה בדוקטורנטים ובמסטרנטים

ההחלטה אם עדיף לתמוך בעבודות מחקר אוניברסיטאיות (במיוחד בתזות במסגרת תואר שני) או במחקרים (או לכל הפחות מה האיזון המתאים בין השניים) משקפת מתח בין שני מניעים שונים באופיים: **שמירה על איכות המחקר וטיבו לעומת ההזדמנות למשוך כוח אדם** למחקר בתחום מש"ה ואולי בהמשך אף לעבודה בתחום.

הנה, מדברי שלושה מרואיינים שרואים במענקים לסטודנטים הזדמנות לגייס כוח אדם איכותי לתחום:

"...אני אוהבת את התמיכה בדוקטורנטים ומסטרנטים כי הם פוטנציאל עתידי להיות השדה המחקרי וגם השדה העובד אולי בתחום המש"ה, אני רק יודעת מהשטח שזה לא התחום של מש"ה שמעניין אותם. אולי משאל לשמה בא לשמה..." (חברי הנהלה / ועדות המחקר)

"אוהבת גם את המחקרים הקטנים שניתנים לסטודנטים כי יוצרים את הדור הבא – קטנים מאוד, עוזרים למסטרנטים ודוקטורנטים אבל יוצרים את דור החוקרים הבא" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

"גם סטודנטים בתואר ראשון יכולים לעשות דברים מועילים. וזה זכותם. לעודד את הדורות הבאים להיכנס לתחום זה מאוד חשוב. אני כמנהל מסגרת שיש בה הרבה אנשים אומר שצריך מסגרת צריך לפתח את הדורות הבאים. הקרן צריכה לעודד חוקרים, לצור את הדור הבא, אולי עם קריטריונים יותר מחמירים" (שטח/ מסגרות).

והנה, מדברי שני מרואיינים שמטילים ספק בטיב המחקרי של עבודות אקדמיות ובבחירתה של הקרן לתמוך בסטודנטים, במיוחד מסטרנטים:

"מחקרים – הם צריכים להמשיך ולעשות, לסטודנטים – נראה לי מצחיק עצם נתינת התקציב, אני לא קיבלתי. חושבת שעדיף לתת את הכסף למפגרים... לעזור למישהי לעשות את התיזה שלה (צוחקת). אני מכירה את כל האנשים שעשו פה תזות ואח"כ הם גובים 1000 ש"ח להרצאה" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

"אני לא הייתי תומכת ב-MA, חושבת שהתזות מאוד רדודות, וזה קצת התיימרות לעשות מחקר. עבודות דוקטורט – כן, אולי אפילו יותר ממה שנעשה היום... מאחר והכסף מוגבל צריך להתמקד בהן ואולי בפוסט-דוקטורט, אולי להתמקד בנשים שלא יכולות לצאת לחו"ל. יותר דוקטורט, פוסט ומחקרים..." (חברי הנהלה / ועדות המחקר)

ייזום נושאי מחקר (קול קורא)

ייזום נושאי מחקר (באמצעות קול קורא למשל) הינו ביטוי לקביעת סדרי עדיפויות לתמיכה במחקר בהיבט הנושאי.

"קול קורא – בוודאי. במציאות של היום ה"צרכנים", הלקוחות, מכתביים לקרן, וצריך להיות אחרת. זה בא מרצון לאפשר לכולם להגיש (בקשות למענקים) אבל זה הופך את זה למאוד "צ'יפ" ואז המעמד של קרן שלם מאוד נמוך..." (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

רוב המרואיינים תמכו בקידום יוזמה מצד קרן שלם להגדרת נושאים קונקרטיים למחקר (פרסום "קול קורא"). ייזום נושאים למחקר נתפס כחשוב ממספר טעמים:

1. כחלק מקביעת **אג'נדה** של הקרן – הגדרת נושאי מחקר נתפסת כהזדמנות עבור הקרן להגדיר אג'נדה בתחום המחקרי ולשקף אותה וכך אף לסייע במיצוב הקרן התחום. יותר מזה, האג'נדה היא לא בהכרח רק מחקרית אלא משקפת נושאים שהקרן רואה אותם כחשובים בתחום המש"ה (קשור לשני הטעמים הנוספים המפורטים להלן).

2. **כמענה לצרכי המשרד והשטח** – בקנה אחד עם הציפייה שקרן שלם תשמש כמעין מתווך בין ההיבט המחקרי לפרקטי, המרואיינים ציינו כי ההכרות הטובה שלה עם השטח וצרכיו מחד ועם משרדי הממשלה השונים וצרכיהם מאידך, מאפשרת לה לזהות ולהבין את הצרכים והפערים בתחומי הידע והתימוכין המחקרי ולהתאים את נושאי המחקר לצרכים כך שיוכלו להשפיע על גיבוש המדיניות ועל הפרקטיקה.
- כאמור, אחת המרואיינות מקרב חברי הנהלה ויושבי ראש ועדות המחקר הגדירה את קובעי המדיניות ובראשם המפקחים כגורם הרלוונטי להגדרת נושאי המחקר והציעה להוציא קול קורא מותאם למענה לצרכי המשרד.
3. מתוקף תפקידה של הקרן **כמומחה / "מרכז ידע"** – לאור ההיכרות הטובה של הקרן עם המידע המחקרי הקיים היא נתפסת כמי שיכולה לחדד את הצורך המחקרי ולהכווין מחקר נוסף בהתאם לצורך.

כמובן ששלושת הטעמים שצוינו אף שזורים זה בזה. היטיבה לבטא זאת אחת המרואיינות בדבריה: "כדאי להוציא קול קורא על בסיס) **רעיונות שהם מעלים או צרכים שאנחנו כמדינה / משרד מעלים**. זה נראה לי אפילו יותר נכון, משקף **אג'נדה** ועושה את החיבור הנכון ליישום ולפערים שקיימים בעבודה, בידע שרלוונטי אחר כך לטיפול באנשים ולא גחמה של אוניברסיטה ... אני רוצה לראות שהמחקר יהיה יישומי, צריכה להביא בעצמי נושאים לקרן, לבקש יותר מהקרן לחקור..." (חברי הנהלה / ועדות המחקר)

לעומת הקול הדומיננטי, מרואיינים בעיקר מקבוצת **האקדמיה** בעיקר (אך לא רק) **נרתעו** מהכוונת המחקר ("קול קורא") בשם חופש המחקר והמגוון, וההזדמנות לצור פריצות דרך דווקא מן המחקר האקדמי ולא מה"מוזמן".

בנספח מספר 19 מופיעים ציטוטים מדברי המרואיינים המשקפים כל אחת מהעמדות ומקורותיה.

כפי הנראה כדאי לשלב בין השניים: ייזום מחקר בנושאים קונקרטיים בהתאם לחשיבות שהקרן (וממשקיה, במיוחד משרד הרווחה) מייחסים להם, לצד מתן אפשרות לחוקרים לחקור נושאים וסוגיות בתחומים שהם רואים כחשובים ומשמעותיים.

המרואיינים אף נשאלו האם קיימים **נושאים** שהם היו ממליצים להתמקד בהם במסגרת "קול קורא". שמונה התייחסו והעלו את הנושאים הבאים: פנאי, תעסוקה, משפחות; השתלבות בחברה ובמעונות; מחקרי השוואה בין אוכלוסיות בעלות סוג מוגבלות שונה; יכולות רגשיות וחברתיות של בעלי מש"ה; הזדקנות; מחקרים מכוונים לאוכלוסיית הבוגרים; התנהגות מאתגרת; רכיבה טיפולית; מחקרי המשך ליישום מטלת האכלה; התוצאות האובייקטיביות של שחיקת המטפל. בנספח מספר 17 מופיעים דברי כל המרואיינים שהציעו לחקור נושאים מסוימים כלשונם (לצד הצעות למחקר בנושאים ספציפיים).

מחקרים בתמיכת הקרן

הפרקים הקודמים עסקו בתפיסה הקונספטואלית של חשיבות המחקר, תפקידי הקרן בהקשר לתמיכה במחקר, וטיב התרומה האפשרית של המחקרים בתמיכת הקרן (כיצד ניתן וכדאי לבחון את תרומתם). פרק זה מתמקד בשימוש בגוף הידע שהצטבר עד כה, הלכה למעשה, על-ידי המרואיינים: האם המחקרים מוכרים למרואיינים, האם הם קוראים אותם, ומה תרומת המחקרים בעיני המרואיינים.

רוב המרואיינים לא ידעו לציין שמות מחקרים אשר נתמכו על ידי קרן שלם. חלקם ציינו במפורש כי אינם מכירים מחקרים בתחום. חלקם ציינו כי הם מכירים מחקרים בתחום אך לא ידעו להעיד האם הם נעשו בתמיכת הקרן. אלו שהזכירו שמות מחקרים היו במיוחד מקרב מרואייני השטח שהשתמשו בהם לצורך למידה או גיבוש נייר עמדה בסוגיה שבה עסקו ומשיבים מהאקדמיה/ מוסדות מכשירים או מארגונים אחרים שבתפקידם קרובים לעיסוק המחקרי – לאור הכרות אישית עם המחקר / החוקר, או הכרות עם המאמר במסגרת העבודה השוטפת. להלן סקירה קצרה של מצב ההכרות עם מחקרי הקרן לפי סוג המשיבים (בכל קבוצה בנפרד):

מקרב המשיבים מקבוצת חברי הנהלה ויושבי ראש ועדות המחקר, שניים מתוך חמישה הזכירו מחקרים ספציפיים שנעשו בתמיכת הקרן (מחקר בנושא מטלת האכלה שהיה בו עיסוק מעבר לפרסום המחקר עצמו); היתר אמרו שלא נזקקו למחקרים אלו. שניים אחרים ציינו לחיוב את מאגר השאלונים. למשל:

מקרב המשיבים מהשטח/מסגרות 3 (מתוך 5) סיפרו כי היו נושאים שעניינו אותם והם מצאו להם מענה במחקרים (לרוב הם לא זכרו לציין את שם החוקר או את שם המחקר). באופן כללי הם הביעו עניין בתחומים אלו אם כי הייתה שונות ברמת שביעות הרצון מהמצאי. מדברי המשיבים עולה כי כולם רואים במחקרים הזדמנות לקבל מידע בנושאים שמעסיקים אותם בעבודתם השוטפת ורלוונטיים להם. אחת ציינה כי מעבר ללמידה האישית המחקרים משמשים כגיבוי הנותן משנה תוקף לעמדתה בפנייה למקורות תמיכה. לבסוף, אחת ציינה כי היא מאוכזבת מרמת המחקרים (טיבם המחקרי). להלן מדברי כל אחת מהן:

"(מעניין אותי) נושאים שמעסיקים את העולם שלנו בפיתוח שירותים – אנשים מזדקנים. איכות החיים שלהם, לאן זה מוביל. חיפשתי ומצאתי מחקר שמדבר על איכות חיים של קשישים, חשיבות הזוגיות, היציאה מהבית, איזה פעילויות. לא זוכרת את השם או החוקר" (שטח/ מסגרות)

"בתחילת דרכי קראתי הרבה של המכון שעובד עם הקרן, בעיקר בתחומים שרלוונטיים לאוכלוסייה שאיתה אנחנו עובדים – עבודות שקשורות לאיכות חיים של בוגרים עם מש"ה בדיור לעומת מוסדות, התמודדות עם משפחות, זקנה לאחרונה. סביב נושאים וסוגיות שאנחנו מתעסקים איתן והשוב לנו לגבות את העשייה שלנו באקדמיה... בשנים הראשונות כשרציתי ללמוד יותר על תחום הדיור, ... משתמשת במחקרים לשני צרכים – למידה אישית, בעיקר לגבי שירותים שהעמותה עובדת עליהם ומתפתחים... וכדי לפנות למקורות תמיכה של העמותה כשאני רוצה לגבות את העבודה שלנו בשטח ע"י מחקרים. ... חשוב לי להציג עמדה אקדמית, מדעית שמה שאנחנו עושים יש לו תוקף ולא רק כשנראה לנו שזה טוב" (שטח/ מסגרות).

"נכנסת ומסתכלת ודי מתאכזבת. הייתי רוצה שיהיה יותר. כשהם שולחים את הניוזלטר אני ישר מסתכלת אם יש משהו חדש שמעניין ורלוונטי לי. אני מרגישה שהדברים הם מאוד לוקאליים, אפילו על גבול העיתונאי. לא מספיק..... הם רדודים.

לאחרונה קראתי מחקר על **אפוטרופסות** בפיגור ונפש, מהאוניברסיטה העברית והרגשתי שאני קוראת יותר לעומק...מחקר האפוטרופסות עזר לי וחשבתי עליו כשעשיתי תהליכים עם העו"סים שלהם. מושג שלא היה לי נהיר קודם. הבנתי שיש הרבה עשייה שאני צריכה לעשות עם החבר'ה שלי" (שטח/ מסגרות).

בקבוצת המיקוד של מקצועות הבריאות רק אחת מתוך 8 הכירה מחקרים ספציפיים שנתמכו ע"י קרן שלם, לדבריה מקורם שלמדה ונתמך ע"י הקרן באוניברסיטת חיפה.

מקרב המשיבים **מהאקדמיה/הכשרה 2** (מתוך 4) ציינו מחקרים ספציפיים בתמיכת הקרן שהכירו: אחת ציינה מחקר בנושא זוגיות / רן נוימן, ומחקר בנושא אוריינות בקרב אנשים עם לקויות קוגניטיביות /אביבית שיינגרוס (במסגרת מסטר). שנייה ציינה מחקרים אותם כינתה "קלאסיקות" כולל תפיסת היציאה מהבית, עמדות של אימהות לגבי סידור חוץ ביתי, תפיסה לגבי הורות ונישואים אצל מפגרים (לא ציינה שמות מחקרים וחוקרים). לדבריה, יש לה גישה לספרייה הגדולה ביותר לשירותי רווחה ולכן היא לא זקוקה במיוחד לפרסומי הקרן. אחרים ציינו שאינם מכירים ואינם עושים בהם שימוש. למשל: "לא מכירה את המחקרים שנמצאים בקרן, לא יודעת כמה חוקרים באקדמיה מתבססים על מחקרים אלו. אי אפשר לצטט אותם, לא רואה בעבודות דוקטורט (אם נכתבו בתמיכת) קרן שלם" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

מקרב המשיבים **ברשויות**, שתי המרואיינות ציינו שאינן מכירות מחקרים שנתמכו ע"י הקרן, ואף לא את מאגר המחקרים של הקרן. אחת ציינה כי ראתה מחקרים בכנסים, אך לא זוכרת אותם.

מקרב המשיבים **מקבוצת הפיקוח**, אמנם, כולם הכירו את העיסוק של קרן שלם בתמיכה במחקרים, אך רק אחת ציינה מחקרים ספציפיים שנעשו בתמיכת הקרן (מחקר ההאכלה ומחקר שנעשה על איכות חיים בקהילה). הרוב ציינו כי נעשה שימוש לא שיטתי במחקרים בתחום, לצורכי למידה או הכנת עמדה מקצועית, אך הן אינם מבחינים בין מחקרים הקרן למחקרים אחרים בתחום. המרואיינת שהכירה את המחקרים, מתוקף תפקידה, ציינה כי הם משמשים אותה מאוד. בלשונה: "משתמשת במחקרים כתשתית לחשיבה על מדיניות, גם לקידום נושאים שהאגף הכניס לחזון שלו. למשל מעבר לקהילה. נושא של בניית תכניות קידום אישיות, חינוך חברתי-מיני, הכל מגובה מחקרים..." (פיקוח)

מקרב **ההורים** שהכירו את תחום עיסוקה של הקרן בתמיכה במחקר, אף אחד לא הכיר את המחקרים עצמם.

מדברי המשיבים שהכירו מחקרים או תחומי מחקר בהם תמכה הקרן עלו **היתרונות** הבאים למחקרים שבוצעו בתמיכתה:

✓ מאפשרים להעמיק את החקר והלמידה על **אוכלוסיות בעלות מאפיינים ייחודיים** לארץ כגון: חרדים, ערבים, אתיופים;

✓ כתובים בעברית (ולפיכך מושכים במיוחד סטודנטים).

מאידך, עלה **ספק באשר לטיבם ואיכותם**, ולתפיסת מרואיינים מהאקדמיה הם אינם בני השוואה למחקרים אקדמיים. כמו כן, היו שצינו **שחלקם לא מחדשים**.

שני מרואיינים סיפרו על **מחקרים שהם עצמם ביצעו בתמיכת הקרן**; הם התבקשו להתייחס לעמידת המחקר במדדי הצלחה

שהם עמם ציינו. אחת מהן, מקבוצת האקדמיה שקיבלה מענק לעבודת הדוקטורט שלה רואה אותו **מוצלח בהיבטי איכות**

מחקרית, פרסום ותהודה של המסר: "המחקר שלי התפרסם בכתב עת טוב, והולך להתפרסם עוד. אני מדריכה ומציגה בהרבה מקומות ועדיין עם אותה אג'נדה של הדוקטורט שלי, ממשיכה לספר על זה ורואה מסר שחוזר. יש לזה תהודה. וגם עומד בקריטריונים למחקר טוב... המחקר שלי לא תרם לשינוי מדיניות. מקווה שמשוהו ישתנה אפילו בקרב הנוכחים בהרצאות, שיושבים בתפקידים משמעותיים, כמו פסיכולוגית התפתחותית ראשית" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

המרואיינת השנייה, מקבוצת הפיקוח ראתה אותו **מוצלח בהיבט יישומי**, של הפעלת שירותים שנותן השטח: "חקרתי משהו מאוד ספציפי לתחום שאני עוסק בו, הרציתי וזה היה מאוד רלוונטי, ... אני יודע שאחרים ציטטו אותו, ומי שעסק בנושא תעסוקה או הפרטה השתמש בו. לא יודע עד כמה זה השפיע או עיצב מדיניות. אני עשיתי מחקר מאוד צמוד שטח ורלוונטי לשטח והובלתי כיוונים מסוימים שקשורים למדיניות ולכיוונים של הפעלת השירותים. אם היו לוקחים את הדברים צעד נוסף - אפשר היה ליצור מצב שבו כשנותנים הכשרות למנהלים, מדריכים או צוותים, נעשה את זה יותר מבוסס מחקר" (פיקוח)

ריכוז המלצות השותפים לדרך

ב-01/02/18 התקיים בקרן שלם מפגש מקצועי להצגת ממצאי המחקר ושיתוף בחשיבה לקראת קביעת המשך מדיניות הקרן בנושא. במפגש השתתפו שותפים לדרך כולל נציגי הנהלה, נציגי רשויות, חברי וועדת המחקר, חברי וועדת יישום מחקרים, חוקרים וצוות הקרן (שמות השותפים ותפקידיהם מופיעים בנספח מס' 20).

השאלות המרכזיות

להלן השאלות המרכזיות אשר העסיקו את צוות הקרן לאור ממצאי המחקר:

1. איך אפשר לבחון את ההשפעה של המחקרים בהם תמכה הקרן - על הפרקטיקה, על המדיניות? האם יש לכך השלכות על התיעדוף בין בקשות?
2. האם הקרן צריכה להחזיק באג'נדה או שניתן להסתפק בשירותיות ומענה לכ-ו-ל-ם?
3. בהמשך לכך, מה המינון הנכון בין ייזום לבין מענה לשטח? איך וממי צריך לאסוף צרכים מחקריים? מהאגף? מהרשויות? מהשטח? האם מתפקידה של הקרן לזום קול קורא?
4. איך אפשר לקדם את היישום בעקבות המחקר: מה תפקידה של הקרן? את מי עוד ניתן להפעיל ואיך?
5. איך אפשר לשפר את תפיסת טיב/ איכות אקדמית של המחקרים במימון הקרן?
6. מהן הפלטפורמות להנגשת הידע המצטבר?

מסקנות, המלצות וכיווני פעולה

אלו עיקרי המסקנות, המלצות וכיווני פעולה שהציעו המשתתפים ביום זה:

- א. כדי לבחון את האימפקט או ההשפעה של המחקרים, צריך **להדד את המטרה שלשמה הוקמה קרן המחקרים**. ניתן לזהות שתי מטרות עיקריות: האחת - לתרום לעולם הידע, ולסייע לידע בתחום המש"ה להתפתח. השניה - **להשפיע** על השדה ועל הפרקטיקות בשטח. הנטייה או ההעדפה, בין שתי אלו, היא פונקציה של תפיסת העולם/ המסגרת ממנה מגיע כל אחד והקרן צריכה להגדיר את מקומה בין שני הצירים.
- ב. לאחר שהקרן תחליט על מקומה ביחס למחקר, אף רצוי **לעדכן את מטרות הקרן בהתאם ולתקשר אותן**; העלאת מודעות הציבור לתחום מש"ה ומשיכת חוקרים לעיסוק בנושא זה יכולות להיות חלק מהמטרות המוצהרות.
- ג. אם הקרן רואה בפיתוח הידע מטרה מרכזית, אזי התהליכים הקיימים כיום הינם טובים דיים. אם הקרן רואה בהשפעה על השדה מטרה מרכזית, אזי המחקר הוא לא מטרה אלא כלי. במקרה זה, נראה שאופן הפעולה הנוכחי לא מספיק טוב, שכן בעוד **שנוצר ידע** בזכות המימון מטעם הקרן, **הרי שהוא לא עונה מספיק טוב לצרכי השטח** ויתכן שלכן גם לא מספיק מעניין את השטח או מוטמע/ מיושם בשטח.
- ד. דווקא הקרן - כמי שמקושרת לרשויות, לשטח, לאנשים עם מוגבלויות, ולמשרד - נתפסת ככזאת אשר יכולה **לכנס** את הגורמים הרלוונטיים לשלב היישום ולהניע אותו (וכך להגדיל את האימפקט).
- ה. בהתאם, כבר בשלב **קביעת נושאי המחקר רצוי לשתף את נציגי השטח** (רשויות וכן מסגרות) ו**קובעי המדיניות**, שכן התאמת נושאי החקר לנושאים שמעסיקים ומעניינים אותם, תגדיל את הסיכוי שיתעניינו גם בתוצרים - בממצאי המחקר (יש לזכור שלקובעי המדיניות יש מסגרות אחרות שיכולות לתת מענה לצרכי מחקר, ולכן הקרן צריכה לשרת במיוחד את השטח).

- ה. בהמשך לכך, רצוי שקרן שלם **תשלב בין אג'נדה מוצהרת** (כלומר סימון נושאי מחקר משמעותיים בתחום – כאמור בתיאום עם השותפים - והוצאת קולות קוראים) **לבין חופש מחקר** (תמיכה במחקר בנושאי מש"ה, שלא עפ"י רשימת נושאים ספציפיים ובהתאם להכרות של האקדמיה עם הידע הקיים/ חוסר ידע).
- ו. המינון שהומלץ עליו הוא 2/3 סגור ו-1/3 פתוח, למרות שניתן להשאיר את ההחלטה הסופית לשיקול הנהלת הקרן אחת **המתכונות** שהוצעו לקביעת נושאי הקול הקורא היא עבודה בשלבים הבאים: ראשית, לקיים ועדה מצומצמת עם נציגי כלל השותפים לדרך (משרד רווחה, פיקוח מחוזי, רשות, ביטוח לאומי וכמובן נציגי הקרן) כדי **למפות** נושאים שיכולים להיות רלוונטיים למחקר. בשלב הבא, לקיים **סקר צרכים** - שאלון שיפרט את עשרת הנושאים הנבחרים משלב א' (ואפשרות לפרט נושא אחר) אשר יופץ לכלל הגורמים אשר בקשר עם הקרן, והם יתבקשו לבחור את הנושאים הכי רלוונטיים/מעניינים לדעתם. לבסוף, **קול קורא** יופץ לייזום מחקרים בנושא שיבחר כרלוונטי ביותר.
- ז. "קול קורא" ממוקד יכול לתרום גם **לאקדמיה** כי הוא יאפשר לה להתכוונן לצרכים של השטח ולנושאים שמעסיקים אותו (לגשר על הפער אקדמיה-שטח), ובסופו של דבר הסטודנטים ישתלבו ויתפקדו בשטח. לצד זאת, חשובה **פתיחות** (גם "קול קורא" פתוח) שתאפשר לאקדמיה להעלות נושאים חדשים ומעניינים (שכן היא פועלת באפיק מקביל ומשקפת תפיסה אחרת).
- ח. בהקשר למתח בין השטח לאקדמיה, הזכירו אף כי חשוב להבין איפה בשטח יש פערי ידע בלבד, עליהם ניתן לגשר באמצעות **הנגשה** של ידע שקיים כבר באקדמיה ואיפה יש חוסר ידע שדורש **פיתוח ומחקר ייעודי**.
- ט. שני הקריטריונים המשמעותיים לבחירת המחקרים הם: **חדשנות** - מחקרי חלוץ, מתודולוגיות וכלי מחקר חדשניים, ועוד, **וישימות** - שתאפשר לעניין את השטח חזרה בממצאי המחקר (בין אם באמצעות קול קורא או ביוזמת האקדמיה).
- י. עוד המליצו לעודד מחקרים המייצגים **שותפות** בין מספר מוסדות אקדמיים ואולי אף קשרים בינלאומיים, לטובת חשיפת הידע.
- יא. נראה שכיום קיימת **בעיה בהנגשת** ממצאי המחקרים (וגם היא משליכה על העדר אימפקט מספיק). **מאגר הידע**, כקונספט, משמעותי, אך בפועל **המחקרים** עצמם לא מוכרים מספיק. נראה שכדאי לחשוב על אופן הנגשה שונה, **מותאם**, לכל קהל יעד (שלב נוסף לאחר יצירת הידע במחקר).
- יב. זאת ועוד ייתכן שהדגש, או התוצאה הרצויה, צריך להיות לא על חשיפה למחקר זה או אחר, אלא על **מודעות והבנת עומק של סוגיה** (בעקבות עיבוד של מחקר/ קבוצת מחקרים בקרן): **הקרן** יכולה לסייע בתרגום ממצאים להמלצות למדיניות ולקדם אותן מול הגורמים הרלוונטיים; לזקק מהמחקרים אייטמים או תמות מרכזיות שרלוונטיים לקבוצות מסוימות (למשל מנהלי מרכזי יום) ולהביא אליהם; לתכלל ידע נושאי (ראה להלן הצעה בסעיף י) ולהנגישו בפורמט מותאם; וכן לשלב מידע או מסמכים שכתובים בשפה מקצועית ייעודית בימי עיון, והכשרות ממוקדות (לקהל יעד ספציפי).
- יג. בנוסף, ייתכן שכדאי לדרוש מהחוקר מסמך תוכנות פרקטיות (ולא רק כתיבת פרק של השלכות יישומיות כפי שנעשה היום).
- יד. למשרד הרווחה גם כן תפקיד ביישום בעקבות ממצאי המחקר (למרות שתפקיד זה לא הוגדר בפורום).
- יז. בהמשך לכך, ולאחריות הנתפסת של הקרן לעבד ולהביא את ממצאי המחקרים לגורמים הרלוונטיים (לצורך הגדלת סיכויי היישום) עלתה הצעה **לשינוי מבני** בקרן: לשנות את חלוקת התפקידים כך **שהציר המוביל יהיה נושאי** (ולא לפי תחום פעילות); ההנחה היא שאם יהיו ראשי נושאים אשר אמונים על כל הפעילות בנושא כולל המחקר, פיתוח

כ"א ויישום אזי שדה התוכן יאפשר לקשר בין צרכים ומענים (באופן דומה לשינוי שעבר מנהל מוגבלויות). קונקרטי לטוגיית המחקר היישומי, עלתה הצעה להקים ועדת היגוי שתורכב מאנשי אקדמיה, שטח, ומוטבים אשר תגדיר את המטרות של תחום התוכן שיוקם בקרן ובהתאם את צרכי המחקר והאופן המומלץ לבדוק אותם, בראיה ארוכת טווח ("תכנית חומש עם הערכה מעצבת... מחקר, מדיניות, מעקב, יישום").

יא. כך או כך, עולה כי אחד הקשיים של השטח בחשיפה ובהעמקה בממצאי המחקר היא **פניות**, זמן. אחת ההצעות שהועלו לשם כך היא לקיים **פורום אזורי**, מקומי, סביב נושא, בהשתתפות כלל העובדים, ובו יוצגו ממצאי מחקרים (בין היתר, לצד סוגיות אחרות בהם יעסקו). יתכן אף שניתן להסתייע במנהלי השטח כדי להעביר מידע לעובדיהם. לשם כך הוציעו לארגן סביב מחקר/קובץ מחקרים **ערכה** (המחקר, סרטון, לומדה וכו') מותאמת נושא ולקוח, שתאפשר שימוש במגוון כלים להעברת הידע.

יב. לטוגיית **האיכות האקדמית** של המחקרים, הממצא בדבר הספק שהטילו חלק מהמרוויינים בטיבם הפתיע את הפורום. ראשית, במתח בין החשיבות שמיוחסת לשימוות המחקר לבין עמידה בקריטריונים אקדמיים (כמו איכות שתבטיח פרסום מדעי) השותפים חושבים שיש ליחס יותר חשיבות לראשון. שנית, ההנחה היא שניתן מענה מספק בשלב הגשת הבקשות למענק, ואם יש צורך אפשר להקפיד יותר בשלב זה: למקד את הועדה גם בהיבטים אלו, וכן להנחות (במידת האפשר) את מוסדות הלימוד שהציפייה היא שבקשות יוגשו רק לאחר סינון קפדני שלהם. הצעה נוספת שעלתה היא לעבות את שלב השיפוט באשר לטיב המחקרי: בין אם באמצעות קריאה של הבקשות, על ידי שני שופטים, לפני שהן מגיעות לוועדת המחקר או באמצעות מנגנון שיפוט אקדמי התנדבותי למחקרים לאחר שהסתיימו (לא ברור אם מנגנון כזה אמנם יש).

יג. לצד הביקורת על הטיב האקדמי, שקשורה במיוחד למחקרים במסגרת תיזה ודוקטורט, הפורום רואה חשיבות בהמשך התמיכה בעבודות אלו כדי **לגדל "דור צעיר"** של חוקרים בתחום המש"ה. זאת ועוד, ההמלצה היא להרחיב את המחקר במש"ה לדיסציפלינות נוספות, מעבר לחינוך ועו"ס ותחומים "מסורתיים" אחרים, שכן תחום המש"ה משתלב כמעט בכל תחום באקדמיה (ארכיטקטורה, משפט, רפואה, רובוטיקה, ועוד) וחושב למשוך לתחום חוקרים מתחומים מגוונים.

נספח מס' 1: מספר הבקשות למענקי מחקר מקרן שלם לפי שנת ועדת המחקר

מתוך כלל הבקשות		שנת ועדת המחקר
התפלגות באחוזים	מספר בקשות למענקים	
0%	1	1997
2%	6	1998
1%	2	1999
2%	6	2000
1%	3	2001
1%	3	2002
5%	12	2003
2%	5	2004
5%	11	2005
9%	22	2006
3%	7	2007
11%	26	2008
7%	18	2009
7%	17	2010
7%	18	2011
12%	28	2012
11%	27	2013
12%	30	2014
100%	242	סה"כ

נספח מס' 2: התפלגות הבקשות לפי סוג המחקר – השוואה בין תקופות

מתוך כלל הבקשות*			סוג המחקר
סה"כ בקשות	מ-2006 ואילך	עד 2005	
49%	57%	19%	מחקר
42%	33%	75%	תואר שני
9%	10%	6%	תואר שלישי
235	187	48	סה"כ

*חושב מתוך בקשות למענקי מחקר או למענק במסגרת עבודה לתואר אקדמי בלבד, בשל המספר הקטן של בקשות מסוגים אחרים.

נספח מס' 3: סיבת הדחייה – השוואה לפי סוג המחקר

מתוך הבקשות שנדחו*			סוג הדחייה
תואר שלישי	תואר שני	מחקר	
67%	83%	43%	איכות ההצעה
33%	17%	9%	אוכלוסיית יעד לא רלבנטית
		22%	סדרי עדיפויות
		15%	סוגיות תקציביות
		7%	לא רלבנטי לתחומי עניין של הקרן
		4%	חוות דעת מעריך חיצוני
3	12	46	סה"כ

*בשל מספר הבקשות הקטן שנדחו במסגרת תואר שלישי ותואר שני יש להתרשם מהמגמות בלבד ולהזהר בהסקת המסקנות.

נספח מס' 4: ריכוז שמות החוקרים והמנחים שבקשותיהם נדחו על רקע איכות ההצעה*

מחקר	תואר שני	תואר שלישי
לוטן מאיר (4)	מנחה: אבו גאבר איברהים חוקר: ארקאן ח'זנה	מנחה: ליפשיץ-והב חפציבה חוקר: שולמית שניצר
דובדבני אילנה (2)	מנחה: אבישר גלעדה חוקר: ברכה שמואלי	מנחה: גינדין יעקב חוקר: עופר יעל
ארליך עדנה (2)	מנחה: ברנסקי נטע חוקר: שרית לינקר	
אבן זוהר אהובה	מנחה: טרטקובסקי יבגני חוקר: מורן פרלמן	
אגבאריה קותיבה	מנחה: נייקרוג שמשון חוקר: מוטי וייס	
אזרחי יעקב	מנחה: סובלמן-רוזנטל ורדה חוקר: אסתי פרוינדליך	
הבל אורלי	מנחה: עבאס רנדה חוקר: לובנה דאהר	
הוס אפרת	מנחה: רימרמן אריק חוקר: איילת גור שטרית	
הרדוף הגר	מנחה: שוורץ חיה חוקר: עדי חסיד	
לוי רן	מנחה: שלמה שרלין חוקר: אפרת שי	
עדן סיגל		
קוליק ליאת		
רוזנבלום טובה		
שגיא רחל		
שטיגליץ סילביה		

*במקרה של מחקר מפורט שם החוקר הראשי (בסוגרים מופיע מספר המחקרים שנדחו); בהעדר סוגריים – נדחה מחקר אחד בלבד).

במקרה של תואר שני או שלישי – מפורט שם המנחה בשורה הראשונה ושם החוקר בשורה השניה.

נספח מס' 5: שיעור הבקשות שנדחו על-ידי הקרן מתוך כלל הבקשות לפי שנת ועדת המחקר

שנת ועדה	מספר הבקשות למענקים	מספר הבקשות שנדחו	שיעור הבקשות שנדחו
2008	26	6	23%
2009	18	8	44%
2010	17	7	41%
2011	18	10	56%
2012	28	11	39%
2013	27	12	44%
2014 (טרם הסתיימה)	30	7	23%
סה"כ	164	61	*37%

*מחושב מתוך מספר הבקשות שהוגשו בשנים אלו ולא מתוך כלל הבקשות ולכן אינו תואם לאחוז הבקשות שנדחו המופיע בגוף המסמך.

נספח מס' 6: התפלגות מספר הבקשות לפי רשות המחקר

סוג רשות המחקר	רשות המחקר	סה"כ בקשות למענקים
אוניברסיטאות	אוניברסיטת חיפה	79
	אוניברסיטת בר אילן	51
	אוניברסיטת תל אביב	24
	האוניברסיטה העברית	18
	אוניברסיטת בן גוריון	12
	אוניברסיטת אריאל	11
מכללות	הקריה האקדמית אונו	6
	המכללה האקדמית בוינגייט	3
	המכללה האקדמית עמק יזרעאל	2
	הטכניון מכון טכנולוגי לישראל	1
	המכללה האקדמית תל-חי	1
	שנקר	1
מכללות לחינוך	מכללת לוינסקי לחינוך	2
	המכללה האקדמית בית ברל	2
	המכללה האקדמית לחינוך גורדון	2
	המכללה האקדמית לחינוך אלקאסמי	2
	אורנים המכללה האקדמית לחינוך	1
	המכללה האקדמית לחינוך עש דוד ילין	1
אוניברסיטה זרה או שלוחה	אוניברסיטת דרבי בישראל	3
	אוניברסיטת ברגן, נורבגיה	1
	אוניברסיטת סירקיוז, ניו יורק	1
מרכז רפואי-התפתחותי	המרכז הרפואי ע"ש חיים שיבא, תה"ש	3
	מרכז שניידר לרפואת ילדים	1
	המרכז הרפואי תא עש סוראסקי	1
	בית חולים הדסה	1
	המרכז הרפואי שערי צדק ירושלים	1
	מרכז רפואי מאיר	1
	מכון להתפתחות הילד תל אביב	1
מכון או מרכז מחקר	מאיירס-גוינט-ברוקודייל	4
	מכון גרטנר	2
	מכון מיחשוב	2

סוג רשות המחקר	רשות המחקר	סה"כ בקשות למענקים
גוף העוסק באנשים עם מוגבלות	קרן שלם	4
	עמותת אתגרים	1
אחר	מרטנס הופמן יועצים	4
	החברה למתנסים	1
	דאס אינטרנשיונל בעמ	1
	יוסיפיה מיכלק	1
סה"כ		253

נספח מס' 7: ממוצע וסך העלות המאושרת (בש"ח) של בקשות שהוגשו לקרן לפי שנת ועדה

מתוך מחקרים שאושרו בלבד			עלות מאושרת
סכום כולל (בש"ח)	ממוצע (בש"ח)	מספר בקשות שאושרו	
7,000	7,000	1	1997
237,370	47,474	5	1998
14,000	7,000	2	1999
45,000	7,500	6	2000
21,000	7,000	3	2001
21,000	7,000	3	2002
87,000	7,250	12	2003
21,000	7,000	3	2004
382,570	38,257	10	2005
905,175	43,104	21	2006
252,954	42,159	6	2007
591,990	32,888	18	2008
143,900	20,557	7	2009
265,050	29,450	9	2010
432,574	72,096	6	2011
591,800	42,271	14	2012
413,902	29,564	14	2013
854,373	42,719	20	2014

נספח מספר 8: שמות המרואיינים ותפקידיהם בחלוקה לפי קבוצות עפ"י מעגל הממשק

מעגל	שם	תפקידים
חברי הנהלה ויושבי ראש ועדות המחקר	1. וויאן אזרן	מנהלת השרות לטיפול באדם עם מש"ה, משרד הרווחה. חברת הנהלת קרן שלם חברת וועדת מחקר, קרן שלם יו"ר וועדת פיתוח כ"א, קרן שלם יו"ר וועדה מקצועית, קרן שלם חברת וועדת יישום מחקרים
	2. גדעון שלום	חבר הנהלת קרן שלם סמנכ"ל בכיר – מנהל האגף לטיפול באדם עם מש"ה
	3. תלמה קושניר	יו"ר וועדת מחקר, קרן שלם
	4. מלכה מרגלית	יו"ר וועדת מחקר לשעבר, קרן שלם
	5. נעמי גרינטל	חברת וועדת מחקר, קרן שלם סגנית מנהלת מחלקה לשיקום ומוגבלויות, עיריית חיפה
"שטח": אנשי מסגרות / "שטח" כולל מנהלים, מטפלים פרא-רפואיים	6. ורד כרסנטי	מנהלת מקצועית, עמותת צ'יימס
	7. קרן שושן	מנכ"לית עמותת עמיחי
	8. עיסאם ג'מאל	מנהל סניף אלווין אלקודס
	9. שלי אנג'ל	מנהלת מע"ש כפר סבא
	10. סעיד אשכאר	מטפל פארא-רפואי (פיזיותרפיסט)
אקדמיה ומוסדות מכשירים: חוקרים שזכו למענקים מהקרן וחוקרים אחרים בתחום	11. שונית רייטר	זכתה למענקים כחוקרת/מנחה חוקרים מקרן שלם
	12. פרופ' אריה רימרמן	פרופסור מן המניין ובעל הקתדרה לרווחה ותכנון חברתי בפקולטה למדעי הרווחה ובריאות באוניברסיטת חיפה.
	13. אושרה רוזנפלד	מרכזת תחום מש"ה בבה"ס המרכזי לעובדים בשירותי הרווחה
	14. רינת פניגר שאל	זכה למענק כחוקרת מקרן שלם (דוקטורנטית)
	15. פרופ' גלי צינמון	חוקרת כללי בתחום
רשויות: מנהלי אגפי רווחה, רכזי תחום מוגבלות שכלית	16. ענת ניסקי	מנהלת אגף הרווחה, עיריית כפר סבא
	17. תמי ריזל	רכזת תחום מש"ה, עיריית הרצליה

מעגל	שם	תפקידים
פיקוח: ארצי ומחוזי בתחום המש"ה ובתחומים נוספים	18. הדס אביסדריס	מרכזת האגף למש"ה, מחוז מרכז
	19. דני כץ	מפקח ארצי על תעסוקה, השרות לטיפול באדם עם מש"ה, משרד הרווחה זכה למענק כחוקר מקרן שלם (תזה)
	20. הדס זהבי	מפקחת ארצית לשירותים לפעוטות עם נכויות, אגף השיקום, משרד הרווחה
	21. שושי אספולר	אחות מרכזת תחום סיעוד בקהילה, היחידה לשירותי בריאות, האגף לטיפול באדם עם מש"ה, משרד הרווחה
	22. שמחה הלוי	מפקחת ארצית, האגף לחינוך מיוחד בראיון השתתפה גם נירי דוד – מדריכה ארצית למש"ה, מרפאה בעיסוק. זכתה למענק כחוקר מקרן שלם (תזה)
	23. נילי בן דור	מפקחת ארצית לניהול ידע, באגף לטיפול באדם עם מש"ה חברת וועדת מחקר, קרן שלם חברת וועדת פיתוח כ"א, קרן שלם חברת וועדת יישום מחקרים

נספח מספר 9: מתווה לראיון עומק

בקרן שלם מבקשים ללמוד על מידת התרומה, האימפקט ו/או האפקטיביות של המחקרים בהם היא תמכה וכן לבחון את מקומה של התמיכה במחקר כאחד מתפקידיה של הקרן, כדי לגבש עמדה לגבי המשך מדיניות התמיכה במחקרים. במסגרת זאת, הוחלט לבחון תפיסות ועמדות של מומחים ובעלי עניין בסוגיות אלו.

תמיכת הקרן במחקרים - מדיניות חלק א'

1. באופן כללי, האם לדעתך חשוב לבצע מחקרים הנוגעים לאוכלוסיית המש"ה?
2. באיזו מידה קרן שלם נתפסת בעיניך כגוף ידע וכגוף מוביל מחקר בתחום מש"ה?

סדרי עדיפויות וקריטריונים לתמיכה במחקרים

3. האם הקרן צריכה לקבוע סדרי עדיפויות בהענקת תמיכה למחקר?

קריטריונים אפשריים:

- לפי נושאים: מחקרים התורמים לאורח החיים של מש"ה, לעומת מחקרים נישתיים; ועוד...
- לפי סוג המחקר (מחקר, עבודה אקדמית, משהו אחר)
- לפי גופים חוקרים/ חוקרים
- משהו אחר?

מה השיקולים שצריכים לעמוד בפני הקרן לגבי כל אחד מהם...

4. האם לדעתך הקרן צריכה ליזום נושאים קונקרטיים למחקר – כגון קול קורא בתת-תחום מסוים או מחקר ספציפי שעונה על שאלת מחקר מסוימת?

הערכת האפקטיביות ומדדי הצלחה

5. כיצד ניתן להעריך את האימפקט / האפקטיביות של המחקרים השונים בהם תמכה הקרן לדעתך?
6. מה צריכים להיות מדדי ההצלחה והקריטריונים להערכת כל בקשה למענק בקרן, לתעודף בין בקשות?
7. מה צריכים להיות מדדי ההצלחה של התמיכה במחקר על-מנת שהקרן תמשיך לתמוך במחקר בתחום (תראה את המחקר כאחד מתפקידיה)?

הכרות ותרומת מחקרים ספציפיים

8. האם עשית שימוש במאגר המחקרים של הקרן? מתי? לאיזה צורך?
9. האם אתה מכיר מחקרים שעומדים / לא עומדים במדדי ההצלחה שפירטת?
10. האם המחקרים שאתה ביצעת בתמיכת הקרן תרמו בהיבטים אלו (של מדדי ההצלחה)? נא פרט.
11. כעת אציג לך מספר קריטריונים אפשריים שאנחנו חשבנו שניתן להעריך לאורם הצלחת כל מחקר. לגבי כל אחד מהם:
 1. האם צריך להיות מדד הצלחה לדעתך? 2. האם המחקרים שאתה מכיר / עשית תורמים לכך?
 - הגדלת הידע התיאורטי ותרומה לגוף ידע;
 - הגדלת הידע המעשי, הפיכת המחקר לכלי יישומי והשפעה על שינוי בפרקטיקה;
 - השפעה על שינוי במדיניות;
 - תרומה לשיפור באיכות החיים של המוטבים ורווחתם, שיפור אפקטיביות של שירותים מוצעים, וקידום איכות החיים והבריאות (תוצר של השינוי בפרקטיקה ובמדיניות);
 - מיצוב המש"ה כנוכח בחברה הישראלית (תרומה להכרות עם האוכלוסייה ויצירת עמדות חיוביות כלפיה).
 12. לחוקרים בלבד: מה המקום של המחקר בהתפתחות המקצועית שלך? להתפתחות האקדמית שלך?

חשיפה ותפקיד הקרן / אפיקי חשיפה נוספים

13. האם הקרן עושה מספיק כדי להנגיש את המחקר לקהל היעד?
14. מיהו קהל היעד? איזה גורמים נראים לך רלוונטיים?
 - מי יכול להסתייע בממצאים, לקדם ולפתח תהליכי עבודה מענים ויוזמות בעקבות המחקר?
 - בקרב אלו אוכלוסיות חשוב להרחיב את הידע?

- אנשי מקצוע? סטודנטים? עובדים חדשים בתחום?...

15. מה אפשר לעשות יותר כדי להרחיב את התהודה וההשפעה של המחקר בתחום?

תמיכת הקרן במחקרים - מדיניות חלק ב'

16. כיום קרן שלם משקיעה כ-3% עד 2% מהתקציב השנתי בתמיכה במחקר, באמצעות מענקים כספיים למחקרים ולעבודות אקדמיות. עיקר התקציב של הקרן מושקע בפיתוח פיזי (כ-75%) והיתר - בפעילויות נוספות כגון: השתלמויות לעובדים בתחום, הפקות אמנות, אירועי הסברה ועוד. **האם לדעתך על קרן שלם להמשיך ולתמוך במחקר?**

- להגדיל את התמיכה? להקטין את התמיכה?

- למה? מה השיקולים לכאן או לכאן.

17. כיום הקרן תומכת בתחום המחקר רק באמצעות מענקים כספיים. **האם יש ערוצים נוספים בהם ניתן לתמוך ולקדם את המחקר?**

18. האם לדעתך הקרן צריכה להיות מעורבת גם ליישום ממצאי מחקר? באיזה מובן?

כגון: השקעה בפיתוח מוצרים/ כלים שעלו במחקר, הדרכות בעקבות ממצאי מחקר, השפעה אקטיבית על מדיניות וכו'

נספח מספר 10: מדברי המרואיינים - סיבות לחשיבות העיסוק בתחום המש"ה

להלן ציטוטים מדברי המרואיינים המדגימים כל אחד מהגורמים שעלו כסיבות לחשיבות העיסוק במחקר בתחום מש"ה.

לגיטימציה והכרה בתחום מש"ה

"...יצירת מודעות ציבורית לחשיבות ומשמעות הנושא" (חברי הנהלה / ועדות המחקר)

"...מוכרות ציבורית, הנושא ראוי לעסוק בו במחקר. יש מה לחקור" (חברי הנהלה / ועדות המחקר)

"מחקרים – זה הכרחי...החברה שלנו לא חשופה לאנשים עם מש"ה וגם ההתייחסות ואופן ההתנהגות איתם הוא יותר מסימפטיה, מרחמנות, ולא התייחסות אליהם שמגיע להם... המחקרים שעושים על האוכלוסייה יאפשרו לדעת איך להתנהג איתם ואיך להתייחס אליהם בכל מני הקשרים – חברתיים תרבותיים" (שטח/ מסגרות).

"קריטי, הרבה מהתאוריות שמתאימות לאוכלוסייה רגילה, מתאימות גם לאוכלוסיית מוגבלים. הם מוגבלים במחקר, מרגע שיש לך מגבלה אתה לא שייך לאוכלוסייה הנורמלית ולא לוקחים בחשבון את עמדותיך" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

"ברור שכן (המחקר חשוב). למה לחקור אוכלוסייה עם צרכים מיוחדים?! כי יש לה צרכים מיוחדים, היא בסיכון, החברה לא מכלילה אותה עדיין למרות המאמצים באופן מותאם...." (פיקוח)

תמיכה במחקר אקדמי והרחבת הידע

"חשוב, זה עוד פרמטר של יצירת ידע, אין פרופסיה ללא מחקר" (רשויות)

"(נדרש מחקר של תחום המש"ה כי) טיפולוגיות מקובלות לא תמיד תופסות לגבי ילדים עם מוגבלויות..."

"... מאגר המשאבים של מדעי החברה והרוח באוכלוסיות מוחלשות הולך ומצטמצם. ... חשוב ש(קרנות) ישקיעו במחקר כי בסופו של דבר הם המאגר הרלוונטי לצערנו במדיניות הניאו-ליברלית שמתפתחת, התוספות הן קריטיות. ..." (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

"המחקר הוא זה שמוליך קדימה, שום דבר לא היה משתנה אם לא היו מחקרים...." (פיקוח)

"תחום דל במחקרים, תחום בהתפתחות וחשוב בשביל השטח לעבוד על בסיס תיאורטי רחב, ולא באוויר, שהשטח יצליח ליישם את מה שהתיאוריה תומכת בו, בלי זה אי אפשר להתפתח...." (פיקוח)

השפעה על מדיניות

"השפעה על מקבלי המדיניות... מאוד חשוב, כי היום השפה היא של מחקר. שהמדיניות תהיה מבוססת על מחקר... (למרות ש) הפער בין הליכים מבוססי מחקר, לבין הטמעה מאוד גדול. היישום בשטח הוא אחר" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

"... אנחנו במיוחד עסוקים כל הזמן בעשייה וחשוב מאוד שיהיה לנו תיקוף, תמיכה וגיבוי גם מהקטע המחקרי ולא רק מה שאנחנו מתרשמים מהעשייה השוטפת. יש לנו פחות מדי זמן לעסוק בחיפוש וצבירת ידע, כי אנו עסוקים בפעילות השוטפת" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

"חשוב מאוד. התפיסה היום היא כזאת שמבוססת מחקרית. כל פיתוח השירותים, קביעת מדיניות, תקצוב, הכל נסמך על הסתכלות מדעית מחקרית. ..." (פיקוח)

"... כדאי לחקור את הסיבות המאפיינים ומה ניתן לעשות. הנושא החם של עכשיו זה שילוב השתלבות בקהילה ואנחנו רואים שהאוכלוסייה הזאת כמעט לא משולבת בחינוך הרגיל, והילדים גדלים עד גיל 21 במערכות סגורות. דרוש מחקר איך אפשר לעשות שינוי" (פיקוח)

"...כולם יודעים היום שלהתקדם הלאה זה רק דרך מחקרים. אפשר להצהיר הצהרות ולהגדיר מדיניות אבל אם זה לא מגובה במחקר לא עשית שום דבר..." (פיקוח)

דיאלוג והשפעה על השטח: איתור צרכים וליווי תכניות

"מאוד חשוב. כדי לשנות דברים, כדי לפתח צריך לדעת מה קורה, ואיפה צריך. החוקרים – דברים שמצייקים להם ומעניינים אותם יכולים לפתח את הדברים, בארץ ואפילו בעולם" (שטח/ מסגרות).

"ברור שכן (חשוב לחקור את תחום המש"ה). אנחנו כעמותה ... עוסקים בפיתוח והתאמת מענים לאוכלוסייה. האפיונים שלה, השקפות עולם לגבי טיפול מותאם ונכון כל הזמן משתנים. כל הזמן בדינמיות לנתני שירותים. מה שמשרת אותנו לצורך פיתוח שירותים הוא השטח, ההכרות הקרובה עם האוכלוסייה. מצד שני יש את המחקרים שנותנים גושפנקא לדברים שאנחנו חושבים שיכולים לעבוד. ... (אנחנו) מנסים לחשוב על דברים שלא קיימים, לתת שירותים ייחודיים ולהתאים עצמינו לצרכי המטופל. ... " (שטח/ מסגרות).

כן בוודאי. כדי לשפר התערבויות בשדה, כמו משפחות, להתמקד יותר בצרכים. אם יש יותר נתונים – אפשר לדעת יותר, יש יותר מידע לגבי סדר עדיפויות של פיתוח שירותים, התערבויות שונות" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

"מחקרים הם השלב המקדים של החשיבה וההתבוננות המעמיקה שנמצאת בדיאלוג עם התכניות היישומיות. בעיני מחקר מאוד חשוב, אי אפשר להיות רק בעשייה" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

"...כדי ללמוד מה איכות החיים שלהם, מה האפיונים שלהם, ואח"כ בעיקר איזה מענים הולמים לתת".

"תחום דל במחקרים, תחום בהתפתחות וחשוב בשביל השטח לעבוד על בסיס תיאורטי רחב, ולא באוויר, שהשטח יצליח ליישם את מה שהתיאוריה תומכת בו, בלי זה אי אפשר להתפתח...." (פיקוח)

"... חשוב כדי לשדרג את איכות החיים, להשתמש בכלים ובטכניקות הנכונות ביותר, בגישות הנכונות. חייבים לתקף במחקרים. עולם המחקר מאוד חשוב לעבודה ולעשייה שלנו" (פיקוח)

משיכת אנשי מקצוע לתחום

"...עצם קיום המחקרים וגם המלגות לתואר שני ושלישי מאוד השפיעו על רמת העובדים בשטח. התחום של מש"ה היה זנוח ולא היו כאלו שעמדו בתור...מעצם העובדה שיוצאים ללמוד נחשפים לחוברות של הקרן, משפיע על השדה גם אם באופן עקיף. המלגות למסטר וד"ר משמעותיות כי דוחפות את האנשים לעשות עבודה בתחום הזה ואז נשאבים לתחום..."

"הפעילות של 20 שנה של קרן שלם הביאה את נושאי המש"ה לאוכלוסיות אקדמיות שקודם לא היו נוגעות בהם אז כבר עשינו משהו" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

"ודאי שצריכה לתמוך במחקר, ...ככה גם מעודדת אנשים לעסוק בנושא. אדם שיודע שיקבל מענק אם יעשה עבודה אקדמית בתחום, זה ימשוך אותו ואנחנו רוצים לפתח את גוף הידע, שיעסוק בזה" (פיקוח)

"גם אם הרווח של הקרן, מלהשקיע במענקים ללומד שיעשה מחקר, תגרום לאותו האדם לייצר את הידע ולפתח הוא יהיה שגריר של הידע, זה עוד ועוד אנשים שיהיו שגרירים של הידע, ... אולי כשלעצמו שווה משהו" (פיקוח)

נספח מספר 11 מדברי המרואיינים – טענות כנגד תפיסת קרן שלם כמובילת מחקר

להלן ציטוטים מדברי המרואיינים כנגד תפיסת הקרן כמובילת מחקר בחלוקה לפי שלוש הטענות המרכזיות שעלו.

אינה מפתחת ידע בעצמה:

"גוף תומך מחקר, לא מוביל, כי הם נענים לפניות שנעשות אליהם בתחומים השונים. הם לא אומרים השנה אנחנו מתכוונים לחקור את... לדעתי זה טוב, כי זה משאיר פתח. אולי אפשר לשלב, כמו שעושים במערכת החינוך" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

"לא יודעת אם הקרן גוף ידע וגוף מוביל. מהקורסים אני יודעת שהם חושפים, אבל כמה הם מעורבים באוכלוסייה, בחברה, אני לא יודעת... " (שטח/ מסגרות)

"...בנושאים שלנו יש מעט מאוד ידע ומחקר בעברית... הם מעודדים מחקרים בתחום, באוניברסיטאות וזה מצוין. גם בקורסים. יש לי לא מעט חוברות שלהם, זה לא אומר שאני פותחת אותן כל יום..." (פיקוח)

נטולת אג'נדה מחקרית:

"הקרן לא מיצבה את עצמה כגורם מחקר, ולא שיווקה את עצמה כגורם מחקר. לא עשתה חשיפה מספיק טובה למחקרים האלו. מי שחוקר צריך גם להגביל את עצמו: מה היא חוקרת, למה, לחקור פחות, ולהתמקד יותר" (רשויות)

"השאלה אם יש משהו שמבין ובוהן... הביקורת שלי היא על הבקרה על הכסף, לא שאני חושבת שצריך לקצץ. אם מגיע לשטח, לאנשים, לתחום שרוצים לקדם. ... צריך להדק את הבקרה ולבחון את הרלוונטיות של המחקרים לתחום ולהקפיד על מקצועיות, חיבור לשטח, שינוי מדיניות" (שטח/ מסגרות)

"שימננו מחקרים שחשובים להם, כמייצגי המקומות החשובים בשטח" (פיקוח)

ספק לגבי הערך האקדמי / מדעי

"... גם כשאני קוראת תוצאות, אין משוב על מי נעשה המחקר. ... היום באים מאבחנים אדם עם מש"ה יום אחד, אבל לא חוקרים אותו לעומק, כולל המשפחה וכו'" (שטח/ מסגרות)

"חלק מהמחקרים גם לא מצוטטים בכתבי עת, ואז זה מעלה תהיה לגבי הרמה האקדמית שלהם. צריכה להיות רמה מקצועית יותר של המחקר... אני מוכנה ללמוד, ... ואין בשר ועומק. קצת חפיף... לא מאמינה שבתחומים אחרים אנשים יפרסמו ככה מחקר. תן לו פנים מעמיקות. ברור שתוסיף קישור אם משהו רוצה לקרוא לעומק. צריך פרסומים יותר אקדמיים בכתבי עת ואז יצטרך לעמוד בסטנדרט" (שטח/ מסגרות)

"(צריך) לשים יותר דגש על תוקף ומהימנות של המחקרים האלה. הם נראים לי קצת כמו עבודות גמר, ולא שהם מייצגים גוף ידע. כאילו הקרן תומכת בעבודות מטוב לב, ולא עושה מספיק בעיות למי שרוצה לחקור אצלה. ..."

"... שהמחקרים יראו, יהיו מגובים אקדמית. כשאנחנו מחפשים ידע, אנחנו מחפשים מחקר ששווה משהו והקרן צריכה למצב עצמה ככזאת" (רשויות)

"הקרן כגוף ידע – פחות, זה פחות מקום שאני מחפשת ומסתכלת בו. העיתון הוא אנקדוטי בעיני לא גוף ידע. כגוף שמקדם מחקר בהחלט – תומך וזה מאוד חשוב. אני מכירה את המאמרים מסתכלת לפעמים, אבל אם משהו עשה מחקר בעל ערך בסטנדרטים מקצועיים הוא עובר שיפוט רציני יותר ויפורסם בכתבי עת מתאימים. תזה כזאת או אחר – אני מכבדת את התמיכה של קרן שלם, אבל עבודה טובה תתפרסם במקומות אחרים" (אקדמיה ומוסדות מכשירים).

נספח מספר 12: מדברי המרואיינים - היבטים בתפקידה של קרן שלם כמרכז ידע

להלן ציטוטים נוספים מדברי המרואיינים שתפסו את קרן שלם כמרכז ידע בחלוקה לפי תחומי התפקוד שהופכים אותה לכזאת.

מימון ותמיכה בחוקרים

מדברי מרואיינים שהיו בעד

"הקרן אף פעם לא רק מתקצבת וזה נכון שהיא לא תהיה כספומט. מאז ששרון לקחה את התפקיד הזה יש לה יותר פנאי ומחויבות והיא שמה עליו פוקוס...." (חברי הנהלה / ועדות המחקר)

קרן שלם מהווה היום את מרכז המידע שמרכז בתוכו ידע וגם אחוז ניכר מהמחקרים שנעשים בתחום של הלקות הקוגניטיבית, מכיוון שהם מרכזים לא רק מימון של מחקרים גדולים, אלא גם מלגות מסטר ודוקטורט למחקרים שלהם" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

"למשל ביטוח לאומי נותן יותר כסף לאוטזים, יש הרבה עניין של נראות, וקרן שלם עוזרת לקדם את זה (המש"ה). צריך לשנות ולקדם בכל דבר את התחום הזה" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

מדברי מרואיינים שהעלו הסתייגויות

"אני חושבת שיש השקעה כספית גדולה מדי של הקרן במחקר. היא לקחה על עצמה מנדט יותר מדי גדול, כמו שיש נושאים אחרים שאף אחד לא לוקח והקרן לקחה על עצמה... יש גם נושאים שאנחנו (כמטה) מבקשים מהקרן לבדוק, לא הרבה – מחקרים או סקירות ספרות, ...אני חושבת שזה התפקיד של המדינה... כמעט כל נושא שאני רוצה לבדוק או להעמיק אני יכולה לקבל את התמיכה מהקרן, יש לי פריבילגיה גדולה, יחסית לאגפים אחרים, אבל זה לא צריך לגדול" (חברי הנהלה / ועדות המחקר)

ארגון אחסון והנגשה

"קרן שלם בעיני היא גוף מוביל ידע ... היות ואני מכירה את הקרן אני יודעת לגשת ולהפיש באתר את המאמר / מחקר, או להרים טלפון ולבקש או להנחות את הצוות שלי לפנות..." (שטח/ מסגרות)

"...באוניברסיטאות החומר לא נגיש לנו. יש פה עניין של נגישות וזורם יותר, לנו נגיש בקרן שלם...יש לי חוברות שלהם פה, וגם באתר של מש"ה" (פיקוח)

"הקרן היא הגורם המרכזי שמעורב היום במחקר ובסקר. כל העבודות. היחידה שהוקמה לא מזמן, ע"י שרון מאוד חשובה ומרכזית, כי מנסה לרכז ולאגם את הידע, ולהשמיש אותו. זה מהלך שעדיין לא מוצה... הייתי לוקחת אותו ליותר יישום של הידע הזה, או הנגשת הידע הזה, השמשתו בצורה יותר שיטתית... " (פיקוח)

"הם מממנים כמעט כל מחקר שיוצא, אז הם נתפסים כגוף ידע, כולם עושים את המחקרים דרכם. אני נכנסת המון לאתר וקוראת ולומדת המון. הם תומכים במחקר, המחקרים הם גוף ידע, הם מכירים מה קורה במחקר" (פיקוח)

בעלת גוף ידע ו"מתכללת"

"הקרן היא הגוף היחיד שנותן בתחום ממוקד מוגבלות שכלית. ביטוח לאומי קצת, משרד הרווחה. המנדט שלהם היה להביא שינוי, כלומר, המטרה להיות חוד החנית שמובילה שינוי קידום ופתוח, וביסוס מחקר שמביא לשינוי מודעות ומדיניות וכך הם נתפסים..." (חברי הנהלה / ועדות המחקר)

"יכולים לעשות הרבה, אני מאוד מעריכה את מה שהם עושים. עושים עבודה טובה ויש יכולת לשלב בין מדיניות, הקמת מסגרות שונות ומחקר וזה יפה מאוד" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

"בקיודם הצוותים שעובדים בקהילה הם מביאים את הכלים שעשו, זה חלק מההכשרות של האנשים. לא מציגים מחקרים, אבל עושים את זה, מביאים את גוף הידע. במסגרת הכשרת העובדים בשטח הם עושים שימוש בכלים שהם הובילו ומימנו" (פיקוח)

נספח מספר 13: מדברי המרואיינים – תפקידים נוספים של קרן שלם וצרכים של השטח

להלן ציטוטים נוספים מדברי המרואיינים, לגבי תפקידים נוספים שיכולים להיות לקרן שלם בשני ההיבטים של הידוק הקשר עם השטח.

חיבור האקדמיה לשטח	ליווי השטח ומעורבות ביישום הממצאים	
	הזנת השטח במידע קיים	פניה לשטח ועידוד יוזמות
"חשוב גם לסיוע בהנגשה של אוכלוסיות לחוקרים, לחבר בין האוכלוסייה המוחלשת לחוקר. זה ערוץ חיוני – להעמיד את	"האקדמיה בארץ רחוקה מהשטח. במקרים מסוימים לתחושתי השטח אפילו יודע יותר מהאקדמיה. הנושא של ניתוב ידע ומידע, בכל	"שהם יציעו כיווני מחקר. מענקים למחקרים שהם רוצים לעשות, לעודד חוקרים לחקור בכיוונים שהם חושבים נכונים – כיוונים

<p>ה"פסיליטיס", את המיקום, לצור את הקשרים" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)</p> <p>"חושבת שהידע מהשטח היוני לתת רעיונות לחוקרים, ויכולים גם לתמוך במפגשים אינטרדיסציפלינריים – לצור פלטפורמות של מפגשי מחקר, גם אם לא תומכים במחקר – ימי עיון, שולחנות עגולים. הרבה פעמים קרנות תופסות תפקיד משמעותי בעניין הזה" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)</p> <p>"הקרן יכולה גם להציע סיוע בדרך, גם מבחינת אוכלוסיות יעד, נגישות לאוכלוסיית היעד. לייצר את הקשרים ולפתוח דלתות. החוקר לא יכול להיכנס לשירות ולחקור מה שבא לו צריך אישורים. כשמה שמעניין מגיע מהחוקר היא יכולה לנהל דו שיח ולראות אם זה מתחבר אצלה עם רצון דומה, משהו שניתן לקדם מבחינתה" (פיקוח)</p>	<p>ארגון קיים המון מידע, ... לא יכול להיות שאי אפשר לחקור ולתת נתונים, אם המחקר של קרן שלם יוכל להגיע למידע הזה זה יהיה מעולה וכולנו נוכל להשתתף..." (שטח/ מסגרות)</p> <p>"...גם בתמיכה פיזית בפיתוח שירותים אולי כדאי שיכנס החלק המחקרי, כהמלצות או קריטריונים לתמיכה בפרויקטים פיזיים. למשל: אנחנו בנינו מבנה חדש או ציוד חדש בתמיכת הקרן. ... שיפנו אותנו למחקרים בתחום מרכזי יום, איזה דברים חשובים שיהיו כחלק מהמבנה..." (שטח/ מסגרות)</p>	<p>חשובים שלא נחקרו עוד. אולי אם כך זה היה הייתי עושה תזה. אולי יוזמה של הקרן, דברים שחשוב שיהיו – זה היה תורם יותר" (שטח/ מסגרות)</p> <p>"...יש פספוס כי לקרן יש מספיק משאבים לתמוך בצרכים של השטח גם בידע ומחקר. ... הקרן הלכה על מחקרים יותר אקדמיים, אני מעריכה את זה, חשוב שיהיו מחקרים ברמה מקצועית, אקדמית, אבל צריך להיות קישור. ... " ... שיהיה "say" לשטח והקרן תעודד את השטח להעלות נושאים. ..." (שטח/ מסגרות)</p>
--	---	---

נספח מספר 14: מדברי המרואיינים - סיבות להמשך התמיכה בתחום המחקר או הגדלתה

להלן ציטוטים מדברי המרואיינים לגבי כל אחד מהגורמים שעלו כסיבות להמשך התמיכה התקציבית או הגדלת היקפה במחקר בתחום מש"ה.

חשיבות המחקר לקידום הרעיוני של התחום:

"כמה שיהיו יותר תקציבי מחקר זה טוב, כי כך מקדמים מחקר. כל ההשקעות האחרות אי אפשר לדעת אם הן שוות או לא שוות אם אין מחקר...." (מציעה להגדיל, חברי הנהלה / ועדות המחקר)

"... מחקר במש"ה הוא נושא יחסית חדש. ... זה היה שטח בור בהמון תחומים. טוב שהם מעודדים, מתגמלים ועוזרים ושהתחום ייחקר יותר" (מציעה להשאיר, פיקוח)

חשיבות המחקר כבסיס לקבלת החלטות בתחומים רלוונטיים:

"המחקר מזיז קדימה, פורץ דרך, מעלה רעיונות חדשים, מביא תובנות. נניח שאנחנו רוצים לפתוח עוד מועדון, מחקר יכול לתרום על ההחלטה איפה להקים, האם להקים. משפחות ... אוכלוסייה ערבית... חייבים מחקר. אנחנו בונים מפלצת, יש בניין ואז אומרים "אוי חבל ש...", לא תמיד קל לשנות את הדבר הזה. אנחנו רצים יותר מדי מהר קדימה – מערכות מבנים, ופחות מדי מחקר. ... להגדיל לא בשביל שעוד אנשים יכתבו מחקרים באנגלית, אלא בשביל הפיתוח שלנו פה" (מציעה להגדיל, אקדמיה ומוסדות מכשירים)

"חשוב לא פחות מפיתוח פיזי, אם לא יותר. זה חשוב מאוד, כי זה מה שבסופו של דבר מעודד את הפיתוח הפיזי – תובנות לגבי מה צריך לעשות עם האוכלוסייה ואיך לפתח אותה" (מציעה להשאיר, פיקוח)

חשיבות התמיכה במחקר מצד קרנות

"אני חושב שמאוד חשוב שהקרנות ישקיעו גם בפיזי, אבל מצד שני כמי שיושב באקדמיה חשוב שישאירו לנו נתח גדול כי אין הרבה השקעה ממשלתית בתחומים האלו... קשה לי להחליט האם לתת את הלחם או המחקר, ברור לי שצריך את ה"ביסיק". ... מחקר תיאורטי שלא ברור מה הוא תורם היום, יכול לתרום בטווח הארוך וחשוב מאוד שתמשיך לתרום באפיק זה" (מציעה להגדיל, אקדמיה ומוסדות מכשירים)

מקור משיכה של כוח אדם איכותי לתחום:

"... צריך להשאיר את המלגות למסטר ולדוקטורט ולהשאיר את תקציבי המחקר כמו שהם, כי זה מטפף ויש לזה משמעות, זה חלק מינורי מתקציב הקרן וזה מאפשר להכניס אנשי אקדמיה לתחום. בד"כ באים מפסיכולוגיה, חינוך, עו"ס, ומקווה להגדיל לתחומים נוספים. מצד שני, אם המנדט הוא איכות החיים של האוכלוסייה שבה מטפלים זה היום יום, וביום יום עצם קיומם של תכניות, מבנים, ציוד מותאם, זה מה שעושה לנו את זה...." (חברי הנהלה / ועדות המחקר)

"לתמוך, כן חשוב כי זה מעודד מחקרים בתחום. לצערי, התחום שלנו לא מוכר ולא סקסי, לא יודע מה קורה באקדמיה, כך זה בשטח, ולכן אם יש משהו שיכול לעודד מחקרים בתחום הזה חשוב שזה יהיה" (שטח/ מסגרות)

"... צריך להגדיל, כי בסופו של דבר, גם אם הרווח של הקרן מלהשקיע במענקים ללומד ושעושה מחקר תגרום לאותו האדם ייצר את הידע ולפחות הוא יהיה שגריר של הידע, זה עוד ועוד אנשים שיהיו שגרירים של הידע" (פיקוח)

"אנשים אוהבים לראות תוצאות ומחקר זה דרך ארוכה. יותר קל לשים מבנה. השינוי האמיתי הוא באנשים: קורסים, חינוך, שיפור התנאים של הצוותים. אז זה יגיע לשטח יותר – למקצע את הטובים בתחום, להביא אנשים טובים יותר" (שטח/ מסגרות).

נספח מספר 15: מדברי המרואיינים – מדדי הצלחה לקרן שלם בתחום המחקר

להלן ציטוטים מדברי המרואיינים בחלוקה לפי סוג מדד ההצלחה האפשרי.

תהודה וחשיפה של ידע

"מבחינת נגישות לחומר – יש נגישות רבה... כלי מחקר המרוכזים באתר, הם לא אורייגנלים, תורגמו מאנגלית בעיקר. שלא באופן מכוון זה הפך להיות אחד המאגרים הכי נגישים לסטודנטים" (אקדמיה ומוסדות מכשירים).

"יכולה אולי להיכנס עוד יותר לפעולות תיווך בין מחקר לשטח. כשהיא מגיעה למקומות שלא מכירים את המחקרים, עושה חשיפה והסברה, כמעט בכל מקום אפשר לקבל והיא משווקת את חוברות המחקרים. לא יודעת אם אנשים קוראים אבל הם לוקחים את הנושאים המעניינים" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

"פרסום של מאגרי מידע שהם צברו, היא עושה את זה, מעת לעת הם מפרסמים שנוסף למאגרי המידע... וצריך לוודא שמגיע לכל האוכלוסיות. אנשים עוד לא מספיק יודעים ומכירים את המאגר הזה אצלנו. שווה לעשות לובינג" (פיקוח)

"אני לא יודעת כמה הפיקוח הארצי נחשף לתוצאות המחקרים, האם יש מנגנון שחושף אותם. זה משמעותי וכיוון שאנשי משרד הרווחה יושבים בהנהלת הקרן זה חשוב לפיתוח של המשרד, גם מבחינת יכולת וכה לדרוש תקציבים. חשיפה יזומה יכולה לתת דחיפה..." (שטח/ מסגרות)

משיכה של כח אדם איכותי לעסוק בתחום ומיצוב התחום (יצירת אטרקטיביות):

"למשל ביטוח לאומי נותן יותר כסף לאוטיזם, יש הרבה עניין של נראות, וקרן שלם עוזרת לקדם את זה. צריך לשנות ולקדם בכל דבר את התחום הזה" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

"...כניסה של גופים נוספים שמביאים זוויות נוספות: פיזיותרפיה, ריפוי בעיסוק, אפליקציות מחשביות... להרחיב את המנדט לתחומים ולתכנים שנוגעים, אבל הכותרת היא לא פיגור מובהק... חשיפה של אנשי מקצוע נוספים לתחום ושל אנשי אקדמיה. הפעילות של 20 שנה של קרן שלם הביאה את נושאי המש"ה לאוכלוסיות אקדמיות שקודם לא היו נוגעות בהם אז כבר עשינו משהו" (חברי הנהלה / ועדות המחקר)

השפעה על התנהלות ה"שטח"

"(הקרן צריכה) לעשות מעקב אחר היישום והשימוש במחקרים. מחקר שנשאר בחוברת או באתר – חבל. ... זאת קרן לפיתוח שירותים, היא צריכה לבדוק כמה זה עונה על המטרות של הקרן, משמש ככלי למטרות שלה" (שטח/ מסגרות)

"...המחקר הסתיים יש תוצאות ועכשיו צריך ליישם. אנחנו שוב מתכנסים יחד, רואים איפה החלק שלנו איפה החלק של קרן שלם ואיך אפשר להרים את זה. כי אם זה נשאר ברמה המחקרית, יופי מה עשינו עם זה?!". (פיקוח)

"המחקרים צריכים להיות מחוברים מאוד למה שקורה בשטח. זה שאת שואלת אותי ואני לא יודעת על מחקרים זה אומר משהו. נכון שאני מקדמת ודוחפת מענים קהילתיים, אבל את החלק המחקרי אני לא מכירה. נושא התהודה הוא מעניין, זה חשוב, אבל השאלה כמה זה מגיע לשטח, וכמה השטח מקדם אותו" (רשויות)

השפעה על מדיניות

"...כמי שבאה מהשטח אני יכולה להגיד שהרבה מחקרים השפיעו על מדיניות ותפיסה וגם על הכשרת עובדים. ... יופי שהם תומכים בחוקרים, ... אבל זה לא מספיק וצריך מנגנון שיבחן מה התרומה של המחקר לנושא של איכות החיים, מדיניות, תפיסה של אנשים עם מש"ה" (פיקוח)

"אם מחקר נעשה ויצאו תובנות, היכולת של הקרן להוביל קדימה את התובנות לפיתוח שירותים, להשתמש לקדם את התובנות למחקר ופיתוח שירותים – זאת היעילות של המחקר" (פיקוח)

נספח מספר 16: מדברי המרואיינים - יישומיות המחקר כמדד הצלחה למחקרים

מדד הצלחה מרכזי בתפיסת המרואיינים הוא מידת היישומיות של המחקר, באוריינטציה לשטח (פרקטיקות, כולל: כלים, שיטות טיפול, שירותים, תכני הכשרות וקורסים) ובדמות השפעה על המדיניות. להלן, מדברי המרואיינים לגבי כל אחד ממדדים אלו.

יישומיות המחקר באוריינטציה לשטח (לעומת מחקר תיאורטי)

להלן מדברי המרואיינים על חשיבות מדד היישומיות באוריינטציה לשטח (באופן כללי ובהשוואה למחקר תיאורטי).

"אחד הדברים המשמעותיים היא מה ההתכנות היישומית של המחקרים, זה דבר מאוד חשוב... בתפיסה שלי אני רוצה לראות שהמחקר יהיה יישומי... יישומיות לשטח והשפעה על מדיניות אלו שני הקריטריונים הכי חשובים מבחינתי..."

"המחקר בפני עצמו הוא לא מטרה ולכן אם זה לא יישומי זה הרבה פחות רלוונטי לנו, גם אם זה לא יישומי במידי אלא בהדרגה (זה בסדר)... (חברי הנהלה / ועדות המחקר)

"יש לנו אינטרס לקדם את המחקר... כדי שאני אהיה יותר ברורה ומדויקת בפיתוח השירותים שלי. עכשיו יהיה מחקר משותף עם הקרן של בתי אב, שייתן לנו תמונה מה העלויות הריאליות של משפחה שמגדלת ילד עם מוגבלות ואיך אנחנו יכולים לסייע למשפחות בקצבאות ואולי בשירותים אחרים..." (חברי הנהלה / ועדות המחקר)

"מדד אחד הוא מדד של יישום, כי הוא מותאם למדיניות של קידום רווחה... אם מיישמים מסקנות של מחקרים זה אפקטיבי, אבל צריך להיות גוף או מנגנון שמתווך בין הממצאים לבין המשתמשים הפוטנציאלים, לא יודעת אם יש. [האם הקרן צריכה לקחת אחריות על זה?] לא יודעת, אם היא לא תיקח – מי ייקח?!" (חברי הנהלה / ועדות המחקר)

"...מה שחשוב הוא כמה אני יכולה ללמוד מהמחקר על שיפור השירות. מחקרים פילוסופיים פחות רלוונטיים לנו. טוב לאקדמיה. אבל הקורסים הם לאנשים שעובדים בשטח, באים מהשדה. צריך להיות יישומי – אני לומדת איזה שירותים כדאי לי לפתח, שיטות טיפול, שיעזור לי ביישום ובעבודה עם האוכלוסיות... אני מאוד אוהבת מחקרי "חכמת המעשה" – מישוהו שהצליח לו בפרויקט ואז בודקים למה זה הצליח, או מה צריך כשיצליח בעוד מקומות. למשל עכשיו יש תהליך של הפרטה, יש מע"ש וקרן שלם מעורבת בפיתוח של כולם. הייתי רוצה שיבדקו אם ההפרטה נתנה איכות חיים יותר טובה למטופלים..." (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

"מדי פעם אני רואה מחקרים כאלה (יישומיים) והם מעניינים: מחקרים שמתייחסים לכלים מסוימים, מחקרים של אנשי מקצוע מתחום הבריאות, מחקרים בתחום ריפוי בעיסוק עם בעלי צרכים מיוחדים, תזת שנעשו בתחום, אלו קרובים למחקרים יישומיים שמדברים אלינו בשטח ואנחנו יכולים להשתמש בהם. זה מחדד אצלנו זוויות ונותן לנו רעיונות בעבודה היומיומית שלנו. לדוגמא, ריפוי בעיסוק, זה תחום שלא היה מרכזי בעשייה השיקומית שלנו ביום יום. כשיש מחקר בתחום לגבי הדרכים והשיטות של העבודה, והתאמות כלים לעבודה עם צרכים מיוחדים, בעיקר ברמות הנמוכות זה ייתן יותר כלים למנהלים ולצוותים ויעודד אותנו כמנהלים לשים לב שזה מקצוע חשוב וכדאי שיהיה במסגרת. למשל מחקרים בתחום הסביבה החינוכית ושיקומית והשפעה על תוצאות העבודה, אירח חינוכית שיקומית שאתה יוצר, איך אתה עושה את זה. זה מאוד יישומי..." (שטח/ מסגרות)

"אם נגזרים תהליכים אופרטיביים, למשל על מקצועיות הצוותים במעשים, איזה תהליכים יוצאים מזה... מהמחקר צריך להיגזר קורסים, בונוסים, למשל איך לעודד מקצועיות. ברור שהקרן לא יכולה לעשות את זה לבד, אבל יכולה להציע עם משרד הרווחה..." (שטח/ מסגרות)

הגדלת ידע תיאורטי – כן, משמעותי, אבל לא העיקרי. חלק גדול מהמחקרים שנעשו נשארו ברמה הזאת להרגשתי. לא רוצה להצביע באופן ספציפי וגם לא זוכר במדויק, אבל התחושה שלי היא שיש מחקרים בתחום שינוי עמדות – שהם מאוד חשובים, אבל בסופו של דבר לא מייצרים ידע שחוזר חזרה לשטח" (שטח/ מסגרות)

אם המחקר מצביע על בעיה קיימת... למשל, ... אם הוא נותן את האפיונים שבאמצעותם העובד יכול להקיש מזה לעבודה שלו, שזה מתאים למה שהוא רואה בשטח שזה מעשי. אני פחות אוהבת את החלק התיאורטי, אם זה לא מבוסס על השטח. ודבר שני – לא רק להצביע על בעיה, אלא לתת דרכים, לפתוח אפשרויות להתייחסות, לפתרון... (פיקוח)

"צריך לבדוק, לעקוב ולראות שיש הטמעה. אסור להשאיר את זה ברמת יצא מחקר – תקראו" (פיקוח)

"יש מחקרים שהם לידע, אבל לא עוזר לי למשל לדעת... אפיוני קריאה – מעניין אבל לא עוזר. אני כעובדת בשירותים למש"ה זה לא מעניין אותי. רוצה משהו שיעזור בתכנון" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

"מחקרים אמורים להיות ישימים, גם בפרופסיה שלנו. זה יכול להיות שינוי עמדות, שנחליף את הראש שלנו, אבל זה יכול לקחת תהליך. להתחיל תהליך ולסיים אותו בתכניות עבודה... (רשויות)

יש המון מחקרים של עמדות כלפי האוכלוסייה, גם הורים, גם עמדות של מעסיקים, מוכנות, שבאים לסקור אנשים איפה הם נמצאים ביחס ל... המחקרים האלו מבורכים, מראים על מגמות, אבל אלו מגמות כלליות... זה לא מחקר יישומי... רוצים מחקרים יישומיים יותר" (שטח/ מסגרות).

כאמור, פן יישומי נוסף, אם כי פחות דומיננטי, הוא בהשפעה של ממצאי המחקר על המדיניות (ובהתאם על הפרקטיקה בשטח). מדברי המרואיינים:

למשל תעסוקה נתמכת – המחקר הזה מאוד תמך וכיוון למגמות, לכיוונים בהם בחרנו. הקרן שותפה ומימנה באופן חלקי. זה היה חלק מתוך פיתוח שירות, והיו המון מהלכים שחלקם היו קשורים למחקר שעשינו שתמך בכיוונים שבהם הלכנו ותוכנות. קשה לי להגיד מה קדם למה אבל זה שהיה המחקר וידענו מה המגמות, מה כן, מה לא ומה צריך לחזק – מתוך זה יצאנו להשתלמויות, קורסים, הכשרות נוספות והיום אנחנו במצב שתעסוקה נתמכת הוא מרכיב מרכזי בתעסוקה למש"ה, לא מעט בזכות המחקר. " (פיקוח)

"אם זה מחקר שמצאנו שהוא נכון לנו ועושים לו הטמעה וועדת היגוי ורואים שהמוטב הרוויח מזה משהו... למשל מחקר מטלת האכלה, ... עושים מזה חגיגה שלמה, סדנאות, שיטות האכלה, משתפים את המטפלים, לצור איריה של האכלה. זה מקסים בעיני" (פיקוח)

לא תמיד ראיתי שיש מחקרים שנעשו ובסוף יצאה מהם ועדה או צוות בין-משרדי שליווה את התוצאות. . הייתי רוצה מחקרים שיכולות להיות השלכות ברורות שלהם על מדיניות – של הארגונים בשטח וגם של מקבלי ההחלטות והמצביעים על ההחלטות. ... " (שטח/ מסגרות)

חשיבותו של מחקר תיאורטי

"מחקר צריך לעשות טוב, לקדם את איכות ורווחת החיים של האנשים, אפשר לשאול מה הם ואיך מודדים את זה, והאם זה חייב להיות מידי, צריך להבחין בין חשיבה לטווח קרוב ורחוק. הרבה מהידע המדעי לא נראה רלוונטי לרווחה של שום דבר ויכולה להיות טמונה בו הצלה לאנושות. כשקובעים את המדדים צריך פרספקטיבה כזאת" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

"... רק אם מגדילים את הידע התיאורטי ויש גוף ידע אז יש מחקר. לפעמים שאלות מחקר מגיעות מאיסוף מידע... השאלות לא חייבות לעלות מהשטח, יכול להיות שהמגמות הכלליות בחברה (לדוגמא יותר זוגות חד מיניים) תשפיע גם על אוכלוסייה עם מוגבלות שכלית, ואז נראה שאין גוף ידע כזה" (פיקוח)

"הקריטריונים להערכה (ותעדוף בין בקשות למענקים צריכים להיות) חידוש, בסיס ידע חדש, איתנות מתודולוגית, כתיבה קולחת ומשמעותית והשלכות יישומיות. קריטריונים שכל אחד שמגיש הצעה מכיר אותם, כמו שנעשה בקרנות אחרות ובגופים מדעיים אחרים" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

נספח מספר 17: מדברי המרואיינים - הצעות לנושאים שכדאי לחקור

מרואיינים שונים הציעו נושאי מחקר ספציפיים שיכולים להיות מעניינים או רלוונטיים עבורם וכן נושאים אפשריים לקול קורא. להלן יובאו דבריהם כלשונם.

נושאים ספציפיים למחקר

מקרב חברי הנהלה / ועדות המחקר:

"...הסטיגמטיזציה זה נושא חשוב – הקרן מתעסקת בזה, ... אני לא יודעת אם הקרן עוזרת ל(שינוי הסטיגמה), ואם אנשים מקשרים בין הקרן לזה. אבל צריך לחשוב על דרכים לטפל בסטיגמה החברתית"

"...מחקרים על הזדקנות של אוכלוסייה, או על נושא של מגזרים – מה קורה באוכלוסייה הערבית, סבים וסבתות. ... בעקבות אלו הבנתי שאני חייבת להסתכל על המשפחה כמערכת, ולא רק על האדם עצמו ...

"יש מצבים שבהם אנו נתקלים בנושא, שייתכן שהוא רק שלנו או נושא שקורה גם אצל האחרים. למשל, משפחות חרדיות שנולד להן ילד עם מוגבלות קשה ולא מגדלות את הילד. לנו זה חדש נטישות במשפחות חרדיות. ... היה מעניין אותי לבדוק מה קורה באוכלוסייה החרדית שיש שוב גל כזה, בד בבד עם פתיחות של האוכלוסייה החרדית לדברים מהסוג הזה (למשל יותר קל לפתוח היום מרכזים בקהילות האלו).

"נושא מחקר אפוטרופוסות – הטרנד העולמי, מאמינה שיהפוך גם פה. מאוד ניסונו ברשות שלנו קבוצות לאפוטרופוסים, ושינויים. לאט לאט".

"לא נעשה וככל הנראה לא במקרה, בארץ, שום עבודה על השפעה של המגזר השלישי והכניסה שלו לנושא הזה על טווח גדול של נושאים - מאיכות חיים ועד הורים אחים, לא נעשתה עבודה על סגור האנשים, בהיבט של היותם במגזר השלישי. ... העובדה היא שאנשים הולכים לזכיון אחד בגיל 3 ונשארים אצלו עד גיל 70, כך שלא עשינו את ההפרטה יותר מדי. חושבת שצריך להיות מחקר בהקשר הזה. ... המחשבה המובילה היא שזה הרבה יותר יעיל, אבל היא לא נבדקה, וזה לא יכול להיות מחקר מכור"

"לבטל את "עוד מאותו הדבר" למשל התמודדות המשפחה עם לידת ילד עם מש"ה, הנושא מוצה... אני יודעת אם השורות התחתונות מחדשות לי או לא. ברגע שמסבירים לי שהולדת ילד עם מוגבלות במשפחה יוצר מצוקה - זה לא מחדש, אנחנו יודעים, אני סוגרת".

"אנחנו נוטים להתמקד בגיל הרך ולא שואלים מה קורה בגיל שיוצאים לעבודה או לא, או שנגמרת מערכת החינוך עבורם, לא יודעים מספיק על הקשר בין ילדות לזקנה"

מקרב קבוצות אחרות:

"אם מגיעים להחלטה שאחרי גיל 21 אנשים עם מש"ה יכולים להתפתח קוגניטיבית ואנחנו רוצים להמשיך לפתח שירותים של השכלה במסגרת הרווחה - (הייתי שמחה) אם היה מחקר שתומך בזה - אז זה משהו שאנחנו היינו יכולים לפתח. או אם לא תומכים - אז חבל" (שטח/ מסגרות)

"למשל: הנושא של הזדקנות באוכלוסייה מש"ה נחקר רק בשנים האחרונות, ולא נחקר מספיק. יש דעה שהם מזדקנים מהר יותר מאוכלוסייה רגילה ואין מספיק מחקרים" (פיקוח)

"יש נושאים שיכולים לעניין אותי... הזדקנות, מגזר ערבי, התנהגות מאתגרת, בעיות התנהגות. זה יכול להיות אלימות."

"(צריך לחקור מגוון נושאים) ... גילאים - בצעירים, ואפילו תינוקות צריך לחקור דברים מסוימים ומהצד השני זקנה שהיא נושא מאוד רלוונטי, היום יש בני 80+ וצריך לדעת מה הכי נכון להם, סוגי מגורים, פעילויות, כל דבר קונקרטי לעניין..." (פיקוח)

"לא כל העיריות הופרטו עדיין. המשרד לא רוצה לבדוק את זה כי יש לו אינטרס לא להפריט. אלו המקומות, שבגלל שיקולים פוליטיים ויוקרה המשרד לא יחקר ואני כן הייתי רוצה שיחקרו. עוד נושא: למה בי-ם יש עליה מאוד גדולה בדרישה לשירותים. וגם הקשר בין פיגור לבין מוצא - אלו נושאים שפוליטית אף אחד לא יתעסק איתם, והם נורא יעזרו לי בתכנון השירותים. כי אם אני יודעת שיש עליה כל שנה של 5% במפגרים בקרב נטורי קרתא, אני יכולה לתכנן צפי למוסדות. לא יכולה לבקש פה לעשות כי זה פוליטי" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

"מחקרים גדולים שקשורים לעמדות, שינוי תפיסה חברתית, שילוב בקהילה ... אם הייתי יודעת מה העמדה של תושבי מזכרת בתיה לגבי כניסה של הוסטל שם - זה היה יכול לעזור לי..." (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

נושאי מחקר לקול קורא

"יש מחקר אחד - יישום מטלת האכלה שמבחינתי הוא מחקר קלאסי שהייתי רוצה שיעבוד - שיהיה מחקר, ברור מה היישום, החוקרים יציגו אותו להנהלת האגף, שהנהלת האגף תעשה דיון מעמיק לגבי הממצאים, נראה מה אפשר ומה אי אפשר ליישם, האם יש נושאים שמהם אנחנו רוצים העמקה, להחליט אולי על קול קורא, מחקרי המשך" (חברי הנהלה / ועדות המחקר)

"...הרבה פעמים חוקרים הגישו הצעות לגבי שחיקה. ולדעתי המחקרים האלו לא יביאו לשום מקום כי לא מדברים על תוצאות אלא על הלמה, והצעת קול קורא שיגע בתוצאות האובייקטיביות של השחיקה - נניח שמטפלים שחוקים מה זה עושה.... היה קול קורא ולא הגיעו הרבה" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).

"רכיבה טיפולית - קופ"ח מגבה אותו ומשלמת והמחקר מאוד מצומצם. אם זה נושא שמקומות שונים רוצים לפתח אותם או לאפשר לצעירים ולמבוגרים, אז אולי כדאי לעשות מחקר..." (חברי הנהלה / ועדות המחקר)

"...מחקרים שבדקים ומשווים את אוכלוסיית המש"ה לאוכלוסיות מוגבלות אחרות. להרחיב את ההסתכלות" (שטח/ מסגרות).

"... הנגישות והתקשורת בתוך החברה, השתלבות בתוך החברה, בעיות פיזיות ומוגבלויות ואיך ניתן להשתלב לא רק בתוך החברה אלא גם בתוך המעונות עצמם (שטח/ מסגרות)

"אני מכירה את הנישה שלי, זה לא הדבר המרכזי, אבל בעיני נושא שאותי מעניין והרבה פחות נסקר, אני מתחילה מזיגלר: הרווחה של אנשים ממש, יהיה תלוי ביכולות הרגשיות והחברתיות שלהם, ואנחנו יודעים מעט מאוד על היכולות הרגשיות-חברתיות. נושא שמעניין אותי וצריך לחקור" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

"... בישראל, מבחינת מדיניות רווחה, יש תמיכה בגיל רך וילדים ... זה משתנה בבגרות – נותנים הרבה פחות (מארצות אחרות)... אולי כדאי לפחות לזמן מסוים לתת פוקוס על מחקר על **בוגרים**, גם כדי להכיר יותר ולהבין מה קורה – מה אדם צריך ויכול, וגם כדי לשנות את המדיניות" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)

"... אנחנו צריכים יותר מידע בנושא של **התנהגות מאתגרת** ודרכי עבודה, נושא **ההזדקנות** של האנשים שלנו, וגם הנושא של **איך הסביבה מקבלת אותם** – הם יותר מזדקנים, אנחנו מקווים שהם יותר מקבלים את השירותים בקהילה, כבר יש פחות הפרדה ואיך השכנים מקבלים וניתן לעזור להם לקבל ולהתקבל יותר" (פיקוח)

נספח מספר 18: מדברי המרואיינים – קריטריונים לתעדוף בין בקשות למענקי מחקר

קריטריונים לתעדוף בין בקשות למענקי מחקר משקפים מתח בין דגשים שונים שחשובים יותר בעיני המרואיינים. להלן ציטוטים מדבריהם המשקפים שיקולים שונים.

בין גבולות חדים לגבולות גמישים

מדברי המצדדים במחקר בגבולות גמישים יותר	מדברי המצדדים במחקר בגבולות האג'נדה של הקרן
"בגישה שלי אני לא בעד נוקשות באקדמיה, במחקר. חושבת שצריך להשאיר גמישות. חושבת שצריך להשאיר את כל האפשרויות או את רובן. לא הייתי רוצה שיהיה משהו שרלוונטי אבל לא עומד בקריטריונים ואתה תקוע. צריך שיהיה גוף שבנוי מאנשי מקצוע, אולי במשותף שטח ואקדמיה שיקבע מה כן ומה לא. חייב להיות רלוונטי למש"ה, ברמה אקדמית נאותה, אבל גם לגבי הרלוונטיות לא הייתי שם גבולות חדים מדי..." (פיקוח)	"הייתי רוצה שהמחקרים יגעו בתחומים רלוונטיים לתפקידים של הקרן לאג'נדה של הקרן – בעיקר בתחום פיתוח שירותים, ופיתוח כ"א, אבל יש המון בקשות בתחום הרפואה ... לא הייתי רוצה להשקיע במקומות שאחרים צריכים להיות, כמו בדיקת תפקודי המח" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).
	"לא יודעת (לתעדף קריטריונים), סומכת על אנשים שבקרן שבמגע עם מה שקורה בארץ, שיש להם הבנה למה רלוונטי, מקדם ונכון. לפעמים עולה מהשטח דברים חכמים ונכונים ולא חשבנו עליהם" (רשויות)
	"...מי שחוקר צריך גם להגביל את עצמו: מה היא חוקרת, למה, לחקור פחות, ולהתמקד יותר" (רשויות)
	"זה קצת מסוכן אם מישו חיצוני (כמו הקרן) יבוא ויחליט מהם סדרי העדיפויות (במחקר), כי אז תהיה מסגרת יותר מצומצמת, אבל אנשי הקרן יכולים לדבר על מיקוד. יכול להיות שצריך להיות קול קורא שאינו מבטל נושאים רחבים יותר, רעיונות שונים ומשונים מהקרן" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)
	"...שהבדיקה תעשה בעיקר על אנשים המתגוררים בקהילה ולא במוסדות. זה המנדט של הקרן – אוכלוסייה בקהילה, ולא במוסדות..." (חברי הנהלה / ועדות המחקר)
	"קרן שלם מובילה המון פרויקטים בתחום הנגשה לשונית ואחרת, גם המחקרים צריכים להתייחס לזה באופן משמעותי" (שטח/ מסגרות)

מזדברי המתלבטים, המחפשים איזון מחודש בין יישומי לבסיסי	מזדברי המצדדים במחקר בסיסי	מזדברי המצדדים במחקר יישומי
<p>"סדרי עדיפויות - קבעו ויש. דבר ראשון יישומי – מסכימה איתו לא ב-100%, לא חייב להיות רק יישומי. לפעמים עושים מחקר בסיסי... בארץ אין הרבה כספים למחקר ולחוקרים קשה ולכן לא צריך למנוע ממישהו שרוצה לעשות מחקר בסיסי בגלל זה" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).</p>	<p>"גוף ידע הכוונה לנתונים, תיאוריות, דברים שמשלבים ומסבירים תהליכים זה עוזר וחשוב" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)</p>	<p>"...צריך לקבוע קריטריונים. אחד הדברים המשמעותיים הוא מה ההתכנות היישומית של המחקרים, זה דבר מאוד חשוב. ... הייתי רוצה תרומה, גם אם לא ישירה / במידי – שנוכל לראות איך ממשיכים עם המחקר הזה, וגם אם לא - אולי זה ייתן לנו עוגן או ראייה של מה חסר" (חברי הנהלה / ועדות המחקר)</p>
<p>לא חושבת שצריך לעשות העדפה לפי סוג מחקר, כי יכול להיות שמתוך מחקר כזה תשתנה מדיניות או שיתקבל ידע משמעותי, או שניתן לעשות מחקרים נוספים כדי לקדם ידע ותפיסה. יכולים להיות מחקרים טובים" (פיקוח)</p>	<p>"המחשבה של הקרן היא מאוד בכיוון היישומי וחושבת שלא צריך להיות כך. לפעמים הדברים הם תהליכיים. השלבים ליישום הם תהליכיים, אי אפשר להתמקד רק בזה. יש מחקרים חשובים: למשל להבין את הדינמיקות המשפחתיות לפני היישום. נותנים כספים - רוצים "שורה תחתונה" ... גם הדוקטורט שלי הוא לא מה עושים עם זה מחר, אבל יש בו מסר משמעותי ואולי יכול לעשות שינוי בדרך בה אנשי מקצוע מטפלים בהורים וילדים. זאת המסקנה אבל המחקר לא היה על ה"מה", לא נחשב יישומי (אקדמיה ומוסדות מכשירים)</p>	<p>"...צריכה להפוך אותה ליותר פרקטית, שימושית לקהל היעד. שתהיה אג'נדה ברורה איזה סוג של מחקרים היא מחפשת ומה מנחה אותה בקריטריונים וגם משלב סיום המחקר ומה קורה אחרת, אחרת הוא נשאר על המדף" (שטח/ מסגרות)</p>
<p>צריך לייצר סדרי עדיפויות באופן עקרוני. ...קשה להגיד איזה... מדיניות!? יישומיים!? לא חייב. יכול להיות גם מחקר למידה עם תוצאות מאירות עיניים. למשל: הנושא של הזדקנות יותר מחקרים יסייעו לנו ללמוד את האוכלוסייה. כל מידע מבסס מדיניות בסופו של דבר" (פיקוח)</p>		<p>"אני איש שטח – בהוויה בנטיית ליבי. מבחינתי הקריטריון המוביל הוא רלוונטיות לשטח. מחקר לשם המחקר, בלי שום חיבור לשטח ולמה שקורה, אין לא אחיזה במציאות שלנו – הייתי משקיעה פחות. אבל אני לא אשת אקדמיה" (שטח/ מסגרות)</p>
		<p>"... ההרגשה שלי היא שבמיוחד המחקרים מהאקדמיה רחוקים ממה שאנחנו מבצעים... אנשי השטח צריכים להתאמץ כדי להעביר את העשייה היומית שלהם... צריך מחקר יישומי יותר" (שטח/ מסגרות)</p>
		<p>"הייתי רוצה קריטריונים לא נוקשים, שמאפשרים גם למחקרים מהשטח לקבל מענקים. ...הייתי רוצה מאגר של חוקרים שכשאני מעלה נושא אז תהיה ועדה שתגיד זה שווה מחקר ואז תעלה אפשרויות לחוקרים (שהיא תצוות לי). למשל: היה שלב בו רצינו</p>

מדברי המתלבטים, המחפשים איזון מחודש בין יישומי לבסיסי	מדברי המצדדים במחקר בסיסי	מדברי המצדדים במחקר יישומי
		<p>מקבלי שירות נשואים, ... היינו צריכים מידע מה לעשות ואיך לטפל באוכלוסייה, הייתי רוצה צוות חשיבה יותר מחקרי, ולא להשאיר את זה לעו"ס שלי. מע"ש בלי עו"ס - איך הוא מתנהל. יש לנו הרבה נשואים ואין לנו צורך או הכרח לדעת מה קורה בתוך בית, אבל קיים צורך לדעת ואיך נעשה את זה. ... לקרן יש מספיק משאבים לתמוך בצרכים של השטח גם בידע ומחקר. ... הקרן הלכה על מחקרים יותר אקדמיים, אני מעריך את זה, חשוב שיהיו מחקרים ברמה מקצועית, אקדמית, אבל צריך להיות קישור (לשטח) " (שטח/ מסגרות)</p>
		<p>חושבת שחשוב שיממנו פרויקטים בשטח, שהחברה יכולים ליהנות מהם, ... הקרן צריכה לממן דברים שחוזרים ישירות לחברה. בסופו של יום ידע יהיה שם. ... הדברים שהכי ישימים לשטח. החלק האופרטיבי. ... " (פיקוח)</p>

<p>מדברי המדגישים את חשיבותו של המענה לשטח</p>	<p>מדברי המדגישים את חשיבותה של האיכות המחקרית</p>
<p>"למשל בפרויקט של מכללה תעסוקתית – התפתחות קוגניטיבית מעל גילאי 21, אם היה מחקר שמראה ששווה להשקיע, אולי הקרן הייתה מחליטה להשקיע בזה ולא בפרויקטים נוספים. שוב "פוש" למפעילים לפתח שירותים שתואמים למה שיוצא במחקרים" (שטח/ מסגרות)</p>	<p>"שופטת על איכות, הרלוונטיות היא "מאחור", ... אני מתמקדת יותר באיכות מאשר בדברים האחרים..." (חברי הנהלה / ועדות המחקר)</p>
<p>"נושא של מעורבות והתערבות הורים – נושא חם והשטח לא יודע להתמודד אתו. צריך לקבוע קווי מתאר ומחקר יוכל לעזור פה" (שטח/ מסגרות)</p>	<p>"כיום הקרן לא נכנסת לשיקולים של איכות המחקר, הנושא שבו, היקפו. כל דוקטורנט מקבל 10,000 ₪. צריכה להיות לה יותר שליטה על איכות המחקר" (חברי הנהלה / ועדות המחקר)</p>
<p>"...דבר ראשון הייתי רוצה שהמחקר יהיה יעיל עבורנו – מה הסיכונים שהאוכלוסייה הזאת עכשיו כשהיא חיה בחברה, ניהול סיכונים שלהם וגם ארגון ממוקד אדם, האדם הוא באמצע. להסתכל עליו ולראות מה רוצים ממנו" (שטח/ מסגרות)</p>	<p>".... במדען הראשי יש הסתכלות על הניסיון של החוקר, ואם זאת עבודת תזה – אז על הניסיון של המנחה. אולי ניסיון מוכח במחקר, לא בהכרח בנושא של מש"ה, אבל זה יכול לקדם את האיכות המחקרית..." (אקדמיה ומוסדות מכשירים)</p>
<p>"הנושא החם של עכשיו זה שילוב השתלבות בקהילה ואנחנו רואים שהאוכלוסייה הזאת כמעט לא משולבת בחינוך הרגיל, והילדים גדלים עד גיל 21 במערכות סגורות. דרוש מחקר איך אפשר לעשות שינוי.... למשל אם מדברים על שילוב והשתלבות בקהילה, והם נמצאים בתכנית שילוב בתנועות נוער, כולנו שם, ... התכנית באה לעשות שינוי, לגבי איך עושים שילוב מהתחלה, ואם זה על סדר היום הציבורי אולי כדאי היה להעדיף מחקרים שקשורים לנושא הזה". (פיקוח)</p>	<p>"...לשים יותר דגש על תוקף ומהימנות של המחקרים האלה. הם נראים לי קצת כמו עבודות גמר, ולא שהם מייצגים גוף ידע. ...אולי (לעשות) מעט מחקרים, אבל כאלו שנוגעים לתחום מסוים לאורך 10 שנים. ..שהמחקרים יהיו מגובים אקדמית. כשאנחנו מחפשים ידע, אנחנו מחפשים מחקר ששווה משהו" (רשויות)</p>

נספח מספר 19: מדברי המרואיינים – מקורות חשיבות לייזום נושאי מחקר (קול קורא)

התלבטות / רתיעה מייזום מחקר	ייזום מחקר מתוקף כ"מרכז ידע"	ייזום מחקר כמענה לצרכי המשרד / השטח	ייזום מחקר כמבטא אג'נדה
<p>אם יש רעיון לנושא קונקרטי למחקר - אפשר, אבל זה לא הכרחי ולא חייב להיות כל שנה, ... קול קורא מרכז את המחקרים לכיוון מסוים, אפשר לשקול אם זה הכרחי או לא. החיסרון – שמאגם את המחקרים של אותה השנה לכיוון אחד ... חוזרים על עצמם בווריאציות וכיוונים שונים (חברי הנהלה / ועדות המחקר).</p>	<p>"... (מבטאת התלבטות לגבי קול קרא ומוסיפה) היתרון הוא שגורם לאנשי האקדמיה לייצר מחקרים בתחום" (חברי הנהלה / ועדות המחקר).</p>	<p>(מתייחסת לרכיבה טיפולית) אם זה נושא שמקומות שונים רוצים לפתח אותם או לאפשר לצעירים ולמבוגרים, אז אולי כדאי לעשות מחקר...מחקר ממוקד (חברי הנהלה / ועדות המחקר)</p>	<p>במציאות של היום ה"צרכנים", הלקוחות, מכתבים לקרן, וצריך להיות אחרת. זה בא מרצון לאפשר לכולם להגיש אבל זה הופך את זה למאוד "זול" ואז המעמד של קרן שלם מאוד נמוך... (חברי הנהלה / ועדות המחקר)</p>
<p>"זה קצת מסוכן אם מישוהו חיזוני יבוא ויחליט מהם סדרי העדיפויות, כי אז תהיה מסגרת יותר מצומצמת, אבל אנשי הקרן יכולים לדבר על מיקוד. ... שאינו מבטל נושאים רחבים יותר, רעיונות שונים ומשונים מהקרן" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)</p>	<p>"מאמינה שאם הקרן נמצאת בקשר עם יותר מארגון או גוף אחד בשטח הם יכולים לראות את הדברים באופן יותר רחב ואז יש אפשרות לעודד מחקרים שמתוך מסגרת (אחת לי קשה לראות)" (שטח/ מסגרות)</p>	<p>"... בהתאם להחלטת המדיניות של הקרן, אם יש החלטה שהם נותנים לנושא עדיפות אז זאת זכותם, למפות נושא. אפשר לבחור נושא, ... שהקרן רואה אותו בסדר עדיפות גבוה במדיניות שלה, שתהיה אם נכנסים אליו או לא. ... (חברי הנהלה / ועדות המחקר)</p>	<p>"הם גם קוראים למחקר, כזה קול קורא מטעמם, הם מפתחים ידע, אבל לרוב הם רק מממנים מחקרים" (פיקוח)</p>
<p>"אפשר, נשמע טוב, אבל לי בתור חוקרת להגדיר שאלות מסוימות זה מאוד מגביל. אפשר להגיד נושאים ודרכם לשרד אג'נדה – מה כדאי לעודד. ... מאוד מקובל בעולם הקרנות, ... השאלה איך ממקדים ומגדירים את הנושאים ואיך לא פוסלים נושאים אחרים" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)</p>	<p>זה חשוב, בטח אצלנו, כי זה משמש. ... יש מחקרים לא מעניינים, לא תמיד הם מחליטים. שהמחקר ישרת את קובעי המדיניות. אותנו, לא אותך כמי שעושה תזה. שתיזום מחקר בדברים שאנחנו מעוניינים לבדוק" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)</p>	<p>"...כן, זה קשור לקביעת מדיניות, (לכוון את החוקרים לעסוק ב)סוגיות שמעסיקות היום את השטח, את המשרד, את המפעילים. שנמצאים בדילמות..." (שטח/ מסגרות)</p>	<p>"הם גם קוראים למחקר, כזה קול קורא מטעמם, הם מפתחים ידע, אבל לרוב הם רק מממנים מחקרים" (פיקוח)</p>
<p>"... אני אוהבת נושאים פתוחים, מאפשר יותר יצירתיות. היא יכולה להחליט שיש נושא חשוב לה, ...כמי שקרובה לשדה יכולה להגיד שחסר מידע, זה תלוי בה ובאג'נדה שלה. אבל צריך להיות פתוח לנושאים נוספים..., כי יתכן שגם נושאים שעכשיו לא נראים חשובים יביאו את פריצת הדרך בעתיד" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)</p>	<p>"הרעיון הוא להציע נושאים, לפתוח את הראש כשמוציאים קול קורא" (פיקוח)</p>	<p>"... בהחלט, (לפרסם קול קורא לגבי) אותם הדברים שמעסיקים את השטח ומתוך אמונה שכל מה שמפתחים בשטח צריך להיות מגובה במחקר כדי שאח"כ אפשר יהיה להוכיח. במיוחד כשמדובר על תקציבים, סדרי עדיפות, הדברים צריכים להיות בדוקים" (שטח/ מסגרות)</p>	<p>"הם גם קוראים למחקר, כזה קול קורא מטעמם, הם מפתחים ידע, אבל לרוב הם רק מממנים מחקרים" (פיקוח)</p>
		<p>"צריך להוביל מהלכים ולראות מה חשוב בתחום ולגרור את המחקר למקום שיביא עשייה" (שטח/ מסגרות)</p>	
		<p>"זה חשוב, בטח אצלנו, כי זה משמש. ... יש מחקרים לא</p>	

התלבטות / רתיעה מייזום מחקר	ייזום מחקר מתוקף כ"מרכז ידע"	ייזום מחקר כמענה לצרכי המשרד / השטח	ייזום מחקר כמבטא אג'נדה
		מעניינים, לא תמיד הם מחליטים. שהמחקר ישרת את קובעי המדיניות. אותנו, לא אותך כמי שעושה תזה. שתיזום מחקר בדברים שאנחנו מעוניינים לבדוק" (אקדמיה ומוסדות מכשירים)	
		"הקרן יכולה ליזום אם יש נושא שעולה מהשטח הרבה, ואין עליו מחקר" (רשויות)	
		"צריכה להיות הלימה בין הנושאים שנחקרים, שהקרן יוזמת ומפתחת או מובילה לבין מגמות של התפתחות השירותים בשטח, או נושאים שנוגעים לאיכות החיים, ... טוב, צריך לאפשר גם לפעמים שהמחקר יקדים את השטח ולא רק שהשטח יקדים את המחקר. שהמחקר ימשוך, יכוון את הדברים" (פיקוח)	
		"לפי אג'נדה ונושאים שמעסיקים אותנו היום. עדיף היה לחבור למשרדי ממשלה נוספים, אם יש נושאים שהם על סדר היום של משרדים, כמו משרד החינוך, משרד הרווחה... אם מעסיק מספר גורמים זה יכול לעזור מכיוון שהמחקר נועד לעשות שינוי ומה אפשר לעשות עם זה" (פיקוח)	
		"הקרן יודעת מה הצרכים של השטח, היא מדברת עם המקומות הכואבים, מכירה את הצרכים באמת וגם מכירה את מה שיש ומתוך זה יודעת מה לחקור" (פיקוח)	

נספח מס' 20: שותפים לדרך שהשתתפו במפגש החשיבה המקצועי

להלן שמות המשתתפים (והשותפים) במפגש (לפי סדר א"ב):

ויויאן אזרן, מנהלת אגף בכיר קהילה, מינהל מוגבלויות, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, חברת הנהלת קרן שלם

נילי בן דור מפקחת ארצית לניהול, ידע והדרכה, בכיר הערכה, הכרה ותוכניות, מינהל מוגבלויות, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים

ד"ר שרית בן שמחון, חוקרת ומנהלת תכניות במכון ון ליר בירושלים, חברת וועדת מחקר של קרן שלם שרון גנות, מנהלת ידע ושותפויות, קרן שלם

עו"ד חיה גרשוני, רכזת חירום בעיריית מודיעין עילית, מרצה בקורסי קרן שלם

פרופ' ניצה דוידוביץ, ראש הפורום לקידום ההוראה בישראל, ראש תחום הערכת איכות וקידום ההוראה וראש התכנית להכשרת מורים באוניברסיטת אריאל, יו"ר וועדת מחקר של קרן שלם.

ד"ר טלי הינדי, מנהלת תחום מחקר (מ"מ), האגף למחקר תכנון והכשרה, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים

ד"ר שירלי ורנר, חברת סגל בית הספר לעבודה סוציאלית, ומנהלת המרכז ללימודי המוגבלות, אוניברסיטה העברית.

מיקי כהן, סמנכ"ל פרויקטים פיזיים, קרן שלם

ד"ר עדי לוי ורד, מרכזת יחידת הערכה ומחקר של קרן שלם

ריבה מוסקל, מנכל קרן שלם

אורית מזרחי, מרכזת שיקום, המחלקה לשירותים חברתיים, עיריית יבנה

ד"ר איריס מנור בנימיני, חברת סגל בפקולטה לחינוך, אוניברסיטת חיפה

מארק שמיס, מנהלת אגף בכיר הערכה, הכרה ותוכניות, מינהל מוגבלויות, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים

רונית צור, ראש מינהל הרווחה, עיריית אשדוד, חברת הנהלת קרן שלם

רונה רפאלי-הירש, פסיכולוגית חברתית-תעסוקתית-ארגונית עצמאית, מנחת המפגש

The evaluation of the contribution and effectiveness of research supported by the Shalem Fund

Ronna Raphaelli-Hirsch, 2017

(Catalog # 232)

The Shalem Fund finds there is high importance to assessing the actions it according to their contribution and effectiveness in improving the quality of life for people with Intellectual Developmental Disability (IDD) in Israel. **For that reason, the Shalem Fund asked to study the contribution, impact and effectiveness of the fund's investment in research over the years and of the studies that it finances.**

The evaluation regarding this issue started in 2014 and was conducted in two phases:

- A. The first phase focused on **mapping out studies that had been discussed in front of the Shalem Fund research committee in all its years supporting research**: the studies that were financed were categorized in different aspects, trends in emphasis and priorities were examined, contents and prominent research subjects were identified, and establishments, researchers and fields of research that were granted financing were mapped out. At the same time, an assessment of **referencing, number of publications and citations, and quality of sources** of the studies (except thesis works) was conducted, as an indication of contribution to theoretical knowledge (completed in September 2014).
- B. In the second phase **information was collected – perceptions and attitudes – of experts and interested parties** about the contribution of studies that were supported by the fund and their effectiveness as well as the perception about the actual support given as one of the funds roles (completed in January 2017).

Main findings of the study's first phase – mapping out studies:

- A. Between the years 1997-2014, **253 research grant requests** were submitted to the Shalem Fund.
- B. Of these requests, **65% were approved (N=165)** and received funding and about a quarter were declined (the remaining studies were canceled at the initiative of the researcher or were still under review of the fund's research committee at the time of the current study). The main reason for **declining requests** was the **quality of the proposal** submitted to the fund.
- C. Close to **half** of the requests approved for financing were **masters research projects, 37% scientific studies and 11% PhD. Research projects.**
- D. The most **popular topics** that the studies assess are: **integration in the community, caregivers and staff, children, adolescents, attitudes and social perceptions** (based on 132 studies that were tagged according to contents).

- E. Universities are the most prominent institutions that apply to the Shalem Fund (their applications constitute 77% of all applications), with the **University of Haifa** at the top.
- F. In assessing the specialties of the researchers that apply for grants from the fund, the **disciplines that stand out are Social work and Education**.
- G. Over the years, **research budgets amounting to 5,476,449 NIS were approved** (estimated value). The average application sum of approved applications is **35,597 NIS** (it is noted that the acceptable amount for a master's project is 7,000 NIS and for a PhD project 10,000 NIS).
- H. Over the years there has been a **growth in the volume of applications** for research grants submitted to the fund, and at the same time a **growth in rejection** of applications. Additionally, there has been a **growth in the fund's budgets** allocated to research in general and in the average funding per application.
- I. Out of 64 studies financed by the fund (not including theses), **23 were quoted in academic studies**, and **46** were referenced in non-academic venues.

Main ideas that emerged in the second phase – interviews with 23 participants:

The interviewees represent a wide range of experts and interested parties in promoting the research of IDD.

1. The importance of the research in the field: there was a consensus among the participants about the importance of promoting research in the field of IDD, for the following reasons:
 - A. The mere studying of the field puts IDD in the spotlight and contributes to the legitimacy of recognition and knowledge with IDD in the public.
 - B. It is as worthy to conduct academic research on IDD as any other social-professional field.
 - C. The research in the field allows to affect policies and make decisions based on data. The policies in turn are strongly tied with what happens in the field.
 - D. The research advances dialog with the field work and mutual learning: on the one hand, research information enables accommodating responses to the characteristics and needs of the population. On the other hand, it enables understanding of the consequences of the needs and the services provided to answer them.
 - E. The activity in research and its financing can make it a more appealing work field for professionals.
2. Perceiving the Fund as promoting the research of IDD: as expected, the Shalem Fund is especially recognized with its work in developing physical infrastructure and in professional training and course development. Despite that, most of the participants also knew about its work in research. This role of the Fund is less known in wider circles: among municipal employees, parents as family representatives and health care workers (that aren't regularly in touch with the fund).

3. Generally, the impression that its activity in research as well as the funds support in the field are very important and there is need to maintain and even elevate the budget allocated to it, according to the needs in the field and the desired balance with other fields of action.
4. The Shalem Fund is not the only authority recognized with promoting research in the IDD field; some of the participants linked to the ministry of welfare noted that the ministry also acts in this area (according to their needs and demands) through the research department. The uniqueness of the Fund in this aspect is its specific work in IDD alone and in its budgets.
5. In general, most of the interviewees agreed that the Shalem Fund has a central place in promoting the research in the field in Israel. However, three main claims that the fund is not leader in research (but rather as a financing body of research in the field): it does not develop knowledge itself, it is not strict with the academic quality of the research and it does not dictate the research agenda but rather obliges to the desires of the researchers. At the same time, the fund is perceived as a “knowledge center” as it does invest in managing and pooling the knowledge. Two characteristics support this status: it is dedication to the field of IDD and it has the finances to follow through with this role. Forging the knowledge center contributes to the fund's positioning as central in the field, and produces two secondary roles: first, the fund is perceived as an integrating institution that can bridge (using the knowledge that it has accumulated) between the field work, other bodies of knowledge and policy makers. Secondly, the fund is seen as having rich knowledge that can assist it in promoting its other roles.
6. One of the critics that arose was that there is room to tighten the interface between the activity in research (financed by the fund) and what happens in field work on the one hand, and the needs of the ministry and field leaders on the other. The main role that was mentioned in this aspect, especially among interviewees from the field work, is accompanying and supplying research information to the field, as well as implementing research findings to benefit people with IDD. Board members, heads of research committees and ministry workers that were interviewed requested that the research should focus on needs and emphasis that they bring up in light of their perceptions of main issues in the field. A parallel but less important role, is assisting researchers and the academia in connecting with the field and study participants.
7. To the question of the Shalem Funds involvement in the implementation of research findings, the majority said it is only natural that it be involved, whether directly or via dedicated funding. This perception was especially prominent among the field workers, but also among other interviewees, that see the importance of research and its contribution especially in improving the field work and assisting policy makers in making data-based decisions. However, others stated that the decision about its involvement in implementation should arise from the authorities given to the fund by law or according to a specific role description. Some were worried about the involvement in implementation would cause another burden on the fund.

One of the interviewees proposed that the fund should only bring the findings to the attention of the relevant entities in the ministry of work, well fare and social services, and that they should decide how to implement them.

8. As to the possible success measures of the Shalem Fund as an organization- that will testify to its success in supporting research and assist it in deciding whether to continue perusing this route – it seems that there is feedback to the claims about the importance of the research in this field in general and in part feedback on the perception of the funds roles (in practice and in potential). The measures that were mentioned include: the amount of knowledge (and its quality), as a measure of the funds role in promoting the development of professional knowledge in its field; the amount of attention and exposure of the studies receive in the target audience; the improvement of the IDD field, including the attraction of high quality personal resources to work in the field; and finally, in practice, the impact on the field work on the on hand and the policy on the other (perceptions and decisions of policy makers) that in turn steer the direction of services supplied in the field.
9. Accessibility of the research to the target audience: according to the interviewees, the accumulated knowledge from research is accessible via the data base on the funds website or in brochures that include study abstracts. The benefit of the data base is its accessibility and that it is user-friendly. The problem however, in both these venues, is the requirement of the potential reader to know that the information is there and to actively look for it.
All the interviewees suggested using other, more active outlets for the knowledge; the main recommendations were: holding conferences and seminars based on research findings; incorporating up-to-date research findings in the funds courses; and “pushing forward” the main findings of relevant studies (in an appropriate format) to policy makers.

The general impression is that the target audience for the research findings is wide and divers, starting with those that work daily with people with IDD and up to the entire population of Israel (some recommended creating suitable formats for different audiences).

10. The quality of the research contribution: a central measure of success for studies, that can testify about the impact/effectiveness of a study in the eyes of the interviewees is how applicable its findings are. Most of the interviewees focused on the applicableness in terms of shaping policy, that will in turn impact the decisions about planning services and future developments. The applicableness as a measure of success coincides with the notion that the Shalem Funds role is to steer the field.
The measure that focuses on enhancement of theoretical knowledge and contribution to the body of knowledge is perceived as very important among most of the interviewees from the academic group, and less among others.
11. The common conception is that the Shalem Fund needs to set priorities and criterions for financing studies (assuming the budget is limited). The majority said that the priorities and criterions need to

be set according to the funds agenda. To interviewees associated with the ministry of work, well fare and social services thought that the ministry should determine the priorities and the fund should realize them. Finally, a few interviewees proposed to keep more flexible boundaries in the decision on how to allocate research grants.

Two specific criteria that stood out as needing prioritizing are the study topics (especially their relevance to the funds agenda and to novelty), and the applicableness of the research. Some mentioned the research quality as an important criterion to prioritize.

12. Initiating research topics (via call for research proposals for instance) is an expression of setting priorities for research funding. Most interviewees supported such an initiative on behalf of the Shalem Fund for the following reasons: it is an opportunity for the fund to define the agenda in the field of research and reflect it as a means of positioning the fund in this area; match research topics between the needs of the ministry of work, well fare and social services on the one hand and the field work on the other, thus impacting both policy and practice; in its capacity as an expert or “knowledge center” the fund is perceived as being able to emphasize the research needs and to direct more research accordingly. Interviewees mainly from the academic group (but not exclusively) were showed disdain from directing research (via call for research proposals) in the name of freedom of research and variety, and the opportunity to make breakthroughs in academic research and not from “preordered research”.
13. Most interviewees could not know name studies that had been supported by the Shalem Fund. Some mentioned explicitly that they do not know studies in the field. Others mentioned knowing studies but could not testify to them being supported by the fund. Most of those who mentioned names of studies were field workers that used them for learning of consolidation of a position paper in an issue they worked on, and responders from academia/training institutions or other organizations that hold positions related to research – due to personal acquaintance with the study or the researcher, or acquaintance with the article through their daily work.

**The evaluation of the contribution and effectiveness
of research supported by the Shalem Fund**

Ronna Raphaelli-Hirsch, 2017